SCRIPTORES RERUM

GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE

HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ

SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS

BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSI PRAEFECTUS.

HERBORDI DIALOGUS DE VITA OTTONIS EPISCOPI BABENBERGENSIS.

HANNOVERAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1868.

SCRIPTORES RERUM

GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE

HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ

SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS

BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSI PRAEFECTUS.

HERBORDI DIALOGUS DE VITA OTTONIS EPISCOPI BABENBERGENSIS.

HANNOVERAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1868.

HERBORDI

DIALOGUS DE VITA OTTONIS

EPISCOPI BABENBERGENSIS.

EX RECENSIONE RUDOLFI KÖPKE

IN USUM SCHOLARUM

EX MONUMENTIS GERMANIAE

HISTORICIS RECUDI FECIT

GEORGIUS HEINRICUS PERTZ

SERENISSIMO BORUSSIAE REGI A CONSILIIS REGIMINIS INTIMIS
BIBLIOTHECAE REGIAE BEROLINENSI PRAEFECTUS.

HANNOVERAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI

1868.

HANNOVERAE, TYPIS CULEMANNORUM.

Compl. Sets
Harrass.
II-25-27
15545

EX PRAEFATIONE RUDOLFI KOEPKE.

Quum ante duo fere lustra vitarum Ottonis Pomeranorum apostoli edendarum munus in me susciperem, in hoc potissimum iusta mea querela versabatur inter tot tantaque praesidia deesse primum idque firmissimum cui inniti liceret fundamentum, codicem qui Herbordi libri prae caeteris magni faciendi textum non mutilatum aut interpolatum, sed integrum et genuinum exhiberet. In constituenda igitur editione una mihi relicta erat via, quam felici conatu ingressus erat in ingeniosa commentatione Klempinus V. Cl., ut tentarem quid mutilatorum codicum ope a critico meo ingenio, qualecumque sit, impetrare possem[1]. *Hanc tamen bonam spem in re tam dubia amplexus sum, fore ut ex latebris monasterii nescio cuius adhuc inexplorati emergeret aliquando codex ille unice necessarius. Iam factum est quod optari magis quam sperari licebat. Delitescebat enim codex in monasterio quodam Babenbergensis dioecesis, quod sancti Michaelis Neuenkirchen auf dem Brandt in Franconia superiori situm*[2], *anno* 1314 *conditum, nostris litteris huc usque paene nullum fructum praebuerat. Praeterito demum anno fortuna*

1) Mon. Germ. Script. XII, 721 sqq. Baltische Studien IX, 1 sqq.
2) Landgericht Graefenberg; vid. Bavaria III, 1, 621.

fautrice in lucem protractus est liber, et Halmio V. Ill. Monacensis bibliothecae praefecto oblatus, tandem, ut in eum inquireret, traditus est Wilhelmo Giesebrecht, viro de historia Germaniae meritissimo, qui quam gravis felicisque argumenti sit cognovit, detectumque Herbordum publici iuris fecit. Quum vero nihil antiquius haberemus quam ut nostra editio ad huius codicis normam exigeretur, Pertzio rogante vir mihi amicissimus in usum Monumentorum summa humanitate eum nobis transmittere non dubitavit. Anceps sane erat quaestio, quid hic valuisset ars critica, num vera invenisset an pro veris somnia sua vendidisset, sed feliciorem quam sperari poterat eventum experti sumus; nam neque Klempinus neque ego a via quae tenenda erat haud ita longe aberravimus. At inter Monumenta historica talem locum merito sibi vindicant rerum scriptores, ut libri genuina qua eas mente conceperint forma posteris tradantur; cui officio ne desimus, verum, ut erat, Herbordum iam in virorum doctorum conspectum producimus.

Cod. Lat. Monac. 23582 *mbr. saec. XIV. fol. inscriptus:* Iste liber est ecclesie S. Mychaelis canonicorum regularium in Newenkirchen, *continet folia* 201 *in vetusto tegumento ligneo, in cuius tergo recentiori manu legitur* 1404. *Exaratus est manu firma, litteris maioribus, distinctis, si vis elegantibus, in singulis paginis lineae* 33 *atramento sunt praescriptae, initiales minio confectae. Scribendi compendiis non supra illius saeculi modum usus est librarius, at ubique, ut solent illi,* e *et* ci *loco* ae *et* ti *posuit. Qui codicem conscribi iussit, hoc praecipue egit, ut collectionem haberet et vitarum et aliarum rerum memorabilium, quas de sanctis Babenbergensis ecclesiae patronis ex diversi generis auctoritatibus sibi delibaverat. Primis foliis leguntur orationes ad sanctum Michaelem sanctosque Ottonem, Heinricum et Kunigundam; f.* 4′ *sequuntur*

nonnulla de Heinrico imperatore fundatore Babenbergensi eiusque successoribus duobus; f. 5' fragmentum ex Ebbonis vita Ottonis I, prolog. Anno Domini 1015 *etc.* 1—3 assignavit, *ita inscriptum:* Nota quando et quibus Mons monachorum et alias dictus Mons s. a. Mychahelis inhabitari primo cepit conscripta ab Ebone presbitero et monacho Sancti Michahelis ibidem. *Probant igitur vel haec verba prologum de abbatibus Sancti Michaelis, de cuius auctore dubitari poterat, ab ipso Ebbone esse conscriptum*[1]. *Fol. 7 denique:* Incipiunt capitula libri primi de vita et operibus beati Ottonis Babenbergensis episcopi, *Herbordi dialogus integer 9 quaternionibus sexque foliis conscriptus, quem f. 84' excipiunt miracula quae dedimus SS. XII, 917, additis aliis quibusdam fragmentis, de quorum indole agemus infra. F. 90:* Incipit sermo in memoriam beati Ottonis: *f. 94:* Pro commendacione pii Ottonis et de gestis eius, *carmen quod ex codice Stetinensi legitur SS. XII, 910, desiderantur versus ultimi, nam exscissus est quaternio 13. totus. Desunt itaque capita 1—14 decimique quinti maxima pars Vitae Heinrici II. imperatoris ab Adalberto conscriptae, quae exstat f. 95, sequente Vita sanctae Kunegundis miraculisque amborum, quae omnia vid. SS. IV, 798. 814. 821. Vitae denique sanctorum Monicae, Augustini, Annae nullius sunt momenti.*

Hunc unicum sui generis codicem signavi numero 1, quocum comparatos reliquos omnes comprehendi uno nomine codicum mutilatorum.

Quibus inter se comparatis, iam vides in libro II. toto mutatum esse plane nihil, in hoc vero maxime inter se differre duas editiones, quod prioris capita I,

1) Lectiones variae in his capitibus vix exstant, nisi quis ita vocare velit lacunas trium pluriumve verborum vel linearum quae haud raro deprehenduntur. Est textus negligenter scriptus.

1—12 *in III*, 32—41, *et III*, 33—35 *in I*, 41. 42 *migrarint. Ipse codex* 1 *ab omnibus mendis minime liber est, ita ut pluribus locis mutilatorum subsidio carere nequeat; occurrunt etiam lacunae trium pluriumve verborum sensui necessariorum. Ex* 1 *autem illorum codicum descriptum esse nullum, his argumentis apparet: Haud paucae in* 1 *suppleri vel emendari possunt corruptelae ope* A 1. 2; *illud I*, 36. 38. 41. 42; *II*, 3. 6. 18. 24. 26. 35. 36. 40. 42; *III*, 6. 13. 19. 22; *hoc I*, 2. 19. 27. 39. 42; *II*, 2. 18. 23. 24. 30. 31. 37; *III*, 8. 17. 26. *Nonnullis locis* 1 *etiam ex* B *corrigi potest: I*, 27. 36. 41. 42; *II*, 3. 6. 8. 9. 25. 36. 38; *III*, 13. *Contra vero consentit* 1 *cum* A *in capitum inscriptionibus, quae desunt in* B, *et in lacunis et in mendis II*, 9. 14. 18. 25. 29; *III*, 6. 8. 26; *rarius consonat cum* B *in lectionibus notae melioris I*, 27. 42; *II*, 14. 25. *Itaque* 1 *et* A 1. 2. *ex uno codice deperdito,* B *ex alio promanasse videntur, qui ambo ex tertio antiquiore descripti erant.*

Si quaeris quid fructus ex his supplementis percipi possit, de ipso Ottone, fatendum est, nihil novi habemus; eo maioris aestimanda sunt ob Herbordum, cuius non modo ingenium in conscribendo libro, sed vita etiam nova quasi luce donatur. Quanta arte dialogum composuerit, quam fuerit sibi conscius tali consilio longe se recedere ab illorum temporum consuetudine, in prooemio libri primi probavit his verbis: Fietque ut de industria ordo artificialis, dum ea quae primo facta sunt, postremo dicuntur. *Dramaticorum poetarum more legentium animos vult commovere, ut exspectatione intenti res gestas prosequantur, et ita factum est ut, inverso narrandi ordine, a fine ad origines, a morte et operibus Ottonis ad iuventutem vitae spatium quasi remetiatur. Haud male igitur monachus Sancti Michaelis in Miraculorum prologo de Herbordo tulit sententiam* dramatico carmine vel etiam prosa decur-

rente *eum libellum composuisse*[1]. *Nam in scenam quasi produxit Tiemonem et Sefridum collocutores suos, qui ipsi erant rerum auctores, viros gravissimos, Ottoni amicitiae et verecundiae vinculis coniunctissimos. Talem artem menti angustae reliquorum scriptorum et librariorum fuisse obscuriorem, quam quae ab iis comprehendi servarique posset, nemo mirabitur. Hanc ob causam iam saeculo decimo tertio Anonymus Canisii dialogum in narrationem transfudit, hinc querelae Andreae abbatis de libri sublimitate, quam vix aliquis infirmorum percipere possit, de obscuritate eius, ut difficile pateat quo oratio tendat, qui ideo sententia apertiori, ut ipse dicit, eum reserare conatus est*[2]*: quod prospere sane non cessit. Nam nunc tandem Andreas ipse in nativa sua, ut ita dicam, nuditate apparet, et quam addictus fuerit describendi servituti. Non modo quae profert de Tiemone et Sefrido testimonia descripta sunt, sed etiam quas ei dederam capitum inscriptiones, immo quae in praefationibus de se ipso dicit mutatis verbis paucissimis ex Herbordi libro desumpsit*[3].

De sua enim vita Herbordus gravissimum testimonium dedit in prologo libri primi his verbis: Nam ego advena sum apud vos et peregrinus, ante annos tantum bisenos et unum Dei et vestra misericordia in consortium vestrae fraternitatis adoptatus. — Ipsum autem *(scilicet Ottonem)* in carne non vidi, eo quod ante hoc tredecennium introitus mei ad vos sex ille annos iam habebat in tumulo. *Quibus iisdem verbis tempus etiam quo librum composuit, accuratius videtur circumscripsisse. Peregrinus, id est in alia quadam dioecesi episcopali educatus, Babenbergam venit* 1145, *proximo anno ante Egilberti episcopi, sex*

1) SS. XII, 917. 2) Praef. 1487. 1499. SS. XII, 904. 905.
3) XII, 906.

annos post Ottonis mortem, quem suis oculis non vidit. Tunc inter fratres Sancti Michaelis receptus, tredecim annis post librum conscripsit anno, ut dicat unusquisque, 1158. *Nam dubitari nequit quin dialogum eodem tempore revera composuerit, quo eum a se suisque amicis habitum esse dicit. At mirum est, ne vel sic quidem omnes scrupuli adempti sunt. III,* 5 *enim Udalrici presbyteri Sancti Egidii, Ottonis fidissimi adiutoris, qui Ebboni in vita scribenda summus erat auctor, mentio fit tali modo:* Cuius *(Udalrici)* memoria semper in benedictione sit, ut postea saepe iocari solebat —. *Quae verba, si quid video, de mortuo tantum viro proferri poterant, minime de vivo; at non* 1158, *sed, si fides habenda Necrologio Sancti Michaelis, d.* 23. *Martii anni* 1159 *obiit Udalricus*[1]. *Quod quin in dubium vocem, quum a librariis fere coaevis confectum sit, ab animo vix impetrare possum; itaque coniiciam tredecennium illud ab Herbordo ita numeratum esse, ut expletis tredecim annis decimo quarto, id est* 1159, *librum ad finem perduxerit. Scholasticum se esse auctor ipse non dicit, at ubique doctissimum talique munere dignissimum se praebet; ideo non reiiciendum testimonium monachi Sancti Michaelis, qui eum in prologo Miraculorum ita appellavit, seque ipsum haud parem alumnum talis praeceptoris professus est ante annum* 1201. *Eodem munere functus est ante illum Tuto, cuius nomen in publicis tabulis ultimo obvenit* 1144[2], *et qui supremum diem obiit* 5. *Aprilis anni, si audis Iaeckium,* 1145[3]. *Est idem ille annus quo Herbordus*

1) Vid. Siebenter Bericht des historischen Vereins zu Bamberg 1844. p. 67, Schweitzer, Auszug der vorzüglichsten Calendarien des Fürstenthums Bamberg. p. 140: 10. *Kal. April. Udalricus pbr. et m. c. n. sacerd. S. Egidii* 1159. *Hic preter alia pietatis sue monumenta nobis contulit calices* 2, *casulam aurifrig., thurib. argenteum, fistulam auream, antiphonarium et librum musicum et marcas* 12. 2) Ussermann episcopat. Bamberg. Cod. probat. n. 100. p. 95. 3) Cal. eccles. cathedr. in Siebenter Bericht p. 148: *Non. Apr. Mgr. Tuto diac. fr.*

advena in fraternitatem Sancti Michaelis primum receptus est. Dein in duobus praeceptis anni 1152, *ultimis diebus Conradi regis conscriptis, inter testes exstat* Heberhardus *vel* Eberhardus magister scholarum, scholasticus[1]. *Haud scio aliusne sit an idem qui Herbordus; hoc nomen enim, Herbardus hinc inde scriptum, in illo Heberhardo, etsi non idem est, latere posse coniiciat aliquis. Sed hoc in medio relinquo, neque repetere in animo est quod de eo in priore editione disserui. Obiit, ut legitur in Calendario Sancti Michaelis* 5. Kal. Oct. Herbordus pbr. n. c. 1168.

Sed etiam de eius auctoribus Tiemone, Sefrido et Ebbone nonnulla quae in priori editione proposui, paulo accuratius retractanda sunt.

Herbordo igitur, non Andrea teste, Tiemo Ottonis erat alumnus rerumque eius domesticarum particeps. Qui in Babenbergensibus diplomatis annis 1122—1142 *nominatus*[2], *munere per quadraginta annos functus, die* 18. *Octobris* 1168 *mortuus est*[3]. *Sefridus, cui de iuventute, vita curiali et apostolatu Ottonis debentur omnia, in contubernium et amicitiam eius venit anno* 1124, *quod Herbordus in prologo his disertis exprimit verbis:* Sed quid te illius operum morumve lateret, qui annos ferme quindecim numquam ab eius contubernio abstitisti? Etenim quae hoc spatio gessit, tu ut cooperator omnium oculis presentibus aspiciebas; *et paulo post ipse Sefridus appellatur* homo curialis

nr. ob. De anno cf. Iaeck Beschreibung der Bibliothek zu Bamberg II. p. V. 1) Unum Eberhardi II. episcopi 1152. (falso 1153.) *ind.* 15. 16. *Kal. Mart. fer.* 5. *tenente monarchiam Rom. imp. rege Conrado sed graviter aegrotante;* alterum ipsius Conradi a. 1152. sine die, Ussermann ep. Babenberg. Cod. prob. n. 115. 116. p. 107. 108. 2) Ita ex Andreae diplomatario probavi in praefat. edit. pr. p. 738. Apud Ussermann Cod. prob. n. 74. p. 72 in tabula Ottonis a. 1122. occurrit inter testes *Thammo praepositus*, de quo dubitari potest, an sit Thiemo praepositus S. Stephani qui obiit 17. Sept., Cal. eccles. cath. p. 254, in alia n. 84. p. 78 a. 1127. *Thiemo.* 3) Calend. S. Mich. p. 273: 15. *Kal. Nov. Tiemo prior n. c.*

et in curia enutritus. *Initium cepit amicitia a primo itinere Pomeranico, ut narrat Ebbo; illum, ingenio acutum, strenuum ac fidelem ab Udalrico presbytero Sancti Egidii, tunc aegrotante, sui ipsius loco itineris socium commendatum esse, quem Otto* intimae dilectionis visceribus ex tunc et deinceps fovere non desiit. *Ideo* bonae indolis adolescens *et clericus antea vix in episcopi notitiam venerat, et sine dubio alius est ille Sefridus capellanus, testis in Babenbergensibus tabulis annorum* 1119 *et* 1121[1]*; an noster sit Sefridus canonicus annorum* 1132 *et* 1137 *non probari at facile coniici potest*[2]. *Obiit post Herbordum die* 6. *Maii* 1169[3].

Ebbo, alter vitae Ottonis scriptor, quum in eadem ecclesia vitam degerit annoque 1163 *die* 16. *Maii excesserit*[4]*, quin communis vitae societate cum Herbordo coniunctus fuerit, dubitari nequit. In priori editione persuadere posse mihi videbar illum in suo libro conscribendo huius vestigiis inhaesisse, sed post inventum codicem, quaestione iterum iterumque examinata, illorum amplector sententiam, qui Herbordum Ebbonis librum ante oculos habuisse statuerunt. Scripsit enim Ebbo, quod iam tunc probare conatus sum, ante Udalrici presbyteri Sancti Egidii, auctoris sui, mortem* 1159, *post eam sed eodem anno Herbordus. Saepissime conveniunt ambo in libris I et III, in quibus Ebbo primarium illum habet testem, in secundo itinere Ottonis socium; at vix uno alterove loco libri II, in quo Sefridum suum, in primo itinere comitem Herbordus secutus est. In illis igitur iunioris narrationem auctoritate senioris Udalrici munire voluit. In omnibus locis, in quibus locutiones similes apud utrumque deprehenduntur, in*

1) Ussermann Cod. prob. n. 71. 72. p. 69. 2) Ibid. n. 89. 90. p. 83. 84. 3) Calend. S. Mich. p. 170: 2. *Non. Mai. Sefridus pbr. et m. n. c.* 1169. 4) Ibid. p. 177: 17. *Kal. Iun. Ebo pbr. n. c.* 1163.

hominum nominibus, in numeris aliisque singulis rebus accuratior quam Herbordus est Ebbo, ita ut ille ex huius, non vero hic ex illius libro hausisse censendus sit[1]. *Neque obstat Ebbo* I, 17, *ubi paucis illis quae habet de monasteriis ab Ottone fundatis finem imponit his verbis:* Quae hic omittenda censentur, qui alias accuratius descripta inveniuntur; *quem locum ex longioribus capitibus Herbordi I,* 12—17 *desumptum esse putari possit. At ni fallor eidem fonti sua debent ambo; nam praeter carmen de Ottone chartularium, in quo monasteriorum tabulae continebantur, illius generis quod habebat Andreas abbas*[2], *in suum usum verterunt.*

Sed haud rarius Ebbone accuratior est Herbordus; ita de iuventute Ottonis, de monasteriis ab eo conditis, aliisque singulis rebus domesticis, in itinere primo, hinc inde quoque in secundo, in morte denique et exsequiis describendis. Et haec est causa, cur post illum librum alium eiusdem argumenti componendum in se sumpserit. Etsi episcopum numquam viderat, ardebat tamen veneratione summi viri, neque aliter sibi satisfaciebat, quam ut ipse etiam monumentum, si fieri posset et plenius et iustius, litteris commendaret, quo apostoli memoriam posteritati consecraret. Itaque vel nunc tuenda est sententia, scribendi palmam ei ab Ebbone praereptam non esse. Est enim vir haud mediocris ingenii, cordatus, acutus in rebus perspiciendis, et quod illis temporibus obvenit rarissime, animo liberiore prae multis excellens, superstitionis tenebris minus obfuscatus, etiam in ecclesiasticis rebus diiudicandis veram rerum scriptoris indolem probat. Sine angusto ordinis sui studio perstringit et monachorum avaritiam, novarum rerum

1) Cf. hos Ebbonis locos I, 4. 7. 8. 9; III, 2. 7. 15. 20. 22. cum Herbordianis I, 36—39; III, 15. 5. 17. 24. 29. aliisque quos in textus margine apposui. 2) Excerpta ex catalogo abbatum S. Michaelis SS. XII, 908 cf. cum Herbordo I, 17.

cupiditatem, luxuriam, et episcoporum superbiam, falsamque miraculorum curiositatem et bonorum operum admirationem censurae suae subiecit; ipsum Ottonem modestiore laude ornat, et non uno loco facta eius lenius in dubium vocare audet. Habet etiam, quod apud illos vix umquam reperitur, benignam quandam venam hilaritatis, iocorumque luminibus dialogum frequentare a se non alienum putavit.

Iam restat, ut memorias Ottonis, quas eidem codici debemus, paucis absolvam.

F. 84′ Incipit prologus in miracula eiusdem *(Ottonis) et f.* 90 *textum sequuntur verba:* Explicit de miraculis et virtutibus beati Ottonis Babenbergensis episcopi patroni nostri et Pomeranice gentis apostoli. *Et revera sunt hae pagellae conscriptae et de miraculis et de virtutibus Ottonis, quatuor partibus iisque longe diversis compositae. Primo loco habemus Miracula (omisso capite ultimo), quae collegit Herbordi ille discipulus monachus Sancti Michaelis; f.* 88 *sequitur fragmentum de Ottone verbi divini oratore incipiens his verbis:* Sed ut ad id redeam, unde sum rerum necessariarum annotatione digressus *etc.; tertio Prieflingensis vitae I,* 21—26 *usque ad* decrevit, *de monasteriis ab Ottone conditis capita; denique f.* 89′ *brevis laus virtutum viri sancti, optime meriti de populo christiano et ethnico:* Iam vero compassionem pie mentis *etc. Quae omnia inter se diversissima unius auctoris esse librum, nullus facile sibi persuadebit, quum nullo alio quam Ottonis nomine societatis vinculo inter se coniungantur. A librario sunt consarcinata. Fragmenta enim, quae tribus locis posterioribus leguntur, cum Miraculorum libello non cohaerere, vel inde patet, quod illis ineptus rubricator saepius inscriptionem intrusit:* Item miraculum, *quod corrector, qui ea ex Miraculis minime descripta esse intelligebat, iure delevit; neque leguntur in* A 1. 2*; Andreas igitur*

in suo codice ea non habebat. Quorsum denique spectant verba illa Sed ut ad id redeam *etc.? Minime ad Miraculorum librum, cuius auctor hoc unum sibi proposuit, ut signa post mortem Ottonis facta litteris mandaret. Unde deflexit oratio? Minime a virtutibus, sed nunc deflectit a miraculis. Penitus igitur desiderantur illa, ad quae post rerum necessariarum annotationem rediturus est auctor. Neque Prieflingensis vitae fragmentum cum Ottonis laudibus cohaeret, aut praecedentibus aut sequentibus. Sunt haec capita partim ex Herbordo partim ex Ebbone descripta*[1], *sed in* 1 *textus est paulo locupletior quam in nostra editione. Facile igitur coniicias hic deprehendi fragmentum genuini textus vitae Prieflingensis, in tribus vero legendariis, quibus innititur editio, exhiberi textum hinc inde recisum.*

Duo denique reliqua fragmenta secundo quartoque loco, ni fallor, ex uno eodemque sermone delibata sunt, quem haud ita diu post Ottonis mortem in memoriam eius habuit nescio quis, qui imaginem eius vividissimis coloribus depinxit. Habitus est ante canonisationem a. 1189, *est enim Otto* pius, felix, beatus, *sanctus non appellatur; est Otto* noster, *Babenbergensis igitur erat auctor. Quae profert, ut dicit* exteriora, *de eius* voce praedicationis, de sonoritate, de sermone sapientiae sale condito, non prolixo, *quo auditorum corda contriverit, ab eo demum dici poterant, qui virum viderat, et talis ingenii vis quid valeret, expertus erat ipse. Eodem fere modo in quarta parte descriptae sunt virtutes Ottonis, et verba quae redolent alium locum vitae Prieflingensis de captivis ab episcopo liberatis, non ex hac sed a monacho ex memoria petita esse credam. Est igitur haec haud contemnendum artis oratoriae specimen, quod longe praeferam Imbriconis Wirzeburgensis episcopi laudationi funebri, quae apud*

1) Ut probavi SS. XII, 744. 887.

Herbordum legitur. Non eiusdem momenti, sed non absona est secunda memoria, cuius partem dedi maiorem; f. 90 Incipit sermo in memoriam beati Ottonis, *qui ut ipsis verbis probatur* anniversario depositionis die, *aeque ante canonisationem habitus videtur. Quas orationes reiiciendas ideo non censui, ut omnia quibus magni Pomeranorum apostoli vita illustretur, colligantur.*

Codicum mutilatorum lectiones varias graviores illas servavi, quibus apparet, quae ratio inter eos et 1 *intercedat; in singulis vocibus scribendis non huius saec. XIV. modum, sed ut in priori editione codices* B *saec. XIII. secutus sum. Longiores quas tunc dedi annotationes recidi paene omnes, repetivi brevissimas tantum quae ad declaranda vel nomina vel tempora spectant, novas adieci paucissimas. De reliquis, si cui forte operae pretium videatur, recurrat ad priorem, quam scripsi praefationem.*

Scr. Berolini mense Martio 1866.

R. KOEPKE.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI PRIMI DE VITA ET OPERIBUS BEATI OTTONIS BABENBERGENSIS EPISCOPI.

1. *De mirabili benignitate beati Ottonis episcopi.*

2. *Quod duplex esse debeat ratio benignitatis secundum duplicem indigentiae rationem; nam mala sit temeraria largitas, quia vilem facit datorem et eum cui datur.*

3. *De modo benignitatis ex archa venientis.*

4. *Duo esse genera largorum, et qui ex hiis prodigi.*

5. *Quis largorum liberalis dici possit.*

6. *De discretione beati Ottonis episcopi quam habuit in tribuendo.*

7. *De prerogativa honorificentiae quam acquisivit ecclesiae suae.*

8. *De peritia ipsius et industria in rebus communibus.*

9. *De gratia et suavitate predicationis eius.*

10. *Quod magis elegerit benefacere quam benedicere in ecclesia.*

11. *De primiciis operum eius in episcopio Herbipolensi et Babenbergensi.*

12. *Item de operibus eius in episcopatu Ratisponensi.*

13. *Item de operibus eius in Halberstatensi episcopatu.*

14. *Item de operibus eius in episcopatu Pataviensi.*

15. *Item de operibus eius in patriarchatu Aquileiensi.*

16. *Item de quinque cellulis quas fecit in diversis parrochiis.*

17. *Quid intentionis habuerit, quid rationis de hiis operibus interrogatus reddere solitus fuerit.*

18. *De confirmatione monasteriorum suorum per scripta Romani pontificis Calixti.*

19. *De inmutabilitate et confirmatione ordinis monastici seu canonici per eadem monasteria ex privilegio Innocentii papae.*

20. *De reedificatione cathedralis ecclesiae post incendium.*

21. *De reparatione ac melioratione monasterii ac totius cenobii sancti Michahelis.*

22. *Quam honorifice mundo ac regibus mundi reddiderit ea quae illorum sunt.*

23. *Quod stipendia episcopalis mensae numquam in aliquo minuerit.*

24. *Item de privilegio Calixti papae sancientis nulli mortalium licere religiosa opera eius vel instituta cassare.*

25. *Quomodo auxerit rem familiarem episcopii in temporalibus.*

26. *Quanta diligentia et parsimonia res ecclesiae servaverit.*

27. *Item de ipsius parsimonia et frugalitate.*

28. *De consuetudine corporalis disciplinae.*

29. *De flagello infirmitatis eius, et quid inde boni provenerit.*

30. *De fame ac sterilitate annorum et in hiis de ipsius operibus.*

31. *De muliere mortua quam ad cimiterium portavit.*

32. *De propensioribus eius postea elemosinis.*

33. *De cooperimento valde precioso quod super leprosum poni precepit.*

34. *De fabro et de eius terribilibus sagittis.*

35. *De furto equorum et negocio institoris.*

36. *De rege Ungarico et auro quod ei misit.*

37. *De filia regis Ungarici.*
38. *De singulari clementia Ottonis ad monachos sancti Michahelis.*
39. *De dedicatione monasterii sancti Michahelis.*
40. *De infirmitate ac transitu episcopi.*
41. *De Imbricone Wirzeburgensi episcopo et eius lamentatione in exequiis beati Ottonis.*

EXPLICIUNT CAPITULA PRIMI LIBRI.

DIALOGUS LOCO PROHEMII IN VITAM BEATI OTTONIS EPISCOPI.

Ecce prae manibus est dies anniversarius depositionis domini tui et nostri[1], *felicis memoriae Ottonis episcopi Babenbergensis. Quid expectas? Redde promissum. In hac enim die, quam gratam nobis atque iocundam facit ipsius recordatio, velim, narrare incipiens omnia quae ab illo gnaviter ac sancte gesta sunt, prout scire potuisti, exponas moresque viri ac vitae instituta. Sed quid te illius operum morumve lateret, qui annos ferme 15 numquam ab eius contubernio abstitisti? Etenim quae hoc spatio gessit, tu ut cooperator omnium oculis presentibus aspiciebas; quae vero ante adoptionem tui presulatu in ipso, vel etiam ante presulatum gesserit, tam ipsius quam aliorum haut dubio relatu conperta retines universa.* Iun. 30.

Fateor, inquit Sefridus, *nec me latet quicquam omnium quae de illo sunt, gratumque habeo quod postulas. Sed ecce, qui supervenit Tiemo, prior optimus, id fortasse pro me munus inibit dicetque tibi quod petis; nam eque ut ego ipse novit omnia. Iste quippe est quem aiunt ipsius mimulum fuisse quinquennem, habuitque dominus meus super eum oculos bonos, eo quod illustri esset parentela et ab ipsis cunabulis ad monasterium translatus, et quod esset puer gratiosae*

1) Sunt verba Herbordi Sefridum alloquentis.

pulchritudinis, iocundus valde atque mirabilis factis et dictis, factis omnes lectificans. Ecce, ad nos sedere declinat.

Prior itaque dum assurgentes sibi manu repressisset ubi assedit: *Quid*, inquit, *est, quod tam intente confertis? Poterone audire? Iterum, ut opinor, sermo vobis est de Ottone nostro?*

Tum ego: *Recte*, inquam, *hodie de illo sermocinamur qui omni domui nostrae, immo civitati universae communis est materia letitiae. Anniversarius enim iste instar habet natalis et magni festi alicuius imaginem. Tanta quippe hodie apud nos frequentia populi fuit, tam festiva de domo cathedrali aliorumque clericorum collectio, abbatum quoque et aliorum religiosorum hospitum et secularium personarum venerabilem beati viri tumbam pie visitantium conventio, ut festo patroni nostri sancti Michahelis aut dedicationi ecclesiae huius diei gratiam pene audeam adequare. Nec sane minima gaudii portio pauperum fuit multitudo, qui de perceptis consolationibus per turmas suas in conspectu ecclesiae ibant et tripudiabant exultantes, et bona illi sanctissimae animae imprecantes et nobis quoque, a quorum manibus eas percipere meruissent. Huiusne oblivisci poterimus qui suas elemosinas nostras fecit, dum eas manibus nostris erogandas instituit? Num eius oblivisci poterimus qui oculis nostris tot egregia et preclara sui monimenta quo advixerimus contuenda ingessit? Omnes enim has magnas edificationes, tam monasterii quam omnium officinarum eius intus exteriusque, a fundamentis usque ad arces tectorum, opera eius esse dicitis; ac sepe, dum mentio fit horum, stupor et ammiratio inter loquentes oritur, quoniam videlicet episcopus, tam multis et variis negociis occupatus, tantam circa nostrum locum promovendum sollicitudinem tantamve potuisset habere diligentiam. Miramini etiam expensas et impensas pene supra modum liberales et largas, cum sub cen-*

tenario sepe ac millenario numero marcarum ac talentorum pecuniam profunderet Domino in sumptus edificiorum ac prediorum coemptionem. Nam vobis ita ferentibus audivi, quod hanc rem nostram, quam eius educatione vehementer in brevi adultam videmus et cum magnis iam caput equantem monasteriis, exilem quodammodo vos meministis et paupertinam, et quae modo 100 monachis, si rectores habeat industrios, sufficiens est et ampla satis, olim fratribus 24 tenuis fuit et angusta. Itane est ut assero? Certe; si quid erro, ad eos culpam depositum eo a quibus ea didici auctoribus. Nam ego advena sum apud vos et peregrinus, ante annos tantum bisenos et unum Dei et vestra misericordia in consortium vestrae fraternitatis adoptatus, consocius et conparticeps effectus consolationum et bonorum omnium per eum vobis collatorum. Ipsum autem in carne non vidi, eo quod ante hoc tredecennium introitus mei ad vos 6 ille annos iam habebat in tumulo.

Tiemo: *Minime,* inquit, *ambigas, quin ita sese habeant omnia, quae te a nobis accepisse fateris; verum ea parva sunt ac pene nulla conparatione illorum quae adhuc de illo auditurus es, si tamen audire libuerit. Quanti putas emit eum in quo requiescit locellum? Nichil ei certe de mille talentorum precio arbitror imminutum. Atqui gratis hunc habere poterat, si voluisset; sed occasionem beneficentiae et communicationis exquirere solitus, apud nos quos in Christo diligebat gratuitam sepulturam habere nolebat, ut et sibi et nobis uno eodemque prodesset commercio. Sic muros vel officinas nostras, sic fontis venam et plumbeis fistulis ab ortu suo deductam, qua labio plumbeo cernis emergentem, sicut constare poterant censu appreciavit eternae retributionis avidissimus negociator, ut omnia coram Deo sibi asscriberentur. Quantam putas pecuniarum summam in 18 monasteriis, partim in melius reparandis partim etiam rudi fundatione*

construendis, insumpsit? Quid in coemendis prediis et possessionibus ad sustentationem inibi Deo militantium expendit? Nullum quidem suae dioceseos monasterium vel canonicam suae beneficientiae reliquit exsortem, sed melioratis atque amplificatis omnibus quas pridem habuerat, congregationes 15 *episcopatui quas non habuerat apposuit et cellas* 5.

Tum ego: *Semen,* inquam, *cecidit in terram bonam, et ideo fructificavit multum. Sed perge quaeso; quoniam igni meo aspersisti oleum, virtutum atque benefactorum eius ammirationi meae seriem totam expone. Sic enim auguratus est Sefridus iste, videlicet te veniente ad nos se exsarcinatum fore, tamquam tu pro eo laborem huius narrationis subiturus sis.*

Tum ille: *Non,* ait, *haec dies michi libera est, quoniam caritas hospitum me occupatum reddit, neque his dicendis dies integra sufficiet. Sed si vis, partito in equum onere, ille quid in peregrinis et barbaris nationibus egerit episcopus, quia horum conscius est magis, et quomodo apud principem in curia deguerit, vel qua oportunitate in curiam venerit et inde ad pontificatus dignitatem, homo curialis et in curia enutritus aptius explanabit; ego autem homo simplex, velut Iacob habitans in tabernaculis cum Rebecca matre mea, quae domi agere solitus erat, et de fundationibus vel renovationibus cellarum et cenobiorum cenobita edicam, ut potero.*

Tum ego: *Optime,* inquam, *partitus es. Sed tuam partem hodie, si potes, explicato, ut crastina dies illius sermoni accommodetur; fietque ut de industria ordo artificialis, dum ea quae primo facta sunt, postremo dicuntur.*

Tiemo: *Sequar quocumque vocabis. Sed cavendum, quia multum diligere scimur eum de quo loquimur, ne ob eius dilectionem rem non vere auxisse videamur. Itemque summopere cavendum, ne laude mortuorum vivis derogemus. Multi enim ad iniuriam*

viventium magnis et inportunis laudibus benefacta efferunt mortuorum; sed hos ego non laudatores veros sed figurativos[1] *criminatores arguerim.*

EXPLICIT PROHEMIUM. INCIPIT NARRATIO.

1. Otto quidem beatae semper memoriae multis virtutibus enituit, sed una in eo tanta claritate resplenduit, ut in morem solis caetera sidera prementis, sua luce alias quodammodo minus redderet fulgentes. Dico autem beneficientiam vel liberalitatem, quam etiam bonitatem, largitatem, benignitatem et munificentiam appellari invenio. Pluribus enim vocabulis unam rem nominari non est rarum. Quam si velim, sicut in eo fuit singularis, singulari efferre praeconio, possunt qui hoc audiunt aestimare, nos monachos, qui tamen avari notamur, callide adulari divitibus, et idcirco liberalitatem divitis, quae licet multa fuerit in multos, maxima tamen fuit in monachos, praedicare. De nobis enim dicunt: *Licentiam habent accipiendi, non tribuendi;* semper enim peccatis nostris facientibus ad accipiendum quam ad tribuendum paratiores invenimur. Sed hanc callidae adulationis notam ut ab isto eradam sermone, quid de ipsa benignitate sentiendum aestimem, tam divitibus quam non divitibus, id est tam habentibus opes quam non habentibus, aperio.

2. Duplex est enim ratio benignitatis, secundum duplicem indigentiae rationem; aut enim opera proximi proximus indiget aut pecunia. Et ideo aut opera benigne fit indigentibus aut pecunia. Operam vero prudentiam accipe, vel consilium et industriam, vel quicquid ad interioris hominis spectat eruditionem; pecunia exteriores opes complectitur. Itaque beneficientia aut opera constat aut pecunia. Posterior haec facilior est, praesertim locupleti, sed illa lautior ac splendidior et viro gravi claroque dignior. Nam licet in utroque genere benefaciendi Cic. de offic. II, 15.

1) i. e. dissimulantes, irridentes.

insit liberalis voluntas, altera tamen ex archa, altera ex virtute proficiscitur. Sed quae ex re familiari fit largitio, fontem ipsum benignitatis exhaurit, et ita quodammodo de benignitate benignitas tollitur, quia quo illa in plures usus fueris, eo minus in multos uti poteris. At qui opera, id est virtute et industria, liberales sunt, primum quo pluribus profuerint, eo plures ad benigne faciendum adiutores habebunt. Deinde usu etiam et consuetudine crescit industria, quoque magis secundum illam operando exercemur, eo magis habundamus, ut operari valeamus, et paratiores atque exercitatiores erimus ad bene de Deo et hominibus promerendum. Sed qui tantum largitione hominum benivolentiam consectandam putant, sicque se caros et claros fore autumant, saepe in contrarium labuntur, ita ut saepe his primo sordescant, quos ad sibi favendum pecunia corrumpunt.

3. Temeraria enim largitas et ipsum qui largitur viliorem, et eum qui accipit deteriorem facit. Usu enim facile accipiendi etiam ad impudentiam petendi depravantur aliqui, vel ad ea quae data sunt contempnendi; quam ob rem id quidem dubium non est, quin illa benignitas, quae constet ex opera et industria, et honestior sit multo et latius pateat, atque sine detrimento sui et auctoris valeat prodesse pluribus. Nonnunquam tamen largiendum est; neque hoc benignitatis genus omnino repudiandum. Sed praecipue in mendicis et pauperibus atque domesticis fidei in nomine Domini sacrificandum, et saepe de saeculo etiam idoneis et honestis hominibus indigentibus de re familiari impertiendum est. Neque ibi benefacta locantur male, quia inde nonnunquam gratior fructus proveniet. Sed omnia diligenter atque moderate fiant; multi enim inconsulte largiendo patrimonia effuderunt. Ergo ita largiendum, ut semper id posse inveniaris. Quid autem stultius atque dementius quam id, cum honeste quid agimus, non procurare, ut id agere diu possimus? Atqui etiam consequuntur largitionem rapinae. Cum enim inconsulte dando egere coeperint, alienis bonis manus inferre coguntur, et ita, cum benivolentiae comparandae causa benefici vocari appetunt, malefactores fiunt, nec tantam

benivolentiam assequuntur eorum, quibus dederunt, quanta incurrunt odia eorum, quibus ademerunt.

4. Quam ob rem nec ita claudenda est res familiaris, ut eam benignitas aperire non possit, nec ita reseranda, ut passim pateat omnibus. Modus adhibeatur, isque referatur ad facultates. Omnino meminisse debet omnis qui liberalitati studet, ut de summo, non de fundo tribuat, et ita de toto fundat, ne totum effundat.

SS XI, 707.

5. Duo autem sunt genera largorum, quorum alii prodigi, alii liberales sunt. Prodigi sunt, qui epulis et visceration ibus et c. 16. ioculatorum muneribus et superfluo cultu vestium aliisque vanitatibus pecunias profundunt; in quibus profecto memoriam post se aut nullam aut brevissimam sunt relicturi.

6. Liberales autem sunt, qui suis facultatibus aut captos a praedonibus redimunt, aut obligatos aere alieno miserati absolvunt, aut amicos et propinquos adiuvant in rebus quaerendis vel augendis, et qui recipiunt iustum in nomine iusti, ut mercedem iusti accipiant. In hoc genere largorum non temere Ottonem constituo, qui talium sumptuum facultatem fructum putavit divitiarum.

7. Tanta vero in dando usus est discretione, ut nunquam prodigus, semper autem liberalis inveniretur. Inmanes autem iacturas et sumptus infinitos parvipendebat, si aut suae aut etiam alienae subveniendum erat necessitati, aut si dignitatis conservandae aut etiam augendae ratio postularet. Equidem homo gravis omnia facta sua certo iudicio ponderabat. Unde si aliquando res maior aut utilior magna largitione acquirebatur, nequaquam manum contraxit. Causa igitur largitionis semper ei fuit aut utilitas aut necessitas, aut honestas aut divinae remunerationis intuitus. Huic autem super omnia intentus, omnium indigentium vel qualibet calamitate oppressorum commune fuit asilum. Hiis tamen beneficientiae modis plus afficiebatur, quorum memoriam posteris relinqueret.

8. Post Dei autem honorem, quem in cunctis

factis suis glorificare iocundum habebat, etiam ecclesiae cui praeerat gloriam et decorem cumulare satagebat. Unde factum est, quod in ipso introitu suo — cum eatenus quandam specialis honorificentiae praerogativam Babenbergensis ecclesia, usum videlicet crucis et pallii quater tantum in anno haberet — ille, quando ex more pro accipienda episcopali benedictione Romanae matri venerandum caput offerebat, non quidem ex ambitione, quod illa vehementer execrari solet, sed ex gratuita ipsius matris benignitate, quae dignos filios honorare gaudet, eundem honore duplicato usum pallii et crucis quatuor aliis vicibus, eo quod idoneus et honore dignissimus videretur, ad omnes successores suos transmittendum, a beatae memoriae papa Paschali percepit, in
1111. Apr. 15. sacrosancto die pentecostes ab ipso in episcopum sancti Spiritus cooperante virtute consecratus. Ex
Conf. Ebbo I, 12 eo igitur tempore, operante in se gratia eiusdem Spiritus sancti, tam in saecularibus quam in spiritualibus causis et negociis consilio viguit et prudentia, ita ut et dignitatem sibi augeret et gratiam apud omnes quidem, sed apud illos specialius, quibus non magis praeesse quam prodesse incipiebat.

9. Itaque multa ei cura fuit iura et instituta nosse maiorum, et quicquid honoris vel emolumenti alicui ordini vel professioni vel etiam dignitati debite vel gratuito exhibere potuit, nunquam sponte praetermisit. Actionum sinodalium et legum provincialium vel eciam feodalium processus et excessus summe cognitos habebat, atque ad depromendum quod sentiebat gravi et grata et ornata dicendi facultate comptus erat.

10. Unde licet non philosophicae neque tam profundae in litteratura esset eruditionis, tamen in populari sermone, ad erudiendos in divinis et ecclesiasticis rebus homines, nichil eius eloquentia praestabilius, quod admiratione audientium et aedifica-

tione compunctorum et peccata sua deplangentium saepe constat probatum. Huic enim ab omnibus sui temporis pontificibus in docendo populum naturali sermone principatus minime negabatur, quia disertus et naturali pollens eloquio, usu et frequentia in dicendo facilis erat, quid loco, quid tempori, quid personis competeret, observans.

11. Sed quia pluris est benefacere quam benedicere, licet utrobique valuerit et utrumque rectoribus ecclesiarum conveniat, tamen plerumque contingit in altero aliquem esse propensiorem. Unde ad benefaciendum maluit esse proclivior, et in eam partem bonitatis quae ex fonte rei familiaris emanat in proximos, quia copia sinebat, studium inflexit; multaque in praesentes erogans, etiam posterorum et absentium vel nondum natorum oblitus non est. Hinc est quod illis rebus, quae posteris etiam manere possent, maiores sumptus impendit, ut sunt muri, pontes, aquarum ductus, et quicquid ad multorum in longum posset durare commoditatem. Sallust. Cati 3.

12. Et primitiae quidem operum eius duorum fuit structura coenobiorum in episcopio Herbipolensi, quorum alterum Uraugia[1] dicitur sub patrocinio beati Laurentii, alterum Ura in honore beati Petri apostoli[2]. His autem honesta et eleganti fabrica compositis, sicut omnibus coenobiis suis faciebat, praedia emere, silvas et agros et prata comparare, vel aliis iustis modis acquirere satagebat. Ipsa vero nominare et enumerare universa, ne longus aut fastidiosus fiam, omitto. Deinde in Babenbergensi episcopio tertia et quarta aedificatio duorum coenobiorum fuit, quorum unum Michelnfelt dictum in honore sancti Ioannis euangelistae, alterum Lancheim in honore beatissimae virginis Mariae de ordine Cisterciensi. Nam illa tria de ordine fecit Cluniacensi, sed Michelnfelt et Uraugia in patrimoniali fundo eccle- Cf. carmen de Ottone. 08. 1128 | 1139. 1119. Mai. 6. 1132.

1) Aurach. 2) Herrenaurach.

siae, Lancheim vero et Ura in adventicio locata sunt.

13. Porro in Ratisponensi episcopatu 6 mona-
1121. steria construxit; 5 de ordine Cluniacensium, quo-
Mai. 12. rum unum Entistorf dictum in honore sancti Iacobi apostoli; secundum est Pruveningen[1] sub patrocinio beati Georgii martiris; utraque autem in adventicio fundo sita sunt. Tertium est coenobium cognomento Monasterium[2], quod cum adiacente parrochia eiusdem nominis auri et argenti precio ab Heinrico[3] duce Bawariae et a Diepaldo marchione[4] comparavit, et regali privilegio imperatoris Lotharii in proprietatem sanctae Babenbergensis ecclesiae collatum su-
1133 scepit. Quartum est Biburc, quintum Madelharte-
1109 storf[5]; sed Biburc sub patrocinio beatae Mariae perpetuae virginis, illud autem in honore sancti Iohannis euangelistae, utrumque autem fundi adventicii. Sextum est Windebergen, de ordine clericorum regularium quos vocant Norpertinos, in honore sanctae Dei genitricis Mariae, et ipsum de fundo adventicio.

1127. 14. In episcopatu Halberstatensi undecima ei
Conf. Ebbo III, 3. est congregatio Regenstorf[6] de ordine Cluniacensi, sub patrocinio beati Ioannis baptistae. Abbaciam enim Wicenburc, quae nunc mutato loco et nomine Regenstorf appellatur, cum omnibus ad illam pertinentibus, a munificentia domini Heinrici imperatoris iunioris acceptis privilegiis regiae auctoritatis, sanctae Babenbergensi ecclesiae adiecit. Bona quoque eiusdem coenobii duplicavit. Nam cum prius non nisi 62 mansos habuerit, eundem numerum totidem appositis ipse ampliare curavit. In episcopatu Eich-
1132. stetensi quae Halesprunne[7] dicitur, et duodecima illi est congregatio de ordine Cisterciensi, sub patrocinio beatae Dei genitricis Mariae. Ipsum autem

1) Priefling. 2) Mönchmünster. 3) Superbo. 4) Vohburgensi.
5) Mallerstorf. 6) Reinersdorf. 7) Heilsbronn.

fundum ingenti pecunia comparatum magnis sumptibus promovit in abbaciam.

15. In episcopatu Pataviensi ei tertia decima congregatio est quae dicitur Alrispach[1]. Et quarta decima Clunica[2] sub patrocinio beati Andreae apostoli iuxta fluvium Anisum. Hanc autem a Liupoldo[3] marchione datam suscepit, in cuius promotionem 20 mansos et 50 marcas impendit. 1139. 1121.

16. Et in patriarchatu Aquileiensi quintum decimum coenobium in castro Arnoldestein[4], destructa munitione, constituit. 40 vero et 5 annis hoc castrum cum 95 mansis ad se pertinentibus ab ecclesia Babenbergensi abalienatum fuerat; quod ipse multo labore et impensa recuperavit, et appositis ei 60 mansis, abbatiam esse fecit. Has quindecim congregatione opera illius et benignitas numquam infecunda propagavit. 1107.

17. Quinque insuper cellulas quasi totidem grana seminis seminare curavit, sciens, quod *neque qui seminat, neque qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat Deus.* Ex eisdem igitur granis quidam iam surculi pullulant, poteruntque Deo incrementum praestante in arbores consurgere. Sunt autem hae: Una quae dicitur Aspach in honore sancti Matthaei apostoli et euangelistae. Ipsum autem fundum et praedium eius multo tempore Babenbergensis ecclesia perdiderat, sed ipse sollerti cura requisitum cellam fecit monachorum, iamque in abbatiam convaluit, copiosa praediorum donatione ab ipso primum, deinde ab aliis fidelibus ditata. Secunda est in loco Babenbergensi in domate sancti Michahelis sita[5], sub patrocinio sanctae Fidis virginis et martiris. Primo hanc sanctimonialium esse voluit, sed altiori consilio 7 monachis eam instituit, et cum omnibus pertinen- 1 Cor. 3, 7. 1124. Conf. Ebbo II, 3.

1) Aldersbach. 2) Glunick, Glinck in Austria superiori. 3) quarto, Austriae marchione. 4) Arnoldstein. 5) in occidentali parte montis S. Michaelis.

1137. Mai. 25. tiis suis sancto Michaheli consignavit. Tertia est Rotha sub patrocinio sancti Georgii martiris in episcopio Herbipolensi. Quarta est Vezzera in eodem episcopio, in honore sanctae Dei genitricis Mariae, de ordine Norpertinorum. Sed alterius fecunditas alteri fecit sterilitatem; Rotha enim in sua permanens tenuitate proficienti Vezzerae tamquam meliori ad serviendum subdita est. Hoc tamen sciendum, quod episcopus Rotham ab Agnete palatina et eius sorore Adelheida cum 60 mansis ecclesiae Babenbergensi donatam suscepit, circumiacentia vero eidem cellae bona emit 265 marcis cum ministerialibus scilicet et agris, silvis et pratis, pascuis ac molendinis, et cum omni utilitate ac iure, quo Chuno dux[1] idem praedium noscitur habuisse. Vezzeram autem Gothboldus comes[2] aedificare inchoaverat, quam episcopus ab eo sibi datam suscipiens, suis eam promovit impensis. Quinta ei cella fuit in episcopio Herbipolensi Nithardeshusen in pago Tullefelt. Atque si quod verum est fateri liceat, sextam illi Tuckelnhusen[3] in eodem episcopio annumerare debemus. Huius enim structores dum eius promotioni minus sufficerent, scientes episcopum talium rerum studiosissimum, ut eius opitulatione locus promoveretur, ipsius hunc titulo ascripserunt, atque ut eum Babenbergensi ecclesiae omni iure firmarent, coram idoneis testibus promiserunt. Hac igitur conditione multa eidem loco impendit. Haec de cellis et monasteriis eius dicta tibi sufficiant.

Cf. Excerpt. ex Andreae cat. p. 908. 1135.

Tum *ego:* Distincte, inquam, atque succincte satis ea digessisti, et ego si bene numeravi, 21 cellarum et monasteriorum summa perfecit[4]. Uni episcopo satis fuit, immo vero tribus aut quatuor.

18. Sed quare, obsecro, tantam pecuniam in talia proiecit? Certum est enim, quod non sine

1) Zaringiae. 2) de Henneberg. 3) Dinkelhausen. 4) 20 tantum numerat in prooemio.

magnis sumptibus ista constiterint. Sed sicut ea reprehendere non audeo, ita vel laudare, nisi alicuius prudentissimi hominis de hiis sententiam audirem, non praesumo. *Mundus enim*, inquiunt, *coenobiis et monasteriis plenus est.* Quid igitur necesse est tanta fieri monasteria?

Timo: Non tu primus ista causatus es; etiam cum eo ipso talis de his non semel a suis familiaribus habita est quaestio. Sed quia hunc valde prudentem fuisse non ambigis, ipsius tibi de hac re dico sententiam, si placet.

Tum *ego:* Non alius, inquam, sicut eius aeque grata michi super ipsius opera nunquam poterit esse sententia.

Timo: Parabolam, inquit, illam euangelicam de Samaritano et homine a latronibus caeso et stabulo atque stabulario ad suam causam inflectebat, quando familiariter ab aliquo de talibus operibus conveniebatur. *Mundus*, ait, *iste totus exilium est, et quamdiu vivimus in hoc seculo, peregrinamur a Domino, unde stabulis egemus atque diversoriis.* Stabula vero et diversoria cellas dicebat atque monasteria, et ea non indigenis sed peregrinis seculi esse opportuna. *Qui multa*, inquit, *vel nimia esse vel fieri queruntur diversoria, non se in peregrinatione positos putant sed in patria. Quodsi a latrunculis occupati fuerint, si spoliati, caesi atque plagati fuerint, et ita semivivi relicti, certe vel inviti experientur, quam melius est iuxta esse stabulum quam procul. Cum enim repentinus supervenerit interitus, et dolor sicut in utero habentis, ita ut evadere non sperent, quomodo illuc levari poterunt, si procul est? Et si tales multi in locis multis, nonne melius est stabula multa esse quam pauca? Si enim pauca fuerint, quomodo multis peregrinis, multis sufficient aegrotis? Praeterea*, inquit, *novissima hora est, et mundus in maligno positus est; sed propter eos qui ab illo fugere ac salvari cupiunt, quia homines mul-*

Luc. 10, 33.

2 Cor. 5, 6.

1 Ioh. 2, 18.

1 Ioh. 5, 19.

tiplicati sunt super terram, et coenobia multiplicari absurdum non est. Ab initio saeculi, cum pauci essent homines, necessaria erat hominum propagatio, et ideo non continebant se, sed nubebant omnes et nuptum dabant; nunc autem, inquit, *in fine seculorum, multiplicatis hominibus super numerum, continentiae tempus est; continere debent homines, quicumque possunt, atque vacare Deo. Continentia vero et alia sanctitatis opera in coenobiis melius quam extra observari potest. Haec michi causa,* inquit, *fuit, haec intentio multiplicandi coenobia. Et ut aliquid secundum hominem loquar, dum proficiunt atque succrescunt coenobia studiis et oblationibus fidelium, sicut in plerisque locis videmus — quia tribuente Deo promptuaria eorum* Psal. 143, 13. *plena, eructantia ex hoc in illud, oves eorum fetosae, habundantes in egressibus suis, boves eorum crassae, ipsorumque providente sollertia non est ruina maceriae, neque transitus inutilis in satis et pratis eorum — possunt nonnunquam honori atque utilitati esse suis episcopis; si vero tenues et pauperes, habent successores mei aput quos oportune collocent elemosinas suas, et occasionem inveniunt benefaciendi honestam, si meos surculos irrigando suas arbores faciunt, sicut et ego aliorum meas feci aliquas. Et facilius quidem est inchoata promovere, quam ea quae nulla sunt inchoare. Initia enim rerum difficilia sunt. Unde si qui ad inchoandum talia tardi fuerint et timidi, vel meis iniciis meisque fundamentis in nomine Domini superaedificare accingantur.* Tales suorum operum ille rationes reddere non dedignatus est, hoc fine omnia con- 2 Petr. 4, 11. cludens, ut in omnibus honorificetur Deus et proximus adiuvetur. Nec eum utique spes fefellit; multa enim bona ex eius studiis in ecclesia provenere atque proveniunt cottidie. Quid enim putas in tot cellis et coenobiis Deo servitii et honoris, quid proximo solatii exhibetur et utilitatis? Signa illic et portenta per eum et per eius opera fiunt cottidie, et si non

corporaliter, profecto, quod melius est, fiunt spiritualiter. Ibi enim caeci vident, surdi audiunt, claudi ambulant, leprosi mundantur, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. His enim malis et incommodis circumventi, homines de saeculo peccatores ad meliorem vitam secundum animam in coenobiis convalescunt. Ibi lectiones sacrae, psalmodia et orationes, missae atque divinarum rerum contemplationes, ieiunia et vigiliae, et pugna iugis contra spirituales nequitias, ibi carnis contritiones et cordis, elemosinarum largitiones et multae hospitalitates. Quis neget ex magna parte meritis eius haec omnia posse asscribi, cuius labore et impensa ipsa coenobia contigit fundari? Considerans autem, quod ipsorum coenobiorum suorum structura robustius consisteret, si eam apostolicae auctoritatis petra solidaret, nec facile posse convelli, si vallata esset munimine Petri, sub eius defensione omnia constituens, a sede apostolica huiusmodi scripta suscepit: Matth. 11, 5.

19. *Kalixtus*[1] *episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni, Babenbergensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem. Bonis fratrum nostrorum studiis non solum favere, sed ad ea ipsorum etiam debemus animos incitare. Tuis ergo, karissime et venerabilis frater Otto, Babenbergensis episcope, supplicationibus inclinati, monasteria, quae ipse propriis sumptibus extruxisti, et Babenbergensi ecclesiae conferens, apostolicae sedis roborari munimine quesivisti, in beati Petri eiusque Romanae ecclesiae protectionem suscipimus contra pravorum hominum nequiciam defendenda. Statuimus ergo, ut possessiones, praedia et omnia bona, quae et fraternitas tua eisdem monasteriis divini amoris intuitu contulit, quaeque aliorum fidelium iusta oblatione concessa sunt, aut in futurum iuste legaliterve acquiri vel offerri contigerit, firma eis et illibata Domino auctore permaneant.* 1123 Apr. 3.

1) Reg. pont. 5131.

Ordinationes sane abbatum vel monachorum suorum a catholicis episcopis diocesanis accipiant. Rerum vero ipsorum monasteriorum curam et administrationem in tuo tuorumque successorum arbitrio et potestate manere censemus. Nulli itaque hominum facultas sit eadem monasteria perturbare, aut eorum possessiones auferre, vel ablatas retinere, minuere, vel temerariis vexationibus fatigare, sed omnia integra conserventur eorum, pro quorum sustentatione et gubernatione concessa sunt, usibus omnimodis profutura. Si qua igitur ecclesiastica saecularisve persona hanc nostrae constitutionis paginam sciens infregerit, seu contra eam temere venire temptaverit, secundo terciove commonita, si non satisfactione congrua emendaverit, potestatis honorisque sui dignitate careat, reamque se divino iudicio existere de perpetrata iniquitate cognoscat, et a sacratissimo corpore ac sanguine Dei et domini redemptoris nostri Iesu Christi aliena fiat, atque in extremo examine districtae ultioni subiaceat. Cunctis autem eisdem monasteriis iusta servantibus sit pax domini nostri Iesu Christi, quatenus et hic fructum bonae actionis percipiant, et apud districtum iudicem praemia aeternae pacis inveniant.

Scriptum per manum Gervasii scriniarii regionarii et notarii sacri palatii.

Tum *ego:* Ecce, inquam, quia de tam multis coenobiis faciendis ipsius qui ea fecit congruas accepi rationes, et eorumdem ab apostolica sede confirmationes, et quia sedes apostolica non confirmat nisi ea, quae sine dubio recta novit et bona, ergo fiducialiter infero, quod ante non praesumpsi, bonum esse et valde bonum, quod tantam pecuniam in talia proiecit; multo enim fenore iam eam totam recepit. Ergo bonum est, non cito, non temere iudicare, sed meliorem sententiam expectare. Sed vellem, sicut in rebus extrinsecis firmitatem et immutabilitatem suis coenobiis per apostolicam auctoritatem provi-

dere studuit, ita et in religione ac rebus intrinsecis aliquam eis stabilitatem atque immutabilitatem per eiusdem sedis apostolicae providisset auctoritatem. Non est enim finis, non est modus mutandae religionis et consuetudinis, maxime in ordine Cluniacensi. Pro suo arbitratu quisque abbatum sine consensu et consilio coabbatum suorum, magno saepe fratrum detrimento, adicit et reicit quod vult.

Tiemo: Vetus, inquit, illa de ordine nostro querela est. Sed in promptu est me tibi ostendere, qualiter eius sagacitas huic morbo, quantum in illo fuit, obviare studuerit. Accipe ipse, lege et perlege.

20. *De confirmatione ordinis in monasteriis. Innocentius*[1] *episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni, Babenbergensi episcopo, eiusque successoribus canonice substituendis salutem et apostolicam benedictionem. Quotiens illud a nobis petitur, quod religioni et honestati convenire cognoscitur, animo nos decet libenti concedere et congruum impertiri suffragium, ut fidelis devotio celerem sortiatur effectum. Proinde, venerabilis frater Otto episcope, petitionis tuae desideriis ex consueta sedis apostolicae mansuetudine clementer annuimus, in primis siquidem statuentes, ut tenor religionis, qui in ecclesiis tibi commissis est per tuam diligentiam cooperante Domino institutus, firmiter in eis perpetuis temporibus conservetur. Constituimus etiam, ut in eisdem ecclesiis nullus per simoniacam heresim statuatur, sed honestae personae, quibus utique morum et status dignitas suffragatur, inibi ordinentur. Sane in coenobiis, quae vel antiquitus in tua parrochia constructa sunt, vel tu ipse devotionis intuitu constituisti, seu aliis iustis modis ecclesiae tuae unire poteris, vel ab aliquo deinceps fidelium infra tuam diocesin divina inspirante gratia construentur, sacrae religionis ordinem manere decernimus. Nec alicui liceat eiusdem institutionis for-* 1139. Ian. 23.

1) Reg. pont. 5673.

mam ullatenus permutare, nisi forte ad melioris status praerogativam praestante Domino promovere voluerit; nec id alicuius singulari iudicio committatur, sed omnium monasteriorum ad Babenbergensem ecclesiam pertinentium aut sanioris partis consilio ac consensu fieri debere sancimus. Si quis autem huic nostrae constitutioni temere contraire temptaverit, secundo tertiove commonitus, si non factum suum digna satisfactione correxerit, a sacratissimo corpore et sanguine Dei ac domini redemptoris nostri Iesu Christi alienus fiat, atque in extremo examine districtae subiaceat ultioni. Conservantes eisdem locis quae iusta sunt, omnipotentis Dei et beatorum apostolorum Petri et Pauli ac nostram gratiam consequantur.

Hiis ita se habentibus, nonne tibi manifeste videtur beatum Ottonem satis, quantum in se fuit, providisse, ut in omnibus coenobiis suis ordo et tenor religionis sacrae, qui per eius diligentiam cooperante Domino institutus est, firmiter perpetuis temporibus conservetur? Nonne satis aperte sancitum est ab auctoritate Romana, ut in eisdem eius coenobiis sanctae institutionis formam nullatenus alicui mortalium liceat permutare, nisi forte ad melioris status praerogativam praestante Domino voluerit promovere? Hic se tueantur novitatum inventores! Dicant, quod dicunt, et quod certe intendunt, scilicet ad melioris status praerogativam religionem nostram se velle promovere. Sed qualiter id, quaeso, si necesse est, fieri oportet? Ita nimirum, ut sacrosanctae Romanae auctoritatis sigillum non violetur. *Neque hoc*, inquit auctoritas, *alicuius singulari iudicio committatur, sed omnium monasteriorum ad Babenbergensem ecclesiam pertinentium aut sanioris partis consilio ac consensu fieri debere sancimus.* Iuste ergo, quod iustum est, exsequantur! Si quid adiciendum, si quid reiciendum temporum, locorum aut personarum ratio postulaverit, quod utique pro salute et

fructu animarum, pro melioratione et statu ecclesiarum et ordinis promotione plerumque fieri oportet, domini et patris nostri in tantum illi beatae animae Ottonis deferant, in tantum etiam beati Petri sigillo deferant, ut illud consilio atque consensu monasteriorum omnium ad Babenbergensem ecclesiam pertinentium vel sanioris partis, prout sancitum est, faciant! Sed mirum, quod nostro ordini contigerit, quod generale capitulum non admittit, cum Augustiniani, Cistertienses et Nortbertini hoc polleant honore; omnia enim faciunt cum consilio, et ideo multa gubernantur sapientia. O utinam Babenbergensis episcopii abbates, memores Ottonis sui, memores apostolicae sanctionis, et exemplo animati de aliis ordinibus abbatum et praepositorum, de suis quoque actionibus incipiant communi tractare consilio et formulam inire capituli! Profecto, si gnaviter se agent, et se suosque sapientia gubernare volent, et in his immorari, sicut dicitur: *Beatus vir, qui in sapientia morabitur*, proficiendo proficient, suique profectus multos cito imitatores invenient. Omnia magna a modicis coeperunt, ne forte de paucitate causentur. Et Cistertiense capitulum, quod modo maximum est, a paucis coepit. Sed ea quae restant, his omissis, edicam. Eccl. 14, 22.

21. In diebus ipsius semper honorandae memoriae Ottonis kathedralis ecclesiae monasterium, quod sub antecessore suo[1] Deo permittente usque ad solos muros superstites conflagratum erat incendio, multis sumptibus ab eo ad pristini decoris nobilitatem reparatum est. Ipse pavimentum stravit, columpnas ecclesiae, quas ignis afflaverat, opere gipseo et firmavit et ornavit, chorum sancti Georgii exaltavit, picturas quoque non ignobiliores prioribus effecit, et ne ultra similes formidare debeat eventus, totum monasterium et turres cupreis tabulis con- 1111? 1081. Apr. 3.

1) Ruperto.

Ebbo II, 17. texit, speras quoque et cruces turrium deauravit, omnia denique aedificia claustri per officinas singulas renovare et in meliorem statum promovere curavit. Quantum vero eidem ecclesiae bonorum et praediorum, praeter ea quae a fundatoris liberalitate pridem habuerat, sua benignitate ipse superaddiderit, latior et lautior multo quam fuit, testis est mensa canonicorum.

1117. Ian. 3. 22. Nostra quoque sancti Michahelis ecclesia quid illi gratiarum actionum debet? Nam illa structura vetus cum in ciborii emisperio rimam haberet intrinsecus, ne forte collapsa monachos percuteret, quasi de occasione gavisus, destructo veteri sancto Michaheli maioris fabricae monasterium novum construxit, ipsamque rem fratrum talentis plus quam 90 redituum per singulos annos cumulavit. Multa quoque ornamenta eidem loco contulit, quia hunc fidelissimo amore, tanquam locum requietionis suae semper amavit, ipsumque venerandi corporis sui gleba dotavit. Multa hic studio brevitatis praetereo, quae huic et aliis coenobiis et ecclesiis suis ab ipso collata sunt in palliis, stolis et casulis, in calicibus aureis et argenteis, in crucibus, in capsis, in urceis, in ampullis aureis et argenteis, in thuribulis et acerris, in candelabris et variis ecclesiarum utensilibus, in cortinis, auleis et tapetibus, in libris utriusque testamenti et variis codicibus, quorum omnium tam ingens copia est, ut numerus existimationem videatur excedere, mirumque est ab uno episcopo tot locis tanta potuisse conferri. Sed haec omnia de fonte rei familiaris hauriens, Deo subministrante habundantiam, ipsum non exhausit, quia, sicut fateri consuevit, quanto magis in opera Dei erogabat, tanto magis quod erogaret habebat. Nam licet totus in Deo fuerit, et omnia sua in coelestes thesauros praemittere festinaret, ipse tamen, utpote prudens et potens, Deo quae Dei erant reddidit, et mundo quod suum erat non negavit.

23. Regibus quippe seculi super omnes regni pontifices honorifice ac fideliter domi forisque servivit, principum quoque sibi familiaritates et amicitias intimas conciliavit, ministerialibus et feodatis ecclesiae suae propria iura et honorem intemeratum conservavit, familiam denique et omnia sibi adhaerentia firmissimo pietatis praesidio et maternae affectionis ala confovendo protexit.

24. Stipendia episcopalis mensae nullius unquam necessitatis occasione minoravit, sed quid de patrimoniali fundo ecclesiae matricis propter adiacentiam et oportunitatem coenobiis contulit, empticiis et adventiciis praediis recompensare cum augmento ei curavit, quia de iniusto non posse fieri dicebat elemosinam. Iniustum autem, immo iniuriam maximam esse affirmabat, aliqua largitione aut feodatione sine recompensatione tabulam minuere successorum. Ad hanc ergo excludendam suspicionem, et ne cuiquam succedentium sibi episcoporum fas sit dispositioni eius quicquam superordinare, vel ab ipso bene ordinata rescindere, sedes apostolica eius postulatione super hiis omnibus huiusmodi ei confirmationis privilegium porrexit:

25. *Calixtus*[1] *episcopus, servus servorum Dei, venerabili fratri Ottoni, Babenbergensi episcopo, salutem et apostolicam benedictionem. Sanctorum patrum praeceptis et canonicis sanctionibus demonstratur, quod praedia et possessiones ecclesiarum, quae vota fidelium, precia peccatorum et pauperum patrimonia non immerito nuncupantur, vendi vel alienari non debeant. Quae enim divinae maiestatis obsequio et coelestium secretorum usui sunt dicata, non decet in alienum ius redigi, vel in alterius servitii formam transmutari. Nempe ut beati Symachi papae verbis loquamur: „Possessiones quas unusquisque ecclesiae proprio dedit aut reliquit arbitrio, alienari quibuslibet titulis aut distractio-* 1124. Apr. 13.

1) Reg. pont. 5177.

nibus vel sub quocunque argumento non patimur.“ Ea propter nos tuis iustis postulationibus annuentes, mansos qui episcopalis mensae tuae servitio dediti sunt, in eodem statu, in quo bene a te dispositi cognoscuntur, futuris temporibus permanere praesentis scripti nostri confirmatione sancimus, statuentes, ut nulli successorum tuorum vel alicui hominum liceat eos vendere, sive in laicorum beneficium tradere, aut in usus alios commutare. Sed sicut a te dispositum est, de unoquoque praedictorum mansorum denarius unus annis singulis Babenbergensi ecclesiae pro anima imperatoris Heinrici fundatoris eius ad concinnanda luminaria conferatur. Abbatias vero et regulares canonicas, per industriam tuam in religionis ordine stabilitas, et alia a te recte constituta, nulli hominum facultas sit in posterum immutare. Si quis autem contra hanc nostram confirmationem venire temerario ausu praesumpserit, excommunicationis vinculo subiacebit. Data Laterani Id. Aprilis, indictione 2.

26. Rem quoque familiarem episcopii, sicut praediis et possessionibus, ita etiam aedifidiis et castrorum munitionibus adiuvit atque sublimavit. Nam per diversa loca et curtes episcopii 14 basilicas et 4 coenacula elegantis fabricae construxit. Prae-
1112. terea 6 castella, quae pridem non habuit, dominio episcopatus adiecit, unum videlicet Albuinestein [1], secundum Liupoldestein [2], tertium Geulenruit [3], quartum Hemphenfelt [4], quintum Ebersperc [5], sextum Eskenvelt [6]. Castrum vero Albuinestein, quod etiam dicitur Botenstein, fere in meditullio situm episcopatus, 800 argenti libris nec non 17 auri talentis comparavit, providens in hoc et sibi et posteris non modicum pacis subsidium, quia bonis ecclesiae in circuitu positis defensio est et terror inimicis. Multa quidem commemorare possem, quae illius studio ac

1) Cf. diploma Heinrici V. 27. Apr. 1112. 2) Hilpoltstein. 3) Gaienreuth. 4) Hensefeld. 5) Ebersberg. 6) Eschenfeld.

labore in rebus temporalibus episcopatui accesserunt, sed parcius haec laudanda puto, quia paene omne genus hominum acquirendi studiosum est et sua cumulandi, neque, ut id faciant, egent exemplo, sed ne male id faciant. Hic ergo non in eo quidem magno opere laudandus, quod rem familiarem quaerere et augere solicitus fuit, sed hoc in eo non temere laudatur, quod his rebus instaret, a quibus abesset turpitudo et avariciae suspicio, diligentia videlicet et frugali parsimonia, quae sane hinc adverti potest:

27. Tempore quodam in domo episcopali domestice, habens renonem forte nuper emptum, vestiebatur, videns et probans, si apte sederet corpori. Et ecce, Bruno quondam Argentinensis episcopus[1], eloquio et moribus adprime festivus, adveniens: *Bene est*, inquit, *bene est! senior noster bonum habet pellicium!* Erat autem ad oras capitii et manicarum modice vulpinis adumbratum, nam cetera pars cute leporina constabat. Et episcopus: *Sic est*, inquit. *Sed miserum me! caro michi venit; bis binis unciis constat.* Videsne qui tam benignus in alios exstitit, quam parcus in semet ipsum fuit? Non in veste, non in cibis, rebus episcopii unquam indulgentius uti voluit, nec voluptati sed necessitati suae tantum providebat. Quin etiam aiunt illum humilitatis causa ocreas vel subtalares dissolutos plerumque ad sartorem misisse. Murmurantibus autem de hoc aliquibus: *Sinite*, inquit, *fratres, sinite. Res episcopii elemosinae sunt fidelium, vanis usibus eas profligare non debemus.*

28. Haec in vestitu ei frugalitas fuit. At in victu quomodo se restrinxerit, vix ulli credibile videbitur. Nam dixisse hunc pro certo accepimus, nunquam se ad sacietatem panem in episcopatu comedisse. Semper enim sobrius ac paene ieiunus de coena vel prandio surrexit, apposita omnia infirmis, pauperibus

1) 1123—1131.

ac mendicis impertiens. Quodam ieiunii tempore multa piscium penuria fuit, sed quidam procurator eius lucium parvae quantitatis, emptum duobus solidis, prandenti attulit bene paratum, modeste obsecrans, ut se uberius reficeret vel cibo qui tam magno precio constabat. Cui episcopus: *Quanto?* inquit. Procurator: ***Duobus***, ait, *solidis*. Et episcopus: *Absit ut miser Otto solus hodie tot denarios absumat!* levansque discum: *Defer*, ait, *hunc preciosum cibum Christo meo, qui michi me ipso preciosior esse debet; defer, inquam, ei, sicubi aegrotus in lecto iacet vel paraliticus. Nam ego robustus hoc me pane reficiam.* Sic ille in opulentia sua deliciis affluebat.

29. Praeterea in consuetudine habuit a manibus sacerdotum in conclavi corporales accipere disciplinas, sane adeo acres, ut cruor aliquando latera eius tingeret. Ipse quoque pater coelestis, qui ait: *Ego quos amo arguo et castigo*, suo interdum verbere ad eruditionem eum tangebat.

Apoc. 3, 19.

30. Referam unum de flagellis eius, causamque sive ordinem monstrabo, quidve inde boni provenerit. Dum forte in vico qui dicitur Buchenbach[1] divinarum rerum studiosus cartulam patrociniorum legisset, et in ara ecclesiolae multas et permaximas sanctorum reliquias reconditas agnosceret, ad nobiliora loca eas transferre cogitabat, ubi ampliori honore divinae servitutis a religiosis colerentur. Itaque assumptis clericis, ieiunio et oratione praemissa, pia, ut dictum est, intentione sigillum altaris solvi praecepit, sed haesitantibus cunctis atque trepidantibus, ipse ferramentum corripiens: *Absit*, inquit, *ut tantum decus sub tam vili scemate remaneat.* Cumque bis aut ter sigillum malleo percuteret, sanguis de scistula plumbi cucurrit acsi de corpore animalis. Sed quid? Turbatur episcopus, ferramentum proicit,

1) Büchenbach.

stupent omnes, opus coeptum omittitur, ad orationem tam ipse quam omnes qui aderant se prosternunt, commissi veniam postulantes. Sed Pater omnipotens, sapiens et benignus, qui ad disciplinam filium erudire parabat, gravi statim languore tetigit Ottonem suum, adeo ut vitae terminum putaret. Igitur invalescente morbo cum evadere non speraret, eum quem maxime fidum ac familiarem habuit, abbatem Sancti Michahelis Wolframmum vocavit[1], ut sive ad vitam sive ad mortem res vergeret, fide et obsequio fidelis amici uteretur. Qui dum eius lectulo assisteret, eiusque dolores modis quibus poterat relevare curaret, Otto beatus, monasticae religionis praecipuus amator, habitum monachicum ardentissime flagitabat, a multis annis se dicens in proposito habuisse depositis pontificalibus in paupertate spiritus et contritione cordis Deo servire sub magistri obedientia. Verum abbas, vir gnarus ac prudens et magni consilii, obedientiam quidem aegrotantis suscepit, desiderium laudans ac petitionem, porro de habitu distulit ingeniose. Hinc post aliquot dies melioratur aegrotus, voti memor habitum quaerit religionis, disponit de rebus suis, ad monasterium se portari mandat. Abbas igitur laetus de fervore votivi sui, adhibitis sui nominis compluribus honestis viris, de hoc verbo cum eis communicat. At hi quidem perspectis omnibus, inutile factum dicunt, personam talem ecclesiae et pauperibus Christi tam necessariam ad silentium monasterii transire. Itaque cum reverentia episcopum interrogat, si promissam sibi obedientiam implere vellet. Ille vero: *In eius*, inquit, *nomine qui pro nobis Deo Patri usque ad mortem obedivit, tibi obedire paratus sum.* Cui ille: *Et ego*, inquit, *in nomine ipsius tibi iubeo, pater sanctissime, sub onere accepti regiminis usque ad diem vocationis tuae permanere, ad honorem et utilitatem eccle-*

1) Abbas erat 1112—1123; vid. Ebbo I. 20.

siae, ad consolationem egenorum et pauperum Christi, in sublevationem viduarum et orphanorum facere, sicut facis, ad consummanda coepta tua in operibus bonis, et ut brevius dicam, facere quod facis, operari quod operaris, pro aeterna vita et centuplo. Quis enim monachorum tantae perfectionis est, ut eius merita vel paupertatem tuis divitiis adaequemus? Igitur post haec tempora episcopatus Babenbergensis totus in elemosinas, totus in hospitalitates pauperum et peregrinorum versus est. Quicquid frumentorum aut victualium, quicquid auri vel argenti usquam vel unquam inveniri potuit, per egentium manus in thesauros coeli transmissum est.

1125. 31. Eo tempore orientalis Francia sterilitate annorum magna panis inopia laborabat. Ipsi namque opulentiores famis etiam extrema necessitate squalebant, inopes et mendici passim per plateas et agros mortui iacebant, ita ut prae multitudine in cimiteriis humari non possent. Sed vir Dei misericordia plenus, memor Tobiae, modo per se modo per alios sepeliendi officium complevit. Ubi autem cadaverum multitudo sepulturam ordinatam fieri non sinebat, ingentes fossas praeparavit, et centenos ac millenos simul quandoque terrae mandabat, precio conducens homines, qui talibus officiis iugiter inservirent. Ipse autem per se omnia lustrabat, vicos, plateas ac domos pupillorum, vespere, mane et meridie, nec non etiam nocturno tempore visitando aegros, reficiendo famelicos, omnique ingenio bene operandi vias inquirebat.

32. Accidit ergo die quadam aestu meridiano, quando intus in umbraculis et refrigidariis suis soporantur homines, episcopus, accito cubiculario, more suo ad hospitale pauperum pergebat. Dum autem iret, foetor inhumati corporis non procul a via desub urticis nares eius tetigit. Substitit ergo et cubiculario suo digito locum demonstrans: *Sentio,*

ait, *tanquam illic corpus humanum iaceat.* Pergente 1125.
puero, sequitur episcopus, diligenter quaerunt, ac tandem inter herbas et silvam stantis urticae proiectum ad sepem cadaver inveniunt mulieris lacero vultu et ab avibus comesto. Episcopus conspecta miseria ferit pectus, sortem deflet humanam, flagellum divini confitetur iudicii. Postremo se ipsum culpabilem, se reum addicit, qui ea die qua haec fame perisset, multis panibus habundaret. Dehinc dicta breviter oratione pro anima iacentis, manum mittit ad corpus, cubicularium hortatur levare secum. At ille: *Noli*, ait, *domine, noli sacras manus tuas inquinare. Curram et vocabo alios, ac sepeliemus eam.* Cui episcopus: *Absit*, inquit, *ut sororem meam, filiam Adae, immo filiam ecclesiae, tangere despiciam. Portabo mortuam, quam vivam pavisse debueram. Sed tu, rogo, iuva me, certus, quod a Deo et a me quoque mercedem accipies.* Ille autem, etsi horrore pariter et foetore propelli potuisset, tamen dum luctantem et laborantem ipsique oneri humerum iam aptantem videt, vicit semet ipsum, et clausis naribus aversoque vultu dorsum invisae subiecit sarcinae, et cum episcopo communicato labore, ad cimiterium cadaver fetidum deportant, cantante ac flente sacerdote: *Heu michi, Domine! quia peccavi nimis in vita mea, quid faciam miser? Ubi fugiam nisi ad te, Deus meus? Miserere mei, dum veneris in novissimo die!*

33. Videns ergo, quia tempus eum moneret, omnes apothecas suas aperuit, panes praeparat, alit egentes, et ecce, quasi ad universales nundinas de tota provincia famelicorum turbae concurrunt, de monasteriis virorum ac feminarum praepositi ac dispensatores, omnesque quos annorum egestas premebat, ad promptuaria episcopi currunt, sperata subsidia sine mora invenientes. Cumque messis appropinquaret, et maturae iam segetes ubique locorum falcem postularent, multa milia falcium pau-

1125. peribus, quos toto anno aluerat, praeparata distribui fecit, atque refectis omnibus, in festivitate beati
Iul. 25. Iacobi: *Ecce*, inquit pater optimus, *filioli mei, terra coram vobis est, finita est dierum malitia.* Et accipiens singulas falces, singulos addidit denarios, unicuique denarium et falcem dans, instrumentum operis et viaticum; sicque valefecit eis, in bonitate et gaudio eos dimittens. Is modus, id officium ei fuit omnibus annis inopiae ac sterilitatis.

34. Dux Poloniae Bolezlaus omnesque meliores terrae illius summa ei amicitia iuncti erant. Frequenter ei salutatorias litteras mittebant, donariis suis eum magnifice visitabant, meritis ipsius ac precibus se aput Deum iuvari posse plurimum confidentes. Alii quoque principes ac divites de omnibus terris, audientes famam operum eius, audientes elemosinas et largitates eius circa egentes, multa ei, saepenumero ingentia dona mittebant, socios se fieri et conparticipes studiorum eius devote postulantes. Quadam vice tegimentum nocturnale mirabilis precii, de serico, auro et megalina pelle confectum, inter alia dona ei allatum est, ipseque auctor doni specialis amicitiae signum hoc esse nuncians, obnixe rogabat, ut in recordationem sui eius usum dignaretur, neve de profligatione rei causaretur, devote promittit, hoc detrito vel parumper absumpto, aliud se transmissurum. At praesul, accepta veste, plicat eam ac replicat, et diligenter undique perspectam vestiario suo commendat. Dein portitoribus et legatis sub persona mittentis reverenter inclinat, gratiasque agit dicens: *Siquidem munus hoc magnae dilectionis testimonium est, et ego in memoriam datoris in perpetuum illud servare curabo, ita sane ut nec fures michi furentur, nec tinea demoliatur vel aerugo.* Habebat autem cognitos et ex nominibus propriis notatos omnes paraliticos, languidos, cancerosos seu leprosos de civitate sua, modum, tempus et quali-

tatem languoris eorum per se investigans, congruaque subsidia omnibus providebat et curatores. Vocato ergo vestiario: *Tolle,* ait, *praeclarum illud et carum michi tegimentum, ac pone super illum paraliticum;* nomine unum designans, quem sciebat longis doloribus adtrectatum, ulceribus scatentem et vermibus, cuius fetorem vicinia tota perhorrebat. Abiit ille, ac mandatum implevit pontificis et delicatissima veste miserrimum illum cooperuit, mirantibus ac stupentibus omnibus qui hoc videre potuerunt.

Sefridus: Huius rei ego testis sum; sed confiteor peccatum meum. Illis diebus sic affectus eram, ut hoc idem factum deliramento compararem. Sed non solus ego de hoc murmurabam, erant complures maiores me ac nobiliores, talia dona de manibus illius accipere consueti, qui spe huius delusi, vix ab iniuria linguas tenuere, aientes, non opus esse megalinis tegi pellibus leprosos et paraliticos, quibus utique ovium aut leporum vestimenta sufficere potuissent. Sed nunc scio prudentiam sancti viri duplici hoc ratione fecisse, scilicet ut exemplum misericordiae in pauperes memoria dignum posteris ostenderet, et impraesentiarum curatores aegroti de precio vestis solatia perciperent.

Tiemo: Recte interpretatus es rem. Sed novimus aliquos episcoporum si hanc vestem corpori proprio subtraherent, sanguini[1] fortasse non negarent; qui terrenae sapientiae dediti, tales sumptus fatuitatem vocant, qui cor trahentes in terra, lingua coelum pulsant, qui terrenum habent fundamentum, rem suam humanis praesidiis tutandam putant, moles turrium et inertem massam murorum multis sumptibus coacervantes, spiritualia munimenta flocci pendunt. Verum Ottoni beatissimo non ea mens erat, omnem fiduciam suam in divinitatis ope collocabat. Castra quidem et urbes ad terrenos usus quandoque

1) i. e. cupiditati, innatae avaritiae.

parabat, sed longe maior ecclesiarum vel monasteriorum ei cura fuit. Quae res etsi probatione non egeat, eo quod manifesta sit, tamen quia in mentem venit, rem parvam dico, unde cordis eius directio altius intelligi possit.

35. Faber quidam peritissimus de arte sua episcopo innotescere cupiens, telorum ac diversi generis sagittarum, ad opus bellicum mirabiliter praeparatarum, sportam plenam apportavit, ut in urbibus et propugnaculis episcopi futuris necessitatibus servari debuissent. Episcopus vero gratias quidem egit homini, pro munere dignam mercedem illico rependens, sed manu propria unam levans, quae triplici acie ac longo acumine visu etiam terribilis erat: *Quare*, inquit, *istam tam longam, tam subtilem, tam acutam fecisti?* Faber: *Tales*, inquit, *facimus ad penetrandas loricas et clipeos; impulsu enim balistae tales sagittae nec scuto nec thorace tueri sinunt hominem.* Episcopus: *Ego*, inquit, *agam, ut mortales se de his non interficiant.* Iubetque levari omnes simul, sicut erant in cophino, portitoribus dicens: *Ferte eas abbati Hermanno*[1], *rogantes diligenter, ut eas mei causa in opus Dei expendat, ne mortibus hominum coaptentur.* Habebat autem abbas opus in manibus, tectum videlicet consummati monasterii nostri. Acceptis ergo sagittis, patula retro haesimenta omnibus convolvi iussit, ac de nobilissimis sagittis clavos tegularum fabricans, tecto ecclesiae illos coaptavit. Quae res quidem, tametsi magna non est, magnae tamen bonitatis indicio valet; sicut enim ex habundantia cordis sermo, ita etiam ex eadem actio dirigitur. Exterior enim homo celare non potest, qua dispositione interior inbutus sit. Flagrant enim ad proximos per exteriorem studia hominis interioris. Verum ego cuncta singillatim, quae ipsius sunt, perstringere non potero, unum tamen adhuc narrabo,

1) montis S. Michaelis 1123—1147.

quo eius diligentia et ingenium, quod habuit ad bene agendum, magis clarescat.

36. Quidam economorum eius Rudolfus, vir bonus ac prudens, ad eum propter causas domesticas veniebat, cumque pro explicandis rebus aliquandiu aput eum moraretur, episcopus more suo egressus visitare xenodochium, stabulum transivit economi, vidensque duos equos fortes eleganti corpore, a comitantibus, cuiusnam sint hi inquirit; dicunt ei hos esse procuratoris sui. *Bene*, inquit, *magni sunt et fortes; certe portare habent precia et redemptiones captivorum in terram Pomoranorum.* Audierat enim quosdam de baptizatis suis in civitate barbararum gentium fuisse captivatos. Sublatis ergo equis, economus re agnita ad episcopum venit, de via sua et negociis suis insinuat, equitaturas repetit, quas si rehabere non possit, ad omnia se impeditum dicit. Cui episcopus: *Non irascaris, obsecro, lucrum quoddam et negociationem cogitavi: esto socius meus. Agamus pariter, ut de fructu et lucro actionis pariter gaudeamus. Decem equos pannis oneratos in Pomoraniam missurus, opera tua indigeo. Omnem igitur annonam, quae ad usus nostros in partibus Saxoniae reposita servatur, inargentabis, insuper omnes pecunias de redditibus earundem partium ad nos pertinentium, quas colligere poteris, cuncta simul ad nundinas Hallae portabis. Nosti etenim nobiles, puros et preciosos pannos, in terra Pomoranorum caros, frugi mercatu Hallae inveniri*[1]. *Igitur quicquid ex praefata pecunia fustani et purpurae, prunati, friscalii quoque, seu alterius cuiuslibet optimi generis vel coloris pannorum coemere poteris, in sarcinas concludes, aliasque species gloriosas et res pulchras emens, omnia his iumentis in Pomoraniam diriges, partim dona maioribus, reliqua vero, cauta venditione habita, precium captivis, quos in barbaras nationes abductos constiterit. Haec autem*

1) Vid. III, 1.

si, ut dictum est, ita exequi potuerimus, nec tu nec ego fructu inanes, ac sine mercede in futura vita remanebimus. Hac etenim occasione equitaturas tuas abstuli. Abiit homo, et quia fidelis ac strennuus erat, omnia, sicut episcopus ordinaverat, haut segniter implevit. Munerantur honestiores, institor Ottonis laudatur, forum eius ac distractio populo rudi admirationi fuit et exemplo, cunctique certatim rapientes, res duplo emebant, tum pro dilectione pontificis, tum etiam quia precium sciebant esse redemptionis.

37. His omnibus ad votum episcopi explicitis, eundem economum mittit ad regem Hunorum, illum beatae semper memoriae Belam, qui a patruo suo
1113. Colomanno[1] rege cum patre suo Almo duce in diebus
1131. adolescentiae luminibus privatus, postea in regnum sublimatus est, oculisque fidei ac sapientia mentis praeditus, rem publicam Ungarorum per annos plu-
1141. res gnaviter administravit[2]. Certus itaque de strennuitate ac prudentia Rudolfi, episcopus — cuius memoria semper in benedictione sit — qui ad omnia studia misericordiae sedulus ei minister erat, ad regem praedictum Belam, magnum elemosinatorem, cum litteris ac donariis eum direxit, parare amicicias et notitiam societatemque ac parilitatem studiorum in operibus misericordiae, accendere hominem sanctum ad desiderium futurae expectationis, ad gaudium aeternae vitae atque beatitudinis. Bela ergo accepto nuncio auditisque litteris episcopi, spirituali gratia et divina consolatione plenis, laetificatus est valde, atque in festivitate paschali, quae apud Ungaros etiam propter ipsius terrae maximam ubertatem multa epularum largitate splendide ac delicate celebrari solet, magnifice habuit nuncios, Ottonis vitam, eius conversationem, statum et opera crebro inter-

1) Belae II. avus Lambertus et Geisa II, Colomanni pater, erant fratres. 2) usque ad annum 1141. Vide Katonae Hist. crit. regum Hungariae III, 334.

rogans, miraturque omnia quae de illo audivit, magnae felicitati asscribens, quod talis viri notitiam per nuncios, dona et litteras accipere meruisset. Consummatis ergo diebus, cum tempus esset dimittendi legatos, multa devotione sacris orationibus beati viri rex sese commendans, dona multiplicat, vasa aurea et argentea et vestes preciosas mittit, insuper 20 libras excocti auri, specialiter obsecrans, ut has in aliquos divinos usus in recordationem sui expendere dignaretur. Episcopus ergo acceptis donis et auro, nil moratus beato Michaheli hoc obtulit, crucis decus in nomine Salvatoris de hoc fieri mandans, additque de suo auri quantitatem, et gemmas et clusorem conducens, insigne 300 argenti marcas valiturum, ad honorem Dei et utilitatem ecclesiae fabricatus est.

38. Sed quia beati Belae Ungarici regis mentio incidit, pauca de filia eius Sophia, quae in proposito virginitatis sub sacro velamine inter sanctas virgines Admuntensis monasterii laudabiliter degit, ad aedificationem narrare incipiam. Haec etenim ante annos nubiles petita est in matrimonium Heinrico puero, Teutonicorum regis Chuonradi filio primogenito[1]. Bela ergo cum saepe rogatus tandem acquievisset hanc illi dare, et nuncii pro ea venissent archiepiscopi et episcopi aliique primates de regno Alamanniae, ut iuxta imperialem magnificentiam clare ad nuptias duceretur, hoc ordine, hac oratione ad sponsalia eam direxit: *Domine Deus coeli ac terrae, tu omnia vides, ego autem nichil video. Tua enim ordinatione, sicut voluisti, Domine, cecus factus sum; sed tu vides omnia, vides abdita cordium, vides praesentia, praeterita et futura indifferenter.* Et manus ponens super caput filiae: *Haec*, inquit, *Domine, michi unica filia est; hac me sola feminea prole in tua miseratione beasti, hanc hodie te teste, te invocato in auxi-*

1139. Iun. 11.

1) tunc duorum annorum.

lium nostrum, ad nuptias mitto, hanc te comitante praesentibus nunciis committo, tali fixa inter me ac te, domine Deus, conditione, ut nunquam eam deseras. Et si forte is qui eam petit filio suo, domnus imperator Cunradus, unquam mali quicquam adversus eam cogitaverit, tua in protectione tibi hanc commissam habeas. Ad legatos autem: *En,* inquit, *coram vobis est, tollite filiam meam, ducite hanc imperatori vestro, et quia mea vita ipsa michi carior est, omne quod carum vel preciosum habeo cum ea transmitto.* Iussitque apportari omnia regalia sua, capellam suam totam cum patrociniis sanctorum, cum universis paraturis et utensilibus aureis et argenteis, cum tentoriis et papilionibus, cum iumentis optimis ad subvectionem rerum, insuper aurum et argentum absque ulla aestimatione, dona genero suo ac filiae. Et apprehendens scrinium, in quo erat patrocinium beati Blasii, statuit super hoc filiolam; dehinc ad legatos: *En,* inquit, *filiam meam cum patrono suo in haec verba, ut locutus sum, in nomine Domini vobis praesento.* Igitur abeuntibus nunciis, exita iam Ungaria cum ad Thaurum montem Carinthiae propinquassent, imperator Cunradus obviam eis mittens, ad sacras virgines Admuntensis monasterii dominam cum duabus puellis suis interim collocari fecit, donec oportuno tempore solempni habita curia, convenienti honestate ad nuptialia sacramenta vocaretur. Dona vero et omnes divitias, quae allatae cum ea fuerant, sibi apportari fecit. Itaque diversis negociis occurrentibus, quae regum etiam animos a proposito retardant, rem explicare impeditus est. Puer etiam infirmitate praeventus, domina in monasterio
1150. permanente, hominem exivit. Bela quoque requievit in Domino, et filius eius Giso[1] ei successit in regno. Qui videns frustratas esse nuptias sororis suae, nuncios misit, ut reducerent eam; sed illa noluit redire.

1) tertius; obiit 1161.

Secundo et tercio misit; sed illa venire noluit. Ad extremum reputans aput se, vi fortasse teneri a rectoribus monasterii sororem suam, indignari coepit adversus locum, et nisi quantocius ei redderetur, excidium vastationemque minari. Sed virgo castissima mente et corpore ad omne bonum disposita, Deo magis quam seculo adherere cogitabat, apertisque hostiis claustri, cum abbas[1] in eius deliberatione posuisset, intus manere vel ad nuncios fratris sui foras egredi, intus manere delegit, et a proposito virginitatis nunquam recedere. Rex vero nimio affectu germanitatis circa sororem suam afflictus, cum secundum seculi huius magnitudinem eam sublimare vellet, modo vi, modo astu et ingenio eam teneri querebatur, habitoque cum necessariis suis consilio, ire parat in manu forti eam liberare. Sed viri prudentes et magni, quos in consilio suo habuit, regem monebant non abire, nec cito regno Teutonicorum importari bellum oportere sive causas belli; optimum factu esse ut missa persona publica et honesto comitatu cum decore ac disciplina dominam repeteret, quae si inordinate negaretur, iustas tunc fore causas commotionis. Sed quid multis? Licet aegre, fracto animo suo rex audivit consilium; mittit ducem unum, virum fortem, cognatum suum et amatorem gloriae suae, et cum illo militiam magnam. Et ecce, ventum est Admunti. Abbas vero et fratres, conspecta multitudine et potentia legati, rem serio agi vident; turbantur, praesidia orationis querunt. Deinde egressi ad legatos, responsa tiranni tristes accipiunt, scilicet aut reddant puellam, aut graves Ungarorum inimicicias experiantur. Abbas vero Admuntensis, vir dignae auctoritatis, gnarus ad omnia, et multo pollens consilio, meritis ac religione decus et firmamentum monastici ordinis, ad verba legatorum haec

1) Gotfridus; obiit 1165. Contin. ann. Admunt. SS. IX, 583. Vit. Gebehardi arch. Salisb. 19, SS. XI, 44.

paucis: *In hac causa*, inquit, *nichil a nobis perperam actum est aut agetur. Sed hodie curam corporum vestrorum, quia itinere fatigati estis, velim agatis. Crastina dies negocium vestrum expediet.* Itaque lauto epularum apparatu multaque diligentia eis ministrabat. Sequenti vero die abbas ad legatos: *Et quid*, inquit, *facietis, si domina vestra sponte sua vobiscum venire noluerit? Numquid invitam abstrahetis? Numquid nolenti et renitenti violentas manus inicietis? Si quidem hoc regibus ac reginis extremum dedecus est, vi trahi ad quod nolint, et subici, quando non velint, atque alienae voluntati seu violentiae mancipari, non puto id convenire ingenuae libertati.* At illi: *Sic est*, inquiunt, *et nos eam libertati suae restituere venimus, et non vim inferre, sed obsequium praestare ad suos redeunti. Denique si ab indigna coactione soluta, suaeque libertati restituta fuerit, sane quicquid propria deliberatione delegerit, neque nos neque vos prohibere debemus, et dominus noster rex Ungarorum invictissimus indecenter vel contra decus regii sanguinis habitam germanam suam couterinam causari non poterit.* Placuit sermo abbati et fratribus, et venientes in atrium basilicae ante fores claustri, quo virgo sacra cum virginibus sacris clausa degebat, duos globos faciebant, seorsum legati et milites populusque multus qui ad spectaculum venerat, et seorsum abbas cum fratribus et monachis. Reserantur postes, ianuae claustrales panduntur, regina exire ad nuncios rogatur. Negat illa; nichil sibi et eis esse dicens, lege se loci limen ianuae, nisi morte obita, non esse transituram. Docetur ergo quid inter abbatem et legatos sententiae ac rationis de ipsa constiterit; illam desub claustris in apertum egredi oportere, liberam fieri, coactione solvi, caeterum in eius arbitrio locandum, quam viam postea sibi arripere velit. At illa corpore femineo viriles animos gerens, ubi videt, quia sic necesse est, neque aliter litem

decidi posse, pede suo super limen posito: *En*, ait, *sancta Maria, domina mea, patrona mea, mater domini mei Iesu Christi, sponsi mei, salva gratia et pace tua, te duce, te comitante, limina tua transeo, te adiuvante et protegente, cito reversura; tibi commendo causam meam, virgo virginum. Et tu, beate Blasi, martir Christi, patrone Admuntensium, domine ac dominator loci huius, qui me a parente meo tibi commendatam divina ordinatione in haec tua tecta suscepisti peregrinam, obsecro, ne me derelinquas.* His dictis flebant virgines, flebant monachi et fratres; egreditur illa, modesto ac lento gradu in medium tendens. Stabant legati inmobiles, vestes tantum ac purpuram gemmasque preciosas in seculi cultum ei allatas offerentes ac protendentes, ad reginae animos pelliciendos. Omnes igitur qui aderant inmoti stabant, avide spectantes et opperientes, quid esset factura, nullo ei aut hinc aut inde propinquante. Sacrae autem virgines stabant ardentissime flentes et orantes, admodum veritae, ne quavis occasione tantum decus societatis amitterent. Itaque ubi libertatem et absolutionem suam in medio posita satis omnibus ostenderat, ad nuncios conversa, regia virgo modeste inclinans, valefecit eis. Deinde via qua venerat ad sorores rediens, clara voce, multam compunctionem omnibus excitans, cantare coepit: *Regnum mundi et omnem ornatum seculi contempsi;* succinentibus caeteris virginibus, quae illam in limine stantes opperiebantur, succinentibus et monachis, et prosequentibus eam in gaudio et lacrimis usque ad introitum ianuae. Omnis quoque populus voces et laudes dedit in excelsum, gratias agens Deo, quod virgo nobilis et tenera tam virili mente saeculi delicias abiecisset. Nuncii quoque non minus aliis Dominum magnificant, omniaque ornamenta seu vestes, quas ad usum seculi ei portaverant, monasterio conferunt, et reginae valefacientes eiusque

orationibus se commendantes, in pace et gaudio ad dominum suum revertuntur, ut gesta erant omnia referentes. Mitigatus est rex, ultro desinens a proposito suo revocare illam. Haec de initio conversionis beatae Sophiae, quoniam occasio data fuit, retinere non potui.

Sefridus: Grata nimis et accepta digressio. Nempe auri occasione gemmam acceptabilem tuae narrationi affixisti.

39. Sed redi, obsecro, ad Ottonem nostrum, qui omnibus hominibus omnia factus, praecipue autem nobis monachis non solum pater, sed ut verius dicam, mater fuit.

Tiemo: Cedo, inquit. Nam et tu me ad viam revocasti. Senes nostros ut patres venerabatur, iuniores vel pueros ut filios diligebat, inter nos quasi unus ex nobis ambulabat, immemor quandoque potentiae ac magnitudinis personae suae, presbiteris ad altare ministrabat, modo stolam offerens, modo cingulum porrigens praeparandis, aquam etiam manibus illorum manu propria fundens, calicem praebens, et ad cetera ministeria sese plerumque de inopinato ingerens, miris modis omnium in se affectus excitabat. Omnes nos facie ac nomine notos habere volebat, singulorum causas vel statum, defectus vel profectus nostros diligenter investigans; curaque de omnibus non modica ei fuit. Quid dicam de multimodis humanitatibus omnibus ac singulis nobis ab eo indesinenter exhibitis? Etiam fratribus ad refectionem consedentibus, cibos optimos, suis sumptibus praeparatos, manibus propriis nobis intulit, suscipientium manus caro affectu deosculans. Nonnunquam etiam, expleta ferculorum positione, conviva nobis idem ac minister assedit, nobiscum convescens obtentu propagandae caritatis.

1121. 40. Quodam tempore dum monasterii nostri consummatio dedicationem expectaret, et omnia quae

huius officii ratio postulabat in corporalibus et spiri- 1121.
tualibus, laute ac diligenter praeparata fuissent, omnibus in expectatione positis, praesul grandaevus molestia corporis laborare cepit, adeoque infirmatus est, ut ad opus consecrationis vires minime habens, misso nuncio, in vigilia beati Egidii ad aliud tempus Aug. 31.
dedicationem transferendam statueret. Sed quia parata erant omnia, et cupientibus animis omnis dilatio invisa est, duplici moerore ecclesia turbari coepit, pro languore videlicet episcopi, et pro frustrato desiderio expectatae consecrationis. Quocirca orationes non cassas mittunt ad Dominum, vires ac sanitatem praesuli obnixe postulantes. Igitur meridiano tempore in lecto recubans, et paululum sopore pressus, puerum coram se per sompnum ludentem et saltantem videt episcopus, ac de psalmo versum crebro cantatem: *In domum Domini laetantes ibimus.* Ps. 121, 1.
Expergefactus vero, aegros prius artus fortes invenit Ebbo I, 23.
et vegetos, corpus levat, sentit gratiam sanitatis redisse; cubicularios citat, interdictum consecrationis mutat, proximaque die, in festivitate sancti Egidii, Sept. 1.
sicut antea voluerat, in magna totius ecclesiae laetitia dedicationem peragit, Domino sibi vires administrante.

41. Beatus Otto, tam morbo quam senio exhaustis viribus corporis, in dies dissolvi coepit, et labore infirmitatis continuae ad laborum finem tendere. Itaque cum sese acrius premente languore, in proximo ad Dominum speraret migraturum, illud sibi amicum semper ac solitum opus elemosinae tanto ardentius exercuit, quanto illi constabat, quod diu illud exercere non posset. Omnia igitur loca, omnes domos et curtes circa illum positas, immo totam civitatem, eo volente atque iubente, peregrinis et pauperibus repleri videres viduarum et orphanorum longa examina, clericorum et monachorum intrantium et exeuntium multitudinem, pii, ut ita

dicam, mercatoris, iam abire parantis, sanctissimas nundinas frequentantium. Quid enim nisi forum sacrum aut nundinas sacras dixerim, ubi terrenis coelestia, temporalibus aeterna bona comparantur? Fervebant sane circa illius lectum coeli terraeque negocia sancta, et Martha, semper sollicita et diu turbata circa multa et innumerabilia humanitatis officia, nec languida iam mortique vicina cessavit ab operibus suis plurimis, propter unum quod sciebat esse necessarium. Cum abbatibus enim et prepositis, cum procuratoribus et dispensatoribus suis de omnibus ordinavit ecclesias et coenobia, hospitalia infirmaria et diversoria sua intima retractatione digessit, singulisque, prout oportunum videbatur, sumptus et necessaria supplevit. Cerneres iam oleam uberem et fructiferam, solita ubertate uberiorem et copiosissimis fructibus onustam, totam sese carpentium manibus inclinare. Et revera mirum valde est, quod haec inexhausta benignitatis archa, quae tot ante diebus et annis ad erogandum iugiter patuit, adhuc in extremo tempore tantum quod erogaret habere potuerit. Sed o Martha, Martha! devota hospita domini Iesu, quando vel quomodo sentires egestatem? Quis enim donando donanti omnia unquam egens factus est? Interea vero languor magis magisque luctantem spiritum urgebat, riteque dispositis omnibus, quaecumque post se victuris praestare potuit, supplici et pura confessione praemissa, olea illa placida et sancta, unctione sacri olei delibuta, propiciabile viaticum corpus Domini percepit, et circumstante illo suo semper familiari collegio virorum religiosorum, tam monachorum quam clericorum, psalmis et orationibus agonem eius devote Deo commendantium, plenam operibus bonis et elemosinis,
1139. plenam honoris et gratiae animam exalavit in coe-
lun. lum. Quid multa? Flebat civitas universa, iuvenes
30. et virgines, senes cum adolescentibus, flebat omnis

ordo, flebat omnis religio, divites et pauperes, no- 1139.
biles et mediocres cum plebe rusticana, omnes pariter patrem ademptum tanto lugebant amarius, quanto ab omnibus illis carius ipse amabatur. Porro monasteria et ecclesiae longe vel prope positae, sed et magnates et capitanei provinciae, fama dormitionis eius exciti, ex omni parte confluebant, infelices sese atque inertes arbitrati, si eius quem viventem dilexerant funeri non adessent, vel si debitos honores tantis exequiis non praestarent.

42. Supervenit quoque sacrae semper memoriae Imbrico Herbipolensis episcopus[1], vir clarus et prudens, tam eloquii venustate quam ingenio et sapientia praepollens. Supervenit, inquam, amicus ad amici exequias invisas, et dolenti et ardentissime flenti ecclesiae lugendo ipse ac dolendo luctum auxit et dolorem. Iam enim per totum triduum dormitionis Iul. 2.
eius dilecti corporis gleba per omnes ecclesias circumlata, iugi sacrificio, indefessisque orationibus et multis elemosinarum largitionibus beata eius anima Deo dicata et commendata fuerat ab omnibus. Quarta Iul. 3.
igitur die, ubi ad locum ventum est tumuli, episcopus commendationem celebravit, atque inter missarum solempnia, quae pro dilecti patris et amici anima multa intentione devotus agebat, ad merentem et lugentem conversus multitudinem, brevem quidem, sed gratiae ac dulcedinis plenum intulit sermonem, ita dicens: *Ecquid fiet? Quid erit consilii? Mortua est Martha! Ecce, ubi iacet! Quis ergo venientem dominum Iesum in hoc castello amodo suscipiet? Equidem defuncta est Martha, quae illum suscipere consuevit. Defuncta est hospita domini Iesu Christi, quae venienti hospicium praebuit, sedem posuit, mensam aptavit, necessaria omnia benigne ac liberaliter ministravit. Defuncta est inquam, non solum ministra et hospita Christi, sed minister et hospes ac susceptor omnium christia-*

1) Obiit 10. Nov. 1145.

1139. *norum. Et quis stabit in loco sancto eius? Quis nobis vicem ministerii huius implebit? Quis, rogo, aget pro eo, quae iste agere consuevit? Omnibus gradibus, omnibus ordinibus, omnibus personis ecclesiae vita eius utilis fuit. Ecce, defunctus est, ut vere dicam, servus servorum Dei! Quid facietis monachi? Quid facietis clerici? Quid facietis pauperes et mendici? Quis vobis restituet matrem vestram? Ubi amodo illa materna ubera, ubi maternos affectus quaeretis? Sed quaerere ubique potestis, vobis denuncio, nusquam invenietis. Sui temporis saecula — confidenter dico — hunc solum, hunc unum tantae misericordiae virum habuerunt. Ut enim de aliis virtutibus eius taceam, quae plurimae fuerunt et clarae, in misericordia et misericordiae operibus tantus erat, ut nullum penitus ex omnibus michi notis ei ausim adaequare. Sed quid? doleo vicem miserorum, doleo vicem eorum, qui in suis miseriis ad hunc misericordem fugere consueverant. Doleo, ut verum fatear, vicem meimet ipsius. Ut enim ita dicam, me miseret mei, meritoque merore conturbor. Multum enim praesidii, multum consolationis in hoc amico perdidi. Hic enim in civitate ipsa commodus, societate et amicitia oportunus, magnum michi praesidium fuit. Cum hoc fiducialiter ac tute omnes curas meas, omnia negocia mea seu consilia pensiora communicare solebam. Hic michi, ut breviter dixerim, in omnibus oportunitatibus meis magnus sublevator fuit. Sed de me quid dico? Nam mei nominis ordo, universus videlicet ordo pontificalis, hoc adempto compare, merito lugebit. Hic nobis gemma, hic decus, hic splendor fuit. Conventus nostros in conciliis sive curiis virtutum suarum radiis collustravit. In hoc, ut ita dicam, quasi viventi libro, quomodo nobis vivendum vel quid agendum esset conspicere potuimus. Sancta enim exempla, sanctae actiones magis erudiunt quam verba. Sed doctrina haec, o dolor! modo rara est in terris. Omnes enim paene quotquot sumus eloquio magis quam opere proxi-*

mos aedificare studemus. Sed iste docuit verbo, docuit 1139.
exemplo, dixit et fecit. Talem ergo lucernam de medio nostri ablatam aequa mente ferre poterimus? Sed vado ad altiores. Huius enim interitum et tu, o Romane pontifex, caput sanctae matris ecclesiae, senties, et tu, regnator orbis, rex Alamanniae, imperator Romanorum auguste, casum quoque huius experieris. Ambo permaximi, magna clade mulctati estis. Magnus enim Ahot ille ambidexter vobis occubuit. Occubuit ille, qui utraque manu pro dextera utebatur, Israheliticae gentis ductor egregius. Occubuit, inquam, ille qui potis erat et industrius et prona voluntate reddere caesari Matth. 22, 21.
quae caesaris sunt, et Deo quae Dei sunt. Non tibi, o imperialis maiestas, non tibi cito consurget alia columpna, cui tam fiducialiter inniti queas; hic te quidem non solum divitiis et prudentia saeculari, sed, quod utroque maius est, meritis ac sanctitate suffulsit. Sanctitate, inquam, et virtutum meritis imperatorem pariter et imperium sublevavit. Iusticia enim et sanctitas in dextera eius. Non parva res acta est, non parva haec mutatio in ecclesia Dei. Non ergo leviter ferenda est talis viri ablatio. Ubi amodo tale ingenium, talem prudentiam, talem inveniemus bonitatem? Sed redeamus ad monachos, redeamus ad populum spiritualem; detrimenta illorum lamenta nobis facient. Quid fiet de illis? Quid fiet de monachis et pauperibus, qui ad has manus spectare consueverant? Lugetis, video, et fletis Ottonem vestrum; et certe non inmerito. Vobis enim ille occubuit, vobis ablatus est. Vos enim, vos, o monachi, specialiter populus pascuae eius et oves manus eius. Hic profecto erat qui de habundantia divitum huius mundi vestram inopiam supplere sollicitus fuit; hic magnae auctoritatis exemplo gloriari solebat, dicens: „Spoliavit Egyptios, ditavit Hebraeos.“ Nam revera sancte ac religiose multa saecularibus extorsit, quibus penuriam sublevaret spiritualium. Sancta et religiosa fraude, ut ita dicam, divites circumveniebat,

1139. *ut elemosinas facerent quandoque non cogitatas. Argumentosus enim erat in divinis lucris; nam et manus*
Luc. 1, 66. *Domini cum eo erat. O quam multos divites cum omnibus divitiis suis ad spiritualem vitam traiecit! quicquid personarum, quicquid rerum vel opum saeculo auferre potuit, Deo coaptavit pietatis ac misericordiae obtentu! Sed quid multis? misericordia eius super omnia opera eius! Misericordia Dei ante oculos eius semper fuit. Orate ergo, dilectissimi fratres, orate attentius, ut et ipse hodie misericordiam consequatur. Orate, ut illa beatissima anima, quam credidit, quam speravit, quam dilexit, re ipsa Dei misericordiam hodie percipiat. Equidem non surdis auribus illud euangeli-*
Matth. 5, 7. Luc. 6, 36. *cum accepit: „Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur.“ Et: „Estote misericordes, sicut pater vester misericors est.“ Nullus autem misericors esse potest, qui humilis non fuerit. Omnis ergo misericors etiam humilis est. Unde bene inferre possumus, quod veram et coram Deo probatam humilitatem habuit spiritus eius, qui tantae misericordiae fuit. Interventu ergo beatae Dei genitricis Mariae, cui semper devotus extitit, interventu beati Michahelis archangeli, cuius ecclesiae reparator et sublimator hodie conspicitur, quem patronum et servatorem et corpori et animae suae delegit, interventuque omnium beatorum spirituum spiritus eius divinam misericordiam consequatur. Ipsorum, inquam, atque omnium sanctorum suorum meritis, si uspiam, sicut est humanae fragilitatis, tanta eius opera, tantae ipsius miserationes et benefacta, humana laude vel humanae laudis intentione titillata sunt vel maculata; nichil enim satis purum coram summo iudice. Rogate, quaeso, rogate attentius; oremus, omnes oremus pariter, ut hoc abolere, hoc tollere dignetur ipse, qui tollit peccatum mundi, agnus Dei, dominus noster Iesus Christus, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus in saecula saeculorum.* Quanta vero vociferatione, quanto mugitu, quantis

affectibus et lacrimis omnes *Amen* responderint, dici non potest. Sic ergo finita missa, in loco ubi cernitur in ecclesia beati Michahelis, comitibus, marchionibus seu aliis quibuslibet nobilibus feretrum eius certatim gestantibus, sarcofagum levantibus, seu alia quae ibi necessaria erant more operariorum suis manibus devotissime paragentibus, corpus eius tumulatum est anno dominicae incarnationis 1139. 3. Nonas Iulii feliciter. Amen. 1139. Iul. 3.

Hic meae narrationi terminum cum sinaxi vespertino impono, non quo a me dicta sint omnia quae dici copia suasit, sed ne multiloquio vos gravem, et hora haec silentium mandat, et crastina dies hunc Sefridum suam partem explicare nostra ex conventione compellet. Amen. Amen.

EXPLICIT LIBER PRIMUS DE VITA ET OPERIBUS BEATI OTTONIS BABENBERGENSIS EPISCOPI ET CONFESSORIS CHRISTI ET POMERANICAE GENTIS APOSTOLI.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI SECUNDI.

1. *De situ et moribus hominum Pomeranicae provinciae.*

2. *De Boleslao duce Poloniae, et ex quibus causis predicatio illius gentis orta sit.*

3. *Item de actibus et bellis Bolezlai ducis.*

4. *De bello et pace Ruthenorum cum duce Bolezlao.*

5. *Quomodo Bolezlaus per ductorem militiae suae Petrum Ruthenos capto rege circumvenerit.*

6. *Quomodo dux Bolezlaus Pomeranos expugnaverit.*

7. *Quomodo expugnatos ad christianismum coegerit, et Ottonem episcopum euangelistam et predicatorem eis acquisiverit.*

8. *Quam pronum se Otto beatissimus ad hoc opus exhibuerit.*

9. *Quo tempore, qua via illuc properaverit.*

10. *Quid auxilii, quid presidii habuerit in duce Poloniae.*

11. *De horrore et difficultate viae transita Polonia.*

12. *De occursu Pomeranici ducis et metu clericorum. De mutua salutatione ducis et episcopi.*

13. *De primiciis operum eius, transito fluvio qui limes est Pomeranorum.*

14. *Quomodo susceptus sit apud Pirissam civitatem ducis, et quid ibi fecerit.*

15. *De inceptione sermonis eius in eodem loco.*

16. *De forma et disciplina baptizandi.*

17. *Quantum temporis fecerit in eodem loco.*

18. *De sermone quem habuit ad primitivam ecclesiam illam, cum ab ea discederet in eodem loco.*

19. *De progressu eius in Caminam civitatem, ubi erat uxor ducis, et de bonitate ac fide ipsius matronae.*

20. *De multitudine baptizandorum, et de instantia et labore baptistarum.*

21. *De gaudio ducis supervenientis et ipsius devocione.*

22. *De duce abdicante 24 concubinas suas.*

23. *De improbitate cuiusdam matrisfamilias in die dominica metentis agrum suum apud Caminam.*

24. *De provectione ipsius cum tremore Iulinam, et quomodo illic vapulaverint omnes.*

25. *Quomodo post vapulationem prudentiores de rebus fidei consilium habuerint cum episcopo.*

26. *Quomodo infecto negocio dimissa Iulina Stetinam navigaverit, et de contradictione quam et ibi sustinuit.*

27. *Quomodo post longa tedia verbum predicationis a duobus pueris coeptum et promotum sit, interim dum legati mittuntur ad ducem Poloniae propter contradictionem civitatis.*

28. *De matre ipsorum puerorum.*

29. *Quomodo pueri pueros attraxerint, et de patre qui domo aberat.*

30. *De reditu nunciorum a duce Poloniae et scriptis eius super tributi allevatione.*

31. *De destructione fanorum et simulacrorum.*

32. *De quatuor continis et de cultura unius quae dignior erat, et de incisione quercus.*

33. *De prophetante caballo et hastis.*

34. *De profectu ecclesiae post abdicationem simulacrorum, et de morte improbi sacerdotis.*

35. *De questione mota super morte sacerdotis.*

36. *De letitia et splendore candidatorum ac de profectu ipsorum.*

37. *De exploratione Iulinensium et conversione ipsorum.*

38. *De conversione Clodonae civitatis.*

39. *De conversione Colobregae civitatis.*

40. *De termino euangelii facto in Belgradia civitate, et de revisione civitatum baptizatarum, antequam exiret de terra.*

41. *De descriptione morum gentis et de reditu episcopi.*

EXPLICIUNT CAPITULA LIBRI SECUNDI.

INCIPIT PROHEMIUM LIBRI SECUNDI IN VITAM ET PEREGRINATIONEM BEATI OTTONIS EPISCOPI.

Postera die, ubi denuo consessum a tribus nobis erat, tum ego: *Perge*, inquam, *mi Sefride, dominique tui et nostri peregrinationem peregrinationisque laborem, et quomodo gentem Pomeranorum ad fidem traxerit ecclesiae, quoniam id muneris tibi potissimum servatum est, edicito. Nam universorum operum eius, licet magna sint omnia, nichil est quod huic valeat comparari; unam quippe animam Deo lucrificare maioris apud Deum arbitror, quam mille auri talenta in elemosinis expendere.*

Tiemo: *Magni quidem meriti est animam errantem Deo lucrari per fidem; sed hiperbolen fugere sermo expetit castigatior.*

Quem Sefridus intuens: *Si congrua*, inquit, *auctoritate non firmavero quod dictum est, assertionem eius fidem excedere, merito redargues. Scimus quidem elemosinae substantiarum quas laudes in scripturis*
Sirach 3, 33. *habeant: scimus scriptum quia sicut* aqua extinguit
Luc. 11, 41. ignem, ita elemosina extinguit peccatum, *et:* Date
Prov. 13, 8. elemosinam et omnia munda sunt vobis; *et:* Redemptio animae viri propriae divitiae, *et plura in hunc modum elemosinam commendantia. Sed bonum differt a bono in estimatione, sicut stella differt a stella*
Luc. 15, 10. *in claritate. Audi euangelium:* Amen, *inquit*, dico vobis, gaudium est angelis Dei super uno peccatore penitentiam agente. *Ecce, ne sobriis sermonibus hiperbolen irrepsisse queraris, gaudium in omni celo fieri ex unius animae conversione, non michi sed euangelio crede; ac perinde unius animae salutem mille auri talentis in elemosinam expensis certissime collige coram Deo esse maioris. Non umquam enim dignaretur veritas gaudium predicare angelorum super expensa mille auri talentorum, quod tamen non dedignatur de conversione unius peccatoris; neque dominus Iesus pro talentis argenti vel auri lucrandis vel erogandis, sed pro hominibus salvandis sanguinem fudit precium redemptionis. Absit igitur ut aliquid sit in rebus creatis, quod humanae animae preferendum putem, quam ipse creator tanti voluit estimare, ut pro illa redimenda semet ipsum usque ad mortis iniuriam inclinaret.*

Tum ego: *Satis*, inquam, *pro causa, nam et prior noster tam indomitae contentionis non est, ut audita racione sedari non queat; neque tu sine pectore id michi detulisti officii, quia pro me respondens etiam tuae narrationi animos attentiores nobis erexisti. Sed iam, precor, iniunctum exsequens,*
Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando

egerit, quia hae circumstantiae non modicum lucis rebus infundunt, conversionem gentis Pomeranae aggredere, ut explices:

Sefridus: *Ut potero,* inquit, *iubenti obedio caritati.*

EXPLICIT PROHEMIUM.

INCIPIT LIBER SECUNDUS DE SITU POMERANIAE.

1. Pomerania provincia ex ipsa nominis etimologia qualitatem sui situs indicare videtur. Nam pome lingua Sclavorum *iuxta* sonat vel *circa,* moriz autem *mare;* inde Pomerania quasi Pomerizania, id est *iuxta vel circa mare sita.* Est autem terra haec, si totam eius positionem tam in stagnis et refusionibus marinis quam in locis campestribus considerare velimus, quasi figura triangula, quia tribus lateribus, quasi tribus lineis per capita sibi cohaerentibus, tres angulos habere deprehenditur; ita tamen, ut unus angulus duobus reliquis sit extensior, qui etiam usque ad Leuticiam et prope Saxoniam, versus aquilonem ad fluctus oceani paulatim recurvatus demittitur. Itaque Pomerania post se in oceano Daciam habet et Rugiam insulam parvam sed populosam, super se autem, id est ad dexteram septentrionis, Flaviam[1] habet et Prusciam et Rusciam, ante se vero, id est versus aridam, parva extremitate se attingentes fines rescipit Ungariae ac Moraviae; dein Poloniam spaciosa contiguitate usque ad confinia Leuticiae et Saxoniae se habet attingendo extendentem. Gens ista terra marique bellare perita, spoliis et raptu vivere consueta, naturali quadam feritate semper erat indomita et a cultu et fide christiana penitus aliena. Terra vero ipsa piscium et ferarum copiosam incolis praebet habundantiam,

1) *Slaviam* legendum coniiciam pro *Flaviam.* quod habent codd. omnes; nam quid sibi velint Polowci ad dextram septentrionis inter Pomeranos positi et Prussos, non liquet; sed vid. II, 2. 4.

omnigenumque frumentorum et leguminum sive seminum fertilissima est; nulla mellis feracior, nulla pascuis et gramine fecundior. Vinum autem nec habent nec querunt, sed melleis poculis et cervisia curatissime confecta vina superant Falernica. Sed de his alias[1]. Nunc autem expediendum, quod multis admirationi est, quare videlicet hi homines tam procul ab orientali Francia et a Babenbergensi ecclesia, immo a toto pene orbe divisi, non alium quemquam de vicinioribus regnis vel ecclesiis baptistam et praedicatorem quam Babenbergensem episcopum habere potuerunt. Sed hic fructus ad incrementum beatitudinis eius a Deo illi donatus est.

Tiemo: A Domino, inquit, factum est istud, et est mirabile in oculis nostris, unde quonam id ordine factum sit, nos audire delectat.

At *ille:* A re, inquit, paululum digrediendum est, ut concurrentium causarum eventus et ordinem possim digerere.

2. Tempore quo dominus meus episcopus Babenbergensem regebat ecclesiam, Bolezlaus, vir strennuus et prudens, et ingenuae atque avitae nobilitatis decore illustris, ducatum Poloniae administrabat[2]. Qui dum se gnaviter et provide gereret, omnes terrae suae terminos sub praedecessoribus suis hostium violentia invasos et perturbatos, et castra urbesque a sua potestate alienatas manu robusta recuperare praevaluit. Cumque bellicos actus suos felici exitu saepe prosperari videret, erga Deum quidem, a quo sibi sciebat praestari victoriam, humilior atque devotior, erga hostes vero erectior atque animosior factus, mutua vice terminos eorum ferro et igne attemptare, praedasque et manubias frequenter abstrahere et personas captivare solebat, quousque assiduis cladibus ac terrore confracti, multis obsequiis et donorum impensis animum eius de-

1) II, 41. 2) 1102—1139; obiit 28. Oct.

linirent, datisque et acceptis dextris, federa pacis firmissime pangerent et pacta reciperent.

3. Erant autem cum quibus divisim diversis temporibus certamen habebat, ex parte una Poloniae, Bohemi, Moravi, Ungari, ex alia Rutheni, gens crudelis et aspera, qui Flavorum, Pruscorum et Pomeranorum freti auxiliis, acrius diutiusque illi restiterunt; sed frustra, quia tandem superati ab eo et contriti, post multas clades pacem ab eo postulare cum rege suo decreverunt. At ille, ut erat bellis ac laboribus semper infractus, non continuo de pace acquiescere voluit, nisi prius aliqua memorabili honorificentia satisfactionem accepisset.

4. Rex[1] vero et omnes principes Ruthenorum sine amicitia et pace ducis non se quietos fore perpendentes, viam inveniendae mutuae pacis et gratiae illius prudentiae ac fidei committendam praesumpserunt. Ille vero hanc honestissimam ratus viam statuendae atque firmandae pacis, filiam[2] ipsius 1103.
regis petivit et accepit uxorem, videlicet ut hoc affinitatis commercio tam principes ipsi quam subditi eis terrae utriusque populi pacem ad invicem haberent perpetuam, atque in necessitatibus et oportunitatibus suis mutuo sibi contra hostes praesidio forent atque auxilia portarent. Colebant ergo se mutuis beneficiis socer et gener, magnificatusque est Bolezlaus et confortatus ac prosperatus undique, nec ulla ei erat contradictio, universis potestatis suae terminis hoste nullo turbatis. Verum ea perfunctoria et brevis erat tranquillitas. Nam post annos paucos Ruthenissa uxor Bolezlai moritur, unum tantum ei filium relinquens[3]; unde quasi rupto vinculo, quo tota inter generum et socerum constabat amicitia, dudum composita bella paulatim recrudescunt. Bolezlaus igitur feritate gentis permotus, cum suis

1) Suatopolk princeps Kiewensis. 2) Zbyslava a posteris vocatur. Roepell I, 231. 257. 3) Wladislavum.

consilium habuit, quonam modo rediviva mala haec propulsare potuisset. Habebat autem Petrum quendam militiae ductorem, virum acris ingenii et fortem robore, de quo dubium utrum in armis an in consiliis maior fuerit, qui erat praefectus a duce super viros bellatores. Hic ascitus consilio: *Si suis tantum*, inquit, *Rutheni viribus dimicarent, illos a nobis conteri difficile non esset, sed habent Flavos, habent Pruscos, habent etiam Pomeranos, gentem idolatram invisam ac nimis indomitam; quos omnes simul in arma provocare quam durum sit, inexperti non sumus, quamvis ante de his triumphos habuerimus. Quocirca meo animo consilium incidit Ruthenos arte melius superari. Et ne quis impossibile hoc aestimet, ecce, vadam ad illos, et incruentam nobis de tiranno victoriam reportabo, Deo michi praestante ingenium.* Sed quid multis? Placuit duci et principibus experiri, si effectum habere verba Petri queant. Assumptisque viris quasi 30 robustissimis, ficta necessitate Petrus ad regem transfugit Ruthenorum[1], eumque arte sermonis circumventum, quod male de duce sentiret, aestimare fecit. Et rex eo quod fidem haberet homini, quem etiam prudentem sensit, ad multa negocia sua eius familiaritate usus est, sperans, quod tandem per eum de Polonia tota posset triumphare. At Petro aliud mentis erat. Nam cum die quadam fictus transfuga ipsiusque socii cum rege in saltu nemorum venandi gratia vagarentur, rex nichil mali suspicatus occasione ferarum longius a moenibus abscesserat, elongatisque aliis Petrus cum suis circa illum remanserat. Qua fretus oportunitate, capto rege incruentam, ut pollicitus erat, de Ruthenis victoriam domino suo duci reportavit; mirumque dictu, effera gens illa hoc facto ita edomita est, ut nunquam postea vivente duce nec quidem de bello cogitaret. Nam pro ereptione sui tirannus, quicquid

1) Hic est Wolodar princeps Haliczensis. Cf. Ortlieb. Zwiefalt. SS. X, 91.

maiorum suorum studio ac sollertia in thesauris collectum habere poterat, dare coactus est, aurum et argentum et quaeque preciosa in vasis et vestibus et variis opum speciebus, quadrigis et camelis in Poloniam apportantibus, ita ut Ruthenia tota insolita paupertate contabesceret. Deinde ubi foedera man- 1120?
surae pacis iureiurando tam rex quam optimates Ruthenorum solidaverant, etiam hoc polliceri fide firmissima rogati sunt, ne Pomeranis ultra forent auxilio. Contra illos enim totis viribus dux manum levare cogitavit.

5. His omnibus ergo ipsius ad votum compositis, Pomeraniam insultibus crebris concutere, vastare ac populari coepit. Et quia paganismo tenebantur, dux eos aut penitus elidere, aut ferro ad fidem christianismi conatus est impellere. At illi suis fisi viribus, eo quod civitates et castra natura et arte firma in introitu terrae haberent quam plurima, se inexpugnabiles fore arbitrati sunt, omnemque substantiam suam in urbibus collocantes, armorum praesidia praeparare moliuntur. Sed quia Deo placuit aliquos ex eis conterere, ut caeteros ad fidem converteret, ingenium et vires contra eos Bolezlao ministravit, ita ut multis et magnis cladibus eos frequenter afficeret. Nam et civitatem Stetinensem, 1121.
quae stagno et aquis undique cincta, omni hosti inaccessibilis putabatur, quae etiam totius Pomeraniae metropolis fuit, hiemali tempore strictam per glaciem non sine periculo exercitum ducens, inopinata clade percussit. Naclam[1] quoque civitatem munitam et fortem valde fregit et succendit, et omnem in circuitu regionem eius igni et ferro vastavit, adeo

1) De nomine Nakel accuratissime scripto in codice 1 iam dubitari nequit. Sed ne sic quidem de Poloniensi Nacla ad Netzam cogitandum videtur; vera ni fallor vidit Quandt Balt. Studien X, 2. p. 130, qui coniicit eandem esse civitatem dirutam, quam haud procul a Colberga sitam eisdem fere verbis descripsit Sefridus post annos tres testis oculatus II, 38.

ut ruinas et adustiones et acervos cadaverum interfectorum incolae nobis per diversa loca monstrarent
1124 post annos tres acsi de strage recenti. Tam gravissime autem in illarum civitatum expugnatione subacti sunt, ut quos neci et captivitati dux superesse passus est, cum suo principe[1] christianos se atque tributarios fore[2], quod iurare licuit, pro lucro ingenti ducerent. Ferunt autem, quod 18000 virorum pugnatorum neci traditis, 8000 cum uxoribus et parvulis ad terram suam captivos abduxerit, et in periculosis marchiarum locis, in urbibus et castris eos collocans, quo terrae suae praesidio forent, et cum hostibus suis, gentibus scilicet externis, bella gererent, indixit, hoc addito, ut abdicatis idolis christianae se religioni per omnia conformarent. Sed cum reliquos de gente perfida, quos in terra propria tributarios dimiserat, dux fidei christianae apponere curaret, omnes episcopos terrae suae conveniens, nullum persuadere potuit, ut illo ire atque in tenebris et umbra mortis sedentibus lumen vitae vellet ostendere, singulis suas excusationes praetendentibus. Sicque per triennium dilata est praedicatio, duce ipso satis aegre ferente dilationem.

6. Tandem instinctu admonitus divino ad hoc opus Ottonem Babenbergensem episcopum, cuius tunc fama late in regnis effloruit — eo quod et hunc in adolescentia eius patri suo capellani more obsequentem, notum et carum habuerit — invitare decrevit, oportunum fore autumans, cum tali viro et antiquas renovare amicitias, et tam sancti operis gratiam illius iniungere sanctitati. Mittens ergo legatos et munera, scripsit ei litteras secundum
1123. verba haec[3]: *Domino suo et patri amantissimo Ottoni, venerabili episcopo, Bolezlaus, dux Polonorum, filialis obsequii humilem devotionem. Quia in diebus iuven-*

1) Wratislao. 2) II, 29. 3) i. e. per annos 1121—1123; 24. Apr. 1124. Otto ingressus est iter; II, 8.

tutis tuae apud patrem meum decentissima te honestate conversatum memini, et nunc quoque Dominus tecum est, firmans te et benedicens tibi in omnibus viis tuis, si tuae non displicet dignitati, veteres tecum renovare animo sedit amicitias, tuoque consilio simul et auxilio uti ad Dei gloriam promovendam, ipsius gratia coadiuvante. Nosti enim, ut arbitror, quomodo Pomeranorum cruda barbaries, non mea quidem sed Dei virtute humiliata, societati ecclesiae per baptismi lavacrum se admitti petivit. Sed ecce, per triennium laboro, quod nullum episcoporum vel sacerdotum idoneorum michive coaffinium ad hoc opus inducere queo. Unde, quia tua sanctitas ad omne opus bonum prompta et indefessa praedicatur, rogamus, pater amantissime, non te pigeat, nostro comitante servitio, pro Dei gloria tuaeque beatitudinis incremento id laboris assumere. Sed et ego tuae paternitatis devotus famulus, impensas omnes et socios itineris et linguae interpretes et coadiutores presbyteros, et quaecunque necessaria fuerint, praebebo, tu tantum, sanctissime pater, venire dignare.

7. His auditis, episcopus, quasi de coelo vocem loquentis Dei accepisset, toto pectore habundantia laetitiae repletus, gratias egit omnipotenti Deo, quod ad tale negocium suo uti dignaretur ministerio. Habito igitur chori et cleri sui consilio, missis ad apostolicam sedem legatis, cum licentia et benedictione atque obedientia venerandae memoriae domni Honorii[1] papae, huic gravissimae sarcinae humerum devote applicuit. Sed quia terram Pomeranorum fama ferente opulentam audiverat, et egenos atque mendicos penitus non habere sed vehementer aspernari, et iamdudum quosdam servos Dei praedicatores egenos ac censu tenues propter inopiam contempsisse[2], quasi non pro salute hominum sed pro sua necessitate relevanda officio insisterent praedicandi;

1) Calixti II, qui obiit 13. Dec. 1124. 2) Bernhardum. Ebbo II, 1.

studiose procuravit, ut non solum illis non indigens, verum etiam opulentus appareret, nec opes eorum sibi sed ipsos potius velle Deo lucrari. Assumptis igitur clericis idoneis, et eisdem ad iter habunde procuratis, missales aliosque libros et calices cum indumentis sacerdotalibus, et alia quaeque altaris utensilia, quae in gente pagana subito inveniri non posse sciebat, provida liberalitate secum fecit portari, ne sine instrumentis agricola fidus in agrum Domini sui exire videretur. Vestes quoque et pannos preciosos aliaque donaria, nobilibus ac divitibus apta, euangelista simplex et prudens in viam portavit euangelii, ne forte indigentiae causa paganis videretur euangelizare, sed novellae plantationi sua potius conferre quam illius appetere.

Tiemo: Parum te hic submoneo; non tibi sit iniuria. Video equidem quibus causarum eventibus ad illam gentem tam longinquam Ottonem nostrum ire contigerit; sed qua illic iter egerit, et quo tempore in viam ierit, leviaque sive aspera viae dicere non omittas, ne errare incipiam, si et ego eo ire velim.

Sefridus: Ut vis, et in hoc ego obediam.

1124. Apr. 24. 8. Paratis omnibus quae profectioni erant necessaria, proxima die post festum beati Georgii martiris, salutato clero et populo suo, tanquam hoc opere viam sanctificaret, duas ecclesias unam in Luckenberge[1] et alteram in Vohendreze[2] consecravit. Hinc Apr. 28. transito nemore Boemico per abbatiam Cladarunam[3] ventum est Bragam, inde per Satischam[4], in Albe Apr. 29. fluminis ripa sitam ecclesiam, ad castrum ducis Apr. 30. Boemici[5] quod Mileciam[6] dicunt, ubi a duce ipso magnifice susceptus et donis honoratus est. Inde Mai. 2. per aliud eius castrum Burdan[7] nomine usque ad

1) *Leuchtenberg.* 2) *Vohenstrauss.* 3) *Kladrau.* 4) *Satzka,* ecclesia collegiata. 5) Wladislai I. 6) *Milletin* in circulo Bidschowensi. 7) *Warthe* ad Neissam; vid. Ottonis itinerarium, quod dedit Quandt l. l. p. 133. 134.

Nemeciam[1] urbem ducis Poloniae; atque inde per tres episcopatus Poloniae, Brezlawensem videlicet et Calissensem[2] atque Pozenanensem usque ad archiepiscopatum Gneznensem cum gaudio et pace conducti sumus, omnibus illis ecclesiis una salutationis forma dominum meum suscipientibus, festive scilicet processionis honore, gaudentesque per loca singula uno eodemque exultationis cantu, eius proposito alludentes: *Cives apostolorum et domestici Dei advenerunt hodie* et caetera quae in illo responsorio sunt devote cecinerunt. 1124. Mai. 3.

9. Praeterea dux ipse et omnes optimates Poloniae, quasi 200 passibus ab urbe Gnezna[3] nudis pedibus procedentes, cum magna susceptum reverentia principalem usque ad ecclesiam conduxerunt. Dux ergo tali hospite laetissimus et gloriosus, per dies 7 eius fruens praesentia, multa nobis exhibita humanitate et benignitate, omnia etiam viae necessaria sollerti cura institit praeparare, deditque domino meo de gente illa tam Sclavicae quam Teutonicae linguae gnaros satellites ad diversa eius ministeria, ne quid incommoditatis per linguae ignorantiam in gente externa pateretur. Quid dicam currus et quadrigas ordine longo victualia et omnes sarcinas nostras portantes? Monetam quoque illius terrae liberalitate contulit ingenua, nulla nos sustinens laborare inopia, sed neque propria expendere, acsi omne illius viae meritum suis impensis emere cogitaret. Tres etiam sacerdotes capellanos de latere suo princeps episcopo sociavit coadiutores verbi, et centurionem quendam nomine Paulicium[4], virum strennuum et catholicum, qui etiam naturali facundia idoneus esset concionari ad populum. Mai. 20.

10. Taliter a duce Poloniae dimissi, per Uzdam[5] Mai. 27.

1) *Nimptsch.* 2) Calissensis non exstabat episcopatus. 3) De die cf. Ebbo II, 3. 4. 4) comitem de Zantok, cf. Monach. Priefling. II, 2. 5) *Uscz* ad Nitzam; cf. SS. XII, 779 ann. 50. 52.

1124. castrum in extremis Poloniae finibus transeuntes, nemus horrendum et vastum, quod Pomeraniam
Mai. Poloniamque dividit, intravimus; sed viam in invio
28. quam difficile est tenere, etiam illic experiri potuimus. Nemus quippe hoc nulli ante mortalium pervium erat, nisi quod superioribus annis[1] dux latrocinandi causa, priusquam subegisset totam Pomeraniam, sectis signatisque arboribus viam sibi exercituique suo exciderat. Quae signa tenentes, magna quidem difficultate propter serpentium ferarumque monstra diversarum, nec non et gruum in ramis arborum nidos habentium, nosque garritu et plausu nimis infestantium, importunitatem, simulque propter loca palustria quadrigas et currus praepedientia, vix diebus 6 emenso nemore, ad ripam flu-
Iun. 2. minis, qui limes Pomeraniae est, consedimus.

11. Dux vero Pomeranorum Wortislaus dictus adventus nostri praescius, cum 500 viris occurrens, ex alia parte aquae castra metatus est, moxque amne transmisso cum paucis episcopum salutat atque salutatur ab illo, et quia christianus erat, occulte autem propter metum paganorum, corde magis quam ore locutus, in amplexu pontificis diu pendens, alta devotione super viae causa Dei clementiam collaudat. Episcopo autem et duce cum interprete et Paulicio seorsum in colloquio demorantibus, caeteri qui cum duce venerant homines barbari, quia clericos aliquantum trepidare videbant, ficto eos terrore amplius vexabant, ita ut articulum passionis imminere metuentes, confessione, orationibus atque psalmodia Domino nostrum commendaremus agonem.

Matth. 14, 31. *Tiemo:* Modicae fidei quare, inquit, timuisti?

Sefridus: Non, inquit, sine causa; primo illic paganos vidimus, et qua mente dux advenerit, nondum omnes sciebamus. Sed et horror solitudinis, et loca insolita, et nuper evasi nemoris nigra den-

1) II, 5.

sitas, et crepusculum noctis propinquae, et homi- 1124.
num barbarorum crudelis aspectus materia nobis non parvi timoris erant. Nam et cultros acutissimos educentes, vivos nos excoriare aut transfigere, ac humi nos defodere usque ad verticem, coronasque nostras eisdem cultris punctare ac secare minati sunt; et alia multa genera tormentorum, rictu fremituque nos terrentes, nobis imminere dixerunt, quae omnia certe, si bene te novi, tuam quoque animositatem effregissent. Sed cito respiravimus, duce ipso nos placidae benignaeque consolationis eulogio relevante, quodque inani pavore pulsati fuimus, tam nobis quam illis ioco esse coepit. Nam ubi nobis ducem ipsum aliosque milites, qui nos terruerant, christianos occultos esse compertum est, primo quidem paulatim animari, deinde fiducialius agere, ipsosque etiam adhortari ac docere praesumpsimus, quos ante vel intueri, metu perculsi, non potueramus. Ipsis ergo iam mansuescentibus, et religioni christianae magis magisque deferentibus, repletum est gaudio os nostrum et lingua no- Ps. 125, 2. 3.
stra exultatione, dicebantque inter gentes, quorum Deus tetigerat corda: *Magnificavit Dominus facere nobiscum, facti sumus laetantes; quia vobis venientibus ad nos dissolvet Dominus captivitatem nostram, sicut solvitur glacies a sole meridiano.*

12. Episcopus itaque bene agendi semper avidus, bene se venisse ominatus, donariis ducem honorans, baculum quoque dedit eburneum, quo ille statim usus ipsoque incumbens gratulabundus huc illucque deambulabat, conversusque ad milites: *Qualem*, ait, *patrem nobis dedit Deus, et qualia patris dona, et haec nunc quidem magis quam alio tempore gratiora?* Hinc ad castra discessum est. Factoque mane dux de viris qui secum venerant ductores et Iun. 3.
ministros reliquit episcopo, mandans in tota Pomerania per cuncta loca possessionis suae liberalia ei

1124. praeberi hospitia. Nos vero transito fluvio terram Pomeranorum in nomine Domini intravimus, et conductoribus nostris viam domonstrantibus, iter ad castrum Pirissam[1] direximus. Dux vero a nobis ad sua negocia divellitur.

13. In ipso autem itinere viculos paucos bellica pridem vastatione dirutos et raros incolas, qui nuper se post dispersionem recollegerant, invenimus, qui de fide christiana conventi, et an credere vellent interrogati, humiliter pedibus advolvuntur episcopi, cathezizari se atque baptizari postulantes. Hos ergo quasi primicias messis dominicae in aream domini sui messor devotus cum gratiarum actione componens, baptizavit illic homines 30, fidemque sanctae Trinitatis et decalogum legis in numero tacite considerans, opus euangelii mystice a se inchoatum gavisus est.

14. Inde ad castrum ducis Pirissam undecima hora diei propinquantes, ecce, illic hominum ad 4000
Iun. 4. ex omni provincia confluxisse, ut eramus eminus, aspeximus; erat enim nescio quis festus dies paganorum, quem lusu, luxu cantuque gens vesana celebrans, vociferatione alta nos reddidit attonitos. Non igitur utile vel cautum nobis visum est, illa nocte in turbam, potu laeticiaque ferventem, nos tam insolitos hospites advenire, sed manentes ubi fuimus noctem illam insompnem duximus, nec ignem in castris habere ausi, nec verbis apertioribus ad
Iun. 5. invicem loqui praesumentes. Mane vero episcopus Paulicium et nuncios Bratizlai ducis ad castrum mittit. At illi, salutatis maioribus ex nomine ducum, ab eis missum nunciant episcopum, qui fidem et religionem christianam terrae illi debeat praedicare. Atque sub eorundem auctoritate mandant et suadent, ut digne ac reverenter susceptum audiant, addentes virum esse honorabilem, domi divitem, et nunc quo-

1) *Pyritz.*

que in aliena terra suis opibus sufficientem; nichil illum petere, nullius egere, pro illorum salute advenisse, non quaestus gratia. Memores sint fidei ac sponsionis suae, memores divinae ultionis et recentis exterminii, ne denuo iram Dei exasperent; orbem universum christianis legibus deditum, se solos universitati resistere non posse. At illi diu cunctabundi et diversas excusationes molientes, indulgentiam temporis consilio petunt, non oportere dicentes rem tam grandem subito aut inconsulte aggredi. Paulicius vero et legati astu ea dici animadvertentes: *Non*, inquiunt, *tempus est productioris consilii; quod facturi estis, facite citius! Ecce, iuxta est! Sero ad vos intraturus erat domnus antistes, sed quia ludo et iocis occupatos audivit, distulit intrare, in campo figens tentoria; sed vestrae hoc convenit prudentiae, ut non illum despectiva dilatione contristetis, ne forte et domni duces se doleant super hoc iniuriatos. Et est*, inquiunt, *tam prope?* Quibus ita esse respondentibus: *Et omnia*, inquiunt, *consilia nostra ruptum eunt. Quoniam ergo rerum convenientia sic postulat, faciamus sponte et alacres, quod facturi sumus. Nam et altissimus Deus sua nos virtute circumventos undique trahere videtur. Declinare non possumus, sequamur ergo trahentem ad vitam, ne reluctantes bonitati eius praecipitemur in mortem. Dii nostri, sicut apparet, dii non sunt; contra eum nos iuvare non possunt. Melius ergo est, ut relictis desertoribus ad verum Deum, qui non deserit sperantes in se, ex toto corde transeamus.* Verum ubi eam sententiam tam bonam tamque salubrem diligenti retractatione probaverant, primo quidem apud se in conclavi, deinde vero cum legatis et Paulicio ad plenum vigorem laxiori consilio firmaverant, cum eisdem ad populum egressi, qui, sicut ad festum confluxerat, contra morem indispersus Dei nutu in loco manebat, nec in rus discesserat. Luculenti sermonis dulcedine, multo benivo-

1124.

Iudith 13, 17.

1124. lentiae captu eos de hoc verbo allocuti sunt. Sed quid multa? Mirum dictu, quam subito, quam facili consensu omnis illa multitudo populi, auditis primatum verbis, in eandem sese convenientiam inclinaverit. Et quia dici audiunt episcopum in proximo esse, facto ingenti clamore, ut advocetur, rogant, quo illum videre queant et audire, antequam soluto coetu singuli in loca sua discedant. Redeuntibus itaque Paulicio et legatis, abierunt quidam de castellanis cum eis ad episcopum, qui obnixa veneratione ad se illum invitarent, salutatum ex parte nobilium plebisque universae, quique fidem facerent, sine omni periculo vel iniuriae metu eum ascendere posse, quin etiam in omnibus ei obauditurus se ex animo. Episcopus vero tam quieto successu rebus se promoventibus, gratias agens Deo, ad castrum se levabat. Sed ecce, ubi quadrigas, vehicula et sagmarios nostros victualia portantes, iumenta quoque et populum qui nobiscum veniebat eminus videre coeperunt, quasi apparatum belli suspicantes, modicum turbati sunt; re autem sicut erat recte agnita, pavore abiecto, in modum torrentis omnis populus in occursum nostrum effunditur, ambiens et circumdans, ammirans et contemplans et nos et omnia nostra, usque ad hospitii locum nos conducendo. Fuit autem ante introitum castri area spaciosa, quam occupantes, fiximus tentoria in eodem loco, ipsis barbaris mansuete ac familiariter nos adiuvantibus, et in omnibus se nobis oportunos exhibentibus.

15. Interea vero episcopus pontificalibus indutus, monente Paulicio et primatibus de loco editiori populum cupientem ore alloquitur interpretis[1], ita dicens: *Benedictio Domini super vos, benedicti vos a Domino! Benedicimus et gratias vobis referimus in nomine Domini, quia grata et iocunda et benigna susceptione nos refovistis. Et causa quidem adventus*

1) Adalberti.

nostri ad vos quae sit, forte iam audistis, et iterum, 1124.
si dignamini audire, debetis et diligentius attendere. De via longa venimus. Salus vestra, beatitudo vestra, gaudium vestrum tantae nobis viae causa fuit. Nam salvi, laeti atque beati eritis aeternaliter, si creatorem vestrum agnoscere et illi soli servire vultis. Haec et his similia, quae inserere studio brevitatis omitto, populo rudi simpliciter euangelizante pontifice, omnis illa multitudo, quasi unus homo, fidei sanctae concordantes, illius doctrinae se commiserunt. At ille cum clericis et sacerdotibus 7 diebus eos cathezizans, et de omnibus quae christianae religioni conveniebant, diligentissime instruens, indicto trium dierum ieiunio, iussit, ut corpora sua balneis mundarent, et lotis albisque induti vestibus, mundo corde et corpore mundoque habitu ad sanctum baptisma concurrerent.

16. Interim vero tribus exstructis baptisteriis, ita ordinavit, ut ipse solos mares pueros in uno baptizaret, alii autem sacerdotes in aliis feminas seorsum et viros seorsum. Tanta quoque diligentia, tanta munditia et honestate pater optimus sacramenti operationem fieri edocuit, ut nichil indecorum, nichil pudendum, nichil unquam quod alicui gentilium minus placere posset, ibi ageretur. Namque dolia grandia valde terrae altius immergi praecepit, ita ut ora doliorum usque ad genu hominis vel minus de terra prominerent, quibus aqua impletis, facilis erat in eam descensus. Cortinas circa dolia, fixis columpnellis funibusque inductis, oppandi fecit, ut in modum coronae velo undique cuppa cingeretur; ante sacerdotem vero et comministros, qui, ex una parte astantes, sacramenti opus explere habebant, linteum fune traiecto pependit, quatenus verecundiae undique provisum foret, ne quid ineptiae aut turpitudinis notaretur in sacramento, neve honestiores personae pudoris occasione se a baptismo

1124. subtraherent. Cum ergo ad stadium cathecismi turbae venirent, sermone qui talibus competeret episcopus eos omnes communiter alloquens, sexumque a sexu dextrorsum et sinistrorsum statuens, cathezizatos oleo perunxit, deinde ad baptisteria digredi mandat. Igitur ad introitum cortinae venientes, singuli tantum cum patrinis suis intrabant, statimque vestem, qua fuit amictus is qui baptizandus erat, et cereum, illo in aquam descendente, patrini suscipiebant, et ante faciem suam illam tenentes, expectabant, donec eam redderent de aqua exeunti. Sacerdos vero qui ad cuppam stabat, cum audisset potius quam vidisset, quod aliquis esset in aqua, velo paululum remoto, trina immersione capitis illius misterium sacramenti perfecit, unctumque liquore crismatis in vertice et alba imposita, reductoque velo, de aqua iussit exire baptizatum, patrinis veste quam tenebant illum cooperientibus atque deducentibus. Hic modus, haec species, hic ordo nobis fuit baptizandi viros et mulieres et pueros adultos, qui a sacerdotibus in aquam levari non poterant, tam in Pirissa quam in aliis urbibus et castellis, ubicunque populi copia nos moram facere coegisset.

Tiemo: Miror oppido, unde tam disciplinatam et honestam baptizandi formam acceperit. Et in hieme, quaeso, quomodo sustinebant?

Sefridus: Neque tunc, inquit, eius diligentia quod tempori commodum esset, invenire neglexit. Nempe in stupis[1] calefactis et in aqua calida eodem nitore atque verecundiae observatione, infossis doliis et cortinis adhibitis, thure quoque et aliis odoriferis speciebus cuncta respergentibus, veneranda baptismi confecit sacramenta. Nec mirum te ista mirari; etenim qui ea vidimus mirabamur et ipsi tam haec quam alia complura morum eius atque virtutum insignia. Ipse namque in omni actione sua, quod et

1) *Stube.*

paganis dignum laude videbatur, quandam a Spiritu sancto — hoc enim potissimum credo — cuiusdam singularis munditiae atque, ut ita dixerim, elegantis et urbanae disciplinae praerogativam habebat, ita ut nichil unquam indecens aut ineptum inhonestumve quid in cibo aut potu, sermone, gestu vel habitu admitteret, sed in omni officio exterioris hominis, quaenam esset compositio interioris, ostendebat, bonitate, disciplina et prudentiae cautela conspicuus. Sed redeamus ad rem. 1124.

17. Mansimus autem in eodem loco quasi diebus 20, euangelizantes populo et baptizantes eos in nomine Domini, dicentes servare unitatem fidei in vinculo pacis, instruentes de festivitatibus et observationibus christianae religionis, de ieiuniis quatuor temporum, de quadragesimali ieiunio; de incarnatione, de nativitate, circumcisione, apparitione, praesentatione, baptismate, transfiguratione, passione, resurrectione atque ascensione domini nostri Iesu Christi; de adventu Spiritus sancti, de vigiliis et nataliciis apostolorum et aliorum sanctorum, de die dominico, de sexta feria, de distributione mensium et institutione totius anni secundum christianos. Exstructoque altari et sanctuario — totum enim corpus basilicae tam subito fieri non potuit — altare sanctificavit, et interim missas illic celebrari fecit, dans eis sacerdotem, libros et calicem, paraturam et omnia utensilia, quae ad officium altaris pertinebant. Quae omnia illi cum multo gaudio, alacritate ac devotione suscipientes et gratias agentes, omnes veteres et profanas superstitiones suas et gentiles observantias penitus abiciebant, et exuti veterem hominem cum actibus suis, in vitae novitate ambulare coeperunt et proficere. Erat autem numerus conversorum ibi ad fidem quasi 700C. Videns autem episcopus, quia messis multa, et quia et aliis civitatibus oportet eum euangelizare regnum Dei, cum

Cf. Epist. Ottonis Ebbo II, 12.

Rom. 6, 4.

1124. inde processurus esset, vocata concione hoc sermone allocutus est ecclesiam, novellam plantationem suam:

2 Cor. 11, 2. 18. *Fratres, „aemulor vos Dei aemulatione“! Vos enim omnes, qui in praesentiarum ad me audiendum convenistis, et me docente Christo credidistis et christiani facti estis, una in Domino ecclesia estis desponsati per fidem domino meo Iesu Christo. Una, inquam, vos omnes ecclesia estis, una et unica sponsa domini mei Iesu Christi, quia unicae universali ecclesiae per fidem incorporati estis. Sed quia ego per eius gratiam huius vestrae desponsionis auctor esse* 2 Cor. 11, 2. *videor — nam ego ei „uni viro despondi vos, virginem castam exhibere Christo“ — hinc est, quod aemulor vos, non tamen qualibet, sed Dei aemulatione. Nam et mala aemulatio esse potest iuxta illud apostoli:* Gal. 4, 17. *„Sunt quidam qui aemulantur vos non bene.“ Aemulari autem est, velle indignari, licet pro imitari non-* 1 Cor. 12, 31. *nunquam positum inveniatur, ut est „aemulamini carismata meliora“. Volo autem vobis indignari, et paratus sum vobis indignari, quod pridem dixi, aemulor vos; quia sine tristitia et indignatione ferre non possum nec potero, si, quod absit, ad iniuriam domini mei Iesu Christi, cui per fidem vos despondi, cum diis alienis vos denuo contaminare volueritis. Hoc enim est fornicationis genus, quod maxime separat a Deo.* Gal 3, 27. *Fratres, attendite! Ecce, „omnes in Christo baptizati estis, et omnes Christum induistis“, originalium et actualium peccatorum indulgentiam accepistis ab ipso, mundi estis et sancti, non per nos sed per eum mundati et* Apocal. 1, 5. *sanctificati, quia ipse in sanguine suo lavit peccata mundi. Nolite ergo iterum inquinare vos cultura idolorum; nam haec est immundicia, qua omnino Deus offenditur, et penitus separat a Deo; nolite vos prostituere corruptoribus et immundis spiritibus. Soli Deo creatori vestro, nulli autem creaturae divinum honorem exhibete, ne indignatio eius et furor veniat super*

vos, sed magis in fide et spe et caritate proficite, ut 1124.
benedictio eius veniat super vos et super filios vestros,
et ut ei credentes et fidem operibus exornantes, vitam
habeatis in nomine ipsius, „qui de tenebris vocavit 1 Petr.
vos in admirabile lumen suum“. Certi enim esse et 2, 9.
nullatenus dubitare debetis, quia si hanc in qua hodie
positi estis innocentiam et sanctificationem ipsius adiu-
torio servare usque ad finem vitae vestrae studueritis,
non solum mortem evadetis aeternam, sed etiam gau-
dium regni coelestis possidebitis in aeternum. Sed quia
vita praesens sine peccatis duci non potest — luctamen
enim et temptatio est vita hominis super terram — Iob 7, 1
discessurus a vobis, trado vobis quae tradita sunt
nobis a Domino, arram fidei sanctae inter vos et Deum,
septem videlicet sacramenta ecclesiae, quasi septem
significativa dona Spiritus sancti, quibus utendo in
laboribus et certamine huius vitae non deficere sed pro-
ficere vestra possit ecclesia, suosque valeat defectus
reficere. Videte ergo et tenete, ut sciatis diligenter
enumerare quae tradimus vobis, discedentes a vobis.
Primum ergo sacramentum est, quo iam imbuti estis,
sacrosanctus baptismus. Hoc sacramentum, fratres
mei, abhinc et semper tenere et venerari debetis, et
parvulis vestris oportuno tempore, scilicet in sabbato
sancto paschae ac pentecostes, per manus sacerdotum
tradere debetis, certissime scientes, quod quicunque
sine illo de hac vita emigraverit, et regno Dei carebit,
et insuper maledicti originalis poenas luet aeternas.
Secundum sacramentum est confirmatio; id est unctio
crismatis in fronte. Hoc sacramentum victuris est ne-
cessarium, videlicet ut Spiritus sancti corroboratione
muniantur et armentur, contra omnes temptationes et
nequitias vitae praesentis pugnaturi. Non autem usque
in senectam differendum est, ut quidam putant, sed in
ipsius adolescentiae fervore percipiendum, quia illa
aetas magis obnoxia est temptationibus. Tertium sa-
cramentum est unctio infirmorum, quod ideo morituris

1124. *est necessarium, quia in illa unctione per virtutem Spiritus sancti remissio datur peccatorum, et ipse qui moriturus est, contra spirituales nequitias, id est contra malignos spiritus in exitu vitae animabus insidiantes, eadem Spiritus sancti virtute pugnaturus armatur. Hoc omni christiano in agone mortis ardentissime desiderandum et devotissime percipiendum est, utpote remedium animae certissimum. Quartum sacramentum est eucharistia, id est corpus et sanguis Domini. Hoc sacramentum victuris et morituris est necessarium. Sive vivimus, sive morimur, hoc viatico semper est utendum. Est enim cibus animae verus, vitam in se habens aeternam. Unde frequenter missae celebrandae sunt, et vos ad easdem devote convenire debetis, ut saepius huic viatico communicetis. Quod si non potestis, quia carnales estis, huic tam sanctissimae rei per vos ad omnes missas participari, saltem per mediatorem vestrum, scilicet sacerdotem, qui pro vobis communicat, fideliter, reverenter ac devote missas audiendo communicate. Oportet tamen et vos ipsos ter vel quater in anno, si amplius fieri non potest, et confessionem facere atque ipsi sacramento communicare. Quintum sacramentum est per poenitentiam reconciliatio lapsorum, id est ipsorum qui post baptismum propter graviores culpas ab ecclesia proiecti, per satisfactionem poenitentiae iterum ei reformantur. Et hoc sacramentum quasi malagma et recuperatio est cadentium in pugna et vulneratorum. Sextum sacramentum est coniugium, id est copula matrimonialis. Quinque autem superiora sacramenta quasi generalia sunt et omni christiano necessaria, istud autem quasi particulare est, quia non omnibus necessarium, sed eis tantum qui se continere non possunt, et sicut ad superiora sacramenta omnes homines trahendi sunt et invitandi, ita nullus ad hoc trahendus vel invitandus est, nisi qui, ut dictum est, se non continent, sed vago et illicito concubitu sese polluunt et commaculant. His enim*

suadendum est, ut infirmitati suae honestiori sub- 1124.
veniant remedio. Vos autem qui usque ad haec tempora non christiani sed pagani fuistis, sacramentum coniugii non habuistis, qui fidem uni thoro non servastis, sed qui voluistis, plures habuistis uxores; quod deinceps vobis non licebit. Sed unus vir unam tantum habere debet uxorem, et una unum; quod amplius est, Matth. 5, 37.
a malo est. Si quis ergo in vobis est, qui plures habuerat uxores ante baptismum, nunc unam de illis, quae sibi magis placet, eligat, dimissisque aliis hanc solam habeat ritu christiano. Et partus, inquit, *femineos,* Epist. Otton. Ebbo
audio, quia vos, o mulieres, necare consuevistis. Quod II, 12.
quantum abominationis habeat, exprimi sermone non potest. Videte, si hoc vel bruta faciant animalia fetibus suis. Parricidium hoc non fiat amodo in vobis, quia sine gravissima poenitentia dimitti non potest. Sive igitur sit masculus sive femina, diligenter enutrite partus vestros; Dei enim est et marem procreare et feminam. Septimum itaque sacramentum est ordinatio sive consecratio clericorum, quod et ipsum particulare est et non generale, quia non omni homini necessarium. Quamvis enim omnes homines indigeant clericis, non tamen est necessarium omnes homines fieri clericos. Ad ipsum tamen sacramentum, qui moribus et scientia magis idonei sunt, invitandi sunt potius quam trahendi. Unde adhortor vos et invito, quia cogere non debeo, ut de liberis vestris ad clericatum tradatis liberalibus studiis prius diligenter instructos, ut ipsi per vos, sicut aliae gentes, de lingua vestra latinitatis conscios possitis habere clericos et sacerdotes. Ista igitur septem sacramenta, quae iterum vestri causa enumerare libet, id est baptismum, confirmationem, infirmarum unctionem, eucharistiam, lapsorum reconciliationem, coniugium et ordines, per nos, humiles suos paranimphos, sponsus coelestis in arram verae dilectionis vobis, ecclesiae ac sponsae suae, transmittere dignatus est. Quapropter omni honore ac reverentia eadem sacra-

1124. *menta servate, diligite et veneramini; docete ea filios vestros, ut memoriter teneant, et diligenter observent in omnes generationes. Ecce, habetis ecclesiam, habetis sacerdotem de his omnibus, et quaecumque sunt necessaria vobis, habundantius vos instruere scientem. Ipsum ergo, sicut me, audietis, honorantes et amantes eum, et quaecumque vobis dixerit facientes. Et nunc ego vado, iterum cito reversurus ad vos. Valete, in Domino dilectissimi!*

19. Forte videor alicui nimis plenarie historiam exequi, et longior esse quam in tali narratione oporteat. Quid sentitis?

Tiemo: Perge, quaeso, sicut coepisti. Dilectoribus siquidem Ottonis quicquid de illo est, quoniam bonum est, superfluum aut longum videri non potest.

Sefridus: Ibo, inquit, ut vultis. Postquam confirmata et instructa est ecclesia in Pirissa, uberrime lacrimati populoque primitivo nostro caro affectu valefacientes, legatis nos deducentibus, ad civitatem
Iun. ducis Caminam[1] devenimus. Erat autem illic du-
24. cissa, uxor videlicet ducis legitima, et licet inter paganos, christianae tamen religionis memor. De nostro adventu laetissima efficitur, et cum omni domo sua tanto nos devotissime suscepit, quanto et hoc marito placere, suaeque et illius saluti profuturum non dubitavit. Nobis etenim Pirissae demorantibus, omnia quae illic gerebantur, immissis clam exploratoribus, diligenter edidicit, magnoque tripudio cordis de illuminatione illius plebis exultans, ipsa quoque suae fidei scintillam, quasi sub mortuis cineribus eatenus consopitam, inter suos familiares modeste primo, deinde fiducialius apud omnes quos potuit ventilare coepit. Et quia scriptum
Eccli. est: *De scintilla consurgit ignis*, totam illam civita-
11, 34. tem, etiam ante nostrum introitum, tantus ardor fidei sanctae, operante Domino per matronam, in-

1) *Cammin.*

vaserat, ut non solum nichil contradictionis, verum 1124.
etiam totius populi consensum de suscipiendo baptismo invenerimus in multa gaudii plenitudine.

20. 40 ergo ferme diebus in eodem loco manentes, tam ipse pontifex quam alii eius cooperatores, sacerdotes et clerici, id pene solum operis habuimus, suscipere venientes ad fidem, docere, cathezizare, praedicare et baptizare; videbamurque in tam copiosa mense pauci messores. Nam et ipsius loci atque circumiacentis provinciae populus catervatim accedebat cottidie ac recedebat; quibus omnibus dum satisfieri oporteret, immenso labore, maxime qui fuit in baptizando, episcopum nostrum, licet solos mares pueros tingeret, saepenumero sudantem aspeximus, adeo profecto, ut alba eius ab humeris usque ad umbilicum ante et retro sudore manaret. Saepe etiam ipsius ministerii nimietate lassatus, brevi sessione vires recuperans, modicumque sedendo respirans, quasi animosus operator et strennuus, denuo se sublevabat in idem opus sibi dulcissimum, gratias agens omnipotenti Deo, quod ipsius praestante clementia tot manipulos in eius horrea cum sudore ac lassitudine sua congereret.

21. Dum ea Caminae gerebantur, atque de successu rerum et nos et populus civitatis cum ipsa matrona nobilissima et christianissima spirituali gaudio frueremur, ecce, cum suo comitatu dux terrae Vratizlaus, non modicum laetitiae salutaris augmentum, supervenit[1], nichilque moratus, quasi filiali fiducia, Aug.3.
in amplexus ruens episcopi: *Salve*, inquit, *pater sanctissime.* Deinde: *Non, quaeso,* ait, *irascaris, quod post primam illam et momentaneam salutationem*[2] *tam diu fui te non videns, sed causa fuere inexcusabiles rei publicae administrationes. Nunc autem ecce, assum paratus parere ac servire tuae paternitati, prout vis. Etenim nos ipsi et omnia nostra tui sumus; utere*

1) elapsis illis quadraginta diebus, i. e. 3. Aug. 2) II, 11.

1124. *sicut vis.* Et haec dicens, conversus ad clericos et ad alios quosque meliores de comitibus nostris: *Et hos*, inquit, *pater, tuos collaboratores tua licentia salutabo*, apprehendensque manus singulorum tenebat, et benedicebat illis atque deosculabatur, eos filios et fratres appellans carissimos, benedixitque Deum omnium bonorum largitorem, quod hospites tam gratissimos sua domo suscipere meruisset. Quia vero deinceps navigio de civitate ad civitatem eundum fuit, omnes equos et iumenta nostra villicos suos ad oportuna loca terrae pastus gratia deducere iussit; nec ante nobis reddebantur, quam etiam consummatis omnibus de terra fuimus iam exituri. Quos certe ita recepimus alteratos, ut prae crassitudine vix cuique suus nosceretur. Milites ergo, qui cum duce venerant, cathezizati statim et baptizati sunt, multique ex eis qui prius christiani fuerant, sed ex consortio incredulorum metas christianitatis excesserant, ex quorum numero ducem ipsum fuisse constat, per confessionem et poenitentiam ecclesiae reformati sunt, promittentes se deinceps omnia quae christiano inimica sunt nomini respuere, et ea quae sunt apta sectari.

22. Dux etiam: *Scio*, inquit, *christianae sanctitati esse contrarium plures uxores vel concubinas habere;* simulque tactis sanctorum reliquiis, sicut christianis iurare mos est, coram episcopo populo aspiciente, 24 concubinas, quas ritu gentili suae legitimae uxori superduxerat, publice abiuravit. Quod videntes alii complures eiusdem enormitatis praesumptores, abiurata et ipsi coniugum pluralitate, uni thoro exemplo ducis fidem se servaturos polliciti sunt. Crevit ergo ecclesia in loco illo, et confortata est ambulans in timore Dei, et Spiritu sancto replebatur, episcopo et clericis instantibus et euangelizantibus regnum Dei. Exstructa quoque illic basilica, et sanctificato altari et sanctuario collatisque

illuc per ducem praediis ac dote in sustentationem 1124.
sacerdotis, pater liberalissimus, sicut omnibus ecclesiis in terra illa faciebat, libros contulit et indumenta sacerdotalia, calicem quoque argenteum cum caeteris utensilibus, deque suis sacerdotibus unum, qui populum instruere posset, eidem praefecit ecclesiae.

23. Cum haec omnia rite peracta essent, et non solum de civitate, verum etiam de rure populus ad ecclesiam omni die conveniret, et diem dominicum aliasque sollempnitates devote observaret, vidua quaedam in rure non longe a civitate Caminensi, dives ac nobilis valde, christiana religione contempta, patrios deos se colere, nullaque occasione vanitatis novae a parentum suorum veteri traditione declinare se velle dicebat. Erat autem multam habens familiam et non parvae auctoritatis matrona, strennue regens domum suam; et, quod in illa terra magnum videbatur, maritus eius, dum viveret, in usum satellitii sui 30 equos cum ascensoribus suis habere consueverat. Fortitudo enim et potentia nobilium et capitaneorum secundum copiam vel numerum aestimari solet caballorum. *Fortis*, inquiunt, *et potens est ac dives ille; tot vel tot potest habere caballos;* sicque audito numero caballorum, numerus militum intelligitur. Nullus enim militum praeter unum caballum illic habere consuevit. Sunt autem magni et fortes equi terrae illius, et unusquisque militum sine scutifero militat, manticam per se gestans et clipeum agiliter satis et strennue, sic militiae suae officium exequentes. Soli autem principes et capitanei uno tantum vel si multum est duobus clientibus contenti sunt. Factum est ergo in una die dominica tempore messis, populo undique ad ecclesiam properante, praefata matrona nec ipsa veniebat, nec suos permittebat, sed magis turbulenta: *Ite*, inquit, *metite michi agros meos! hoc enim utilius*

1124. *est quam vacare illi nescio cui novo Deo, quem de terra sua nobis affert ille Otto Babenbergensis episcopus; quid nobis cum illo? Videtisne quanta bona et quantas divitias nobis dederint dii nostri? Ipsorumque largitate, opibus et gloria omnibusque rebus habundantes sumus; quare ab eorum cultura discedere non levis iniuria est. Ite igitur, sicut dixi, ad metendas segetes nostras, et, ut minus timeatis, parate michi vehiculum; ecce, ego vobiscum ipsa in campos messura descendam.* Cumque in agrum venisset: *Quod me*, inquit, *facere videritis, omnes similiter faciatis.* Moxque rebrachiatis manicis succinctaque veste, falcem dextra corripuit, stantes vero calamos sinistra tenens, secare visa est. Sed mirum dictu, subito, in actu ipso, ut erat inclinis, misera diriguit et quasi marmoris effigies, nec semet ipsam erigere, nec falcem e manu dimittere potuit nec segetem, sed muta et nichil loquens, similis simulacro stabat, tantum intuens intuentes se. Videntes autem famuli timuerunt valde, et concurrentes circumstabant eam, aspicientes et operientes, sinam melius esset habitura. Rogant etiam, ut a temeritate sua resipiscat, dicentes fortem esse Deum christianorum. Sed illa nichil respondebat. Iniectis ergo manibus violenter illam trahentes, erigere conati sunt, et falcem segetemque de manibus extorquere; sed minime potuerunt. Stabat enim quasi moles immobilis terrae affixa. At ubi satis miraculi ac stuporis hoc habitu infelix illa intuentibus ostenderat, ipsique famuli dolore ac taedio affecti, iam abire illamque dimittere vellent, soluta illa repente corruit, sontemque animam in ignem tartareum efflavit. Quam levantes in vehiculum: *En*, inquiunt, *qualem de agro manipulum die dominico reportamus!* Quod factum ubi perferente fama passim vulgatum est — nam famuli statim ad ecclesiam currentes, baptismum postulant, stupidi quae acciderant referentes — et credentibus quidem fides

aucta est ex miraculo, non credentes autem, et si qui adhuc blasphemi remanserant, ad credendum ex poena mulctatae mulieris eruditi sunt. Dies autem dominicus et aliae sollempnitates reverentius observari coeperunt, nos quoque ipsos et omnem doctrinam nostram, praecipue autem episcopum amplius reveriti sunt. 1124.

24. Expletis autem illic ferme 50 diebus, acceptis a duce legatis et conductoribus, de ipso loco civibus, Domizlao videlicet et filio eius, viris honoratis, per lacus et refusiones marinas Iulinam[1] vecti sumus navigio. Est autem civitas haec magna et fortis; hominesque ipsius loci crudeles erant et barbari. Cum autem appropinquassemus civitati, conductores nostri haerere, pavere atque inter se mussitare coeperunt. Quod intelligens episcopus: *Quid est,* ait, *quod ad invicem confertis?* At illi: *Timemus,* inquiunt, *pater, tibi ac tuis. Populus iste durus semper et indomitus fuit. Si ergo placet tibi, applicemus, et moram in littore usque ad crepusculum noctis faciamus, ne forte civitatem manifeste ingrediendo tumultum populi super nos suscitemus.* In singulis autem civitatibus dux palacium habebat et curtim cum aedibus, ad quam si quis confugisset, lex talis erat, ut quolibet hoste persequente securus ibi consisteret et illaesus. Dixerunt ergo: *Si per noctem ad ducis tecta intramus, freti securitate, paulatim cives conveniendo negociumque nostrum illis pedetemptim insinuando, melius fortasse proficiemus.* Placuit consilium; et cum dies abscessisset, tecti umbra noctis, curtim et moenia ducis invasimus illis ignorantibus. In crastinum vero ubi nos viderunt, et quinam essemus, et unde et quare venerimus, maligni homines scrutati sunt. Primo quidem moveri ac sensim turbari, currere ac discurrere, videre nos iterumque videre, et alii aliis nunciare. Postremo vero insano Aug. 13. Ebbo II, 7.

1) *Wollin.*

furore correpti, magno tumultu, securibus et gladiis aliisque telis armati, sine ulla reverentia in ipsam ducis curtem irrumpentes, mortem nobis sine ulla retractatione, nisi quantocius de curia et de ipsa civitate fugeremus, comminabantur. Erat autem in ipsa curti aedificium quoddam fortissimum, trabibus et tabulis ingentibus compactum, quod stupam vel pirale vocant, in quod scrinia et clitellas et cappellam episcopi et pecuniam et quaeque praeciosa de navi portaveramus, quin et propter impetum furentis populi cum episcopo clerici omnes illuc confugerant. Ego autem eo tempore magna febri tenebar, in alia domo iacens et aegrotans; ultra vires tamen, audito strepitu et clamore bachantium, de stratu erectus, ad ostium domus constiti, et ecce, omnia plena hominum tela et arma portantium! Vociferabantur autem et clamabant, exire nos compellentes. Sed moram nobis facientibus, quasi a furore illi essent cessaturi, magis eorum exarsit insania, factoque impetu stupam aggrediuntur et dissipant, tecto primum, dein parietibus disiectis et excisis. Tunc vero episcopus ad coronam passionis se invitari sperans, nobis aliis trepidantibus, quibusdam etiam prae pavore lacrimantibus, ille spiritu iocundo et hilari vultu stabat intrepidus, optans et gliscens, ut vel unum ictum aut vulnus in nomine Iesu accipere dignus habeatur. Paulicius vero et legati videntes, quia vere insaniunt omnes, et quia illic moram facere deterius est atque deterius, in medium populi exilientes, validissimo clamore, acsi et ipsi furerent, extentis manibus silentium fieri postulabant. Quibus ad modicum sedatis, illi continuo prosecuti: *Quid est hoc?* inquiunt. Et causam totam in semet ipsos transferentes: *Si nos,* aiunt, *hic in curia domini nostri ducis pacifice consistere non sinitis, saltim pacifice hinc exire permittite! Quid furitis in nos? Quem laesimus ex vobis?* At illi: *Impostorem,* inquiunt, *illum episco-*

pum et ceteros cum eo christianos, deos nostros blas- 1124.
phemantes, interficere venimus. Sed si eos salvare vultis, ecce, damus locum, cito eos extra civitatem deducite. Plateae autem civitatis palustres erant et lutosae, et pontes exstructi, et tabulae undique positae propter lutum. Arripiens ergo Paulicius per manum trahere coepit episcopum et deducere, adhortans modeste, ut, si posset, properantius iret. Ut autem per medium turbae nos omnes non inperturbatis passibus extra curtim usque ad pontes devenimus, ecce, quidam de turba vir barbarus et fortis, librata quam gestabat ingenti phalanga, vasto ictu caput ferire nisus est transeuntis episcopi. Sed ille avertens caput, humero ictum suscepit, eodemque geminante commissum, et alio eminus in eum iaciente contum, inter manus Paulicii ac Hiltani sacerdotis, ducentium illum, a ponte in lutum prosternitur Otto noster. Paulicius vero et animo et corpore ibi se virum exhibens, iacentem episcopum nec propter imminentia tela deseruit, sed proprii corporis obiectu crebras percussiones excipiens, inque coenum a ponte inguetenus descendens, sublevabat de luto prostratum. Similiter et alii sacerdotes et clerici, dum protegunt illum et iacenti manus porrigunt, fustibus et contis iuxta suum pontificem in nomine Iesu vapulaverunt. Tandem multo discrimine ponte arrepto, rursum ire et abire coepimus extra civitatem, illique a prudentioribus civitatis sedati, cessaverunt a nobis. Abeuntes ergo trans lacum[1], disiecto ponte a tergo nostro, ne iterum impetum super nos facerent, in campo inter areas et loca horreorum decumbendo respiravimus, videntes et dinumerantes socios, et quia nullus defuit, Deum benedicentes.

Tiemo: Hic, primum hic audio quoddam veri apostolatus indicium; plagas videlicet et livores,

1) Diwenow; Mon. Priefling. II, 7.

1124. sicut scriptum est: *Ibant apostoli gaudentes a con-*
Act. Ap. 5, 41. *spectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati.* Sed dic, obsecro, mi apostole, num in aliquo particeps fuisti huius apostolicae benedictionis?

Sefridus: Me miserum! Infirmitate mea conspecta, talibus bonis me indignum ipsi iudicavere pagani. Puduit tamen, ut verum fatear, aliis de suis portionibus postea satis iocunde gloriantibus, me nichil ibi accepisse.

Tiemo: Consolare, inquit, si quid minus circa te in illo capitulo actum est, in nostro poterit impleri. Sed perge ad cetera, et qualiter in tam dura terra euangelii radix tandem convaluerit, explicato.

25. *Sefridus:* Postquam nos respiravimus et illi desevierant, Otto beatissimus: *Proh dolor!* inquit, *bona spe cassati sumus. Palma in manibus erat; vos eam — Deus vobis ignoscat, filii et fratres! — extorsistis de manibus nostris. Vix omnes ictus illi unius passioni sufficerent, sed dum omnes ad coronam prosiluistis, nec unum pervenire dimisistis.* Cui Paulicius: *Satis,* inquit, *domine, nobis visus es accepisse. Parum,* inquit ille, *quia voto minus. Tua quoque avaricia meam ex parte magna praeripuit benedictionem.* Hoc autem dixit de ictibus quos ille intercepit. Constat tamen episcopum tribus plagis vapulasse. Mansimus ergo per dies 15[1] trans stagnum quod cingebat civitatem, expectantes, si forte meliori animo fierent.
Aug. 20. Interea vero et nostri saepe ad illos ibant et redibant; similiter autem et eorum primates veniebant ad nos, excusare se, stultis hominibus et vilioribus de plebe culpam illius tumultus imponentes. Habuit ergo episcopus cum eis verbum de fide christianismi, quasi per ambages hortans eos et suadens. Praeferebat etiam nomen et potentiam ducis Polonici,

1) Dies 15 cum sequentibus non concordant; praeferenda lectio Ebbonis II, 7 *dies septem* et Mon. Priefling. II, 7 *una hebdomada.*

et quomodo ad illius iniuriam spectet illata nobis 1124.
contumelia, quidve mali contra eos inde oriri queat, nisi forte illorum intercedat conversio, insinuavit. At illi consilium se accepturos dicebant, regressique ad suos, omnia haec tractabant diligenter ac retractabant, tandemque in unius sententiae formam consenserunt, videlicet super hoc verbo, se facturos quicquid facerent Stetinenses. Hanc enim civitatem antiquissimam et nobilissimam dicebant in terra Pomeranorum matremque civitatum, et satis iniustum fore, se aliquam novae religionis observantiam admittere, quae illius auctoritate prius roborata non fuisset.

26. Quibus auditis, episcopus Stetinam nichil cunctatus adire festinat, et quendam de Iulinensium civibus Nedamerum nomine, ut viam nobis monstraret, assumpsit. Hic autem familiaritate nostra bene utens, cum filio suo quasi alter Nichodemus, occulte nos frequentabat, et quae dicebantur libenter audiebat. Alii quoque nonnulli de ipsa civitate occulte Christum colebant, tam viri quam mulieres. Isti etiam frequentabant nos, dum ibi moras faceremus, deque suis rebus nobis humanitatem honeste impendentes, spirituali consolatione ab episcopo recreati sunt, optantes, ut Stetina recipiente verbum Dei, Iulina quoque recipere ex ratione pacti conveniatur, quo ipsis quid de Christo sentiant publicare licitum fiat. Igitur Nedamero duce ac filio eius Stetinam navigavimus, sed illi Stetinenses offendere veriti, si nos adduxisse viderentur, priusquam ab eis videri possent, nobis valefacientes, in locum suum reversi sunt. Nos vero per crepusculum noctis ap- Aug.
plicantes civitati, egressi naves, curtim ducis intra- 21.
vimus. Mane facto, Paulicius et legati primates Aug.
adeunt, ex parte ducum se cum episcopo missos re- 22.
ferunt, causam viae ponunt euangelium, dant consilium, promittunt et terrent. At illi: *Nichil*, inquiunt,

1124. *nobis et vobis! Patrias leges non dimittemus; contenti sumus religione quam habemus. Apud christianos*, aiunt, *fures sunt, latrones sunt, truncantur pedibus, privantur oculis, et omnia genera scelerum et poenarum christianus exercet in christianum. Absit a nobis religio talis!* Haec et his similia protestantes, obturaverunt aures suas, ne audirent verbum. Omnibus igitur obstinatis, per duos menses et plus ibi moran-
Oct. 22. tes [1], nichil paene profecimus. Dum ergo tam longa et inutilis mora nobis turbationi esset, consilium incidit legatos mittere ad ducem Poloniae, sciscitari, quid de nobis iuberet, utrum manere illic an redire, et de contradictione civitatum quid ei videretur. Quod consilium ubi civibus compertum fuit, timebant quidem, tamen rogabant, ut mitterentur legati, suos cum illis hac ratione profecturos dicentes, ut si apud ducem perpetuae pacis stabilitatem obtinere tributumque alleviare queant, his ibi coram suis et nostris legatis ex scripto firmatis, christianis se legibus sponte inclinarent. Abeuntibus ergo cum Paulicio nostris et eorum legatis, nos interim bis in ebdomada, in diebus scilicet mercatus, per medium fori, populo ex omni provincia conveniente, sacerdotalibus induti, crucem portavimus, et de fide atque agnitione Dei populum incredulum oportune et importune alloquendo, iugulum neci quodammodo cottidie aptavimus, sed Deo protegente nos laesi non sumus. Plebs autem quae de rure fuit, et simplicitate sua et rerum novitate capta, negociis suis postpositis, praedicationem libentissime accepit, quamvis credere non auderet. Et quia certis diebus crux portabatur et sermones fiebant, magis propter verbum quam propter forum ruricolae confluebant. Ego in illis diebus crucem cum Symone in angaria portavi. Nam vellem nollem, per medios barbaros, per forum et turbam incredulorum opprobrium crucis, animo

1) Ebbo II, 8. Mon. Priefling. II, 8: 9 *hebdomadas*.

et corpore tener agoniteta, coram episcopo portare 1124.
iubebar. Deus autem pius et misericors, sciens timiditatem meam et pavorem meum, laedi me non sinebat.

27. Cottidie autem fidei retia laxantibus et nichil nobis capientibus, et multum super hoc taedentibus, tandem benignus Dominus sedulitatem boni servi sui Ottonis, laborem quoque ac moestitiam miserando respexit. Nam duo pulcherrimi adolescentes, filii cuiusdam nobilis de civitate[1], domum nostram frequentare et familiares se praebere, paulatimque de Deo nostro et de fide quaerere coeperunt. Episcopus autem sentiens, quia in bono veniunt, futurorum bonorum ex his captando praesagium blandis mulcet alloquiis, atque de mundicia et honestate christianismi, de immortalitate animarum, de resurrectione corporum, de spe et gloria aeternae vitae adolescentibus per singulos dies euangelizavit. Quae omnia flante Spiritu sancto pueri altius suis inbibere pectoribus, neque diu cunctati, credere se velle atque baptismum percipere dixerunt. Episcopus ergo laetissimus pueros statim catezizat, ac de omnibus quae christianae religioni competebant diligenter instructos iussit, ut loti et lotis induti, cum cereis suis et albis sese praeberent baptizandos. Illi, ut moniti erant, silenter exequentes omnia, die statuto, parentibus insciis, loti et purificati novisque ac mundis vestibus induti, cum albis et cereis, percepturi sanctum baptisma, se manibus episcopi obtulerunt. Videres humano in corpore vultus angelicos, videres, expulsa daemonici squaloris inertia, in vultibus iuvenum Christum, novum hominem gratioso iam coruscare aspectu. Pontifex ipse omnesque alii sacerdotes et clerici gavisi sunt et admirati super gratia, quam videre in pueris. Sed quid multa? Bapti- Oct. 25.

1) Domuzlai; Ebbo II, 9.

1124. zati sunt[1], et propter octavam purificationis 8 dies
Nov. 1. apud nos commorantes, in domos parentum non sunt reversi.

28. Mater vero illorum puerorum — nam pater domi aberat — ubi quae gesta sunt audivit, pueris nondum exalbatis[2], ultra quam dici queat gaudio perfusa, cuidam de pueris suis: *Vade*, inquit, *nuncia domino meo episcopo, quia ipsum et filios meos videre venio.* Erat enim matrona magnae honestatis et potentiae in civitate illa. Episcopus ergo audiens illam advenire, desub tecto exiens, in graminis cespite sub divo consedit, suosque regeneratos, adhuc in albis positos, circumsedentibus clericis, ad pedes suos collocavit. Sed ubi matrem eminus advenientem conspiciunt, modeste consurgentes et episcopo prius inclinantes, quod advertere pulchrum fuit, quasi petita licentia obviam ei vadunt. Quos illa intuens albatos, magnitudine gaudii quasi amens et stupida, soluta in lacrimas subito in terram corruit. Accurrit episcopus, accurrunt clerici, levant, tenent, consolantur; putabant enim, quod nimietate doloris defecisset. At illa recuperato flatu: *Benedico te*, inquit, *domine Iesu Christe, totius spei et consolationis auctor, quod filios meos tuis sacramentis inbutos tuaeque fidei veritate aspicio illustratos. Scis enim, domine Iesu Christe, quod hos* — tenensque osculata est pueros et amplexata — *in secreto pectoris mei tuae miserationi iam per multos annos commendare non cessavi, petens, ut hoc eis faceres quod fecisti.* Deinde ad episcopum: *Benedictus*, inquit, *introitus tuus in hanc civitatem, domine et pater reverentissime, multum enim populum tua perseverantia Domino hic habet acquirere. Non te dilatio fatiget. En ego ipsa, quae coram te asto, Dei omnipotentis adiutorio, et tui, pater, ani-*

1) *in die Crispini et Crispiniani* Mon. Priefling. II, 9. i. e. 25. Octobr.
2) quum albas nondum deposuissent, i. e. intra octo illos post baptismum dies.

mata praesentia, sed et pignerum meorum freta sub- 1124.
sidio, christianam me confiteor, quod hactenus non audebam. Sicut enim protestata est, in diebus adolescentiae suae de terra christianorum per rapinam ablata fuit, et cum esset ingenua et speciosa, gentili homini marito suo, diviti ac praepotenti viro, copulata est, et eosdem filios ex illo suscepit. Episcopus ergo super his omnibus Deum benedicens, confitenti et confidenti matronae verbo confortationis fidem auxit et fiduciam, suaeque liberalitatis non immemor, griseae pelliculae clamidem preciosam ei dedit, et eadem petente atque cum fiducia iam euangelizante, omnes eius domesticos aqua tinxit regenerationis, deinde etiam omnes convicinos eius et familiares, viros ac feminas cum parvulis suis, eadem fidei societas paulatim involvit. Pueros quoque ipsos post expletos 8 dies in die depositionis albarum duabus camisiis de subtili panno vestivit, et easdem camisias aurifrigio in ora capicii et sutura humerali atque brachiali ornari eis fecit, duosque cingulos aureos tradens et calciamenta picturata, verboque doctrinae et sacramento eucharistiae eos communiens, cum gaudio in domum matris remisit.

Tiemo: Miris modis aurum suum et donaria Otto noster expendit. Ut enim salvi essent homines, et precio conduxit et verbo instruxit, rudesque alumpnos et spiritualibus documentis informabat, et corporalibus beneficiis conciliabat.

Sefridus: Optime animadvertisti. Sed quanto fenore donaria sua in thesauros Domini sui aliquotiens congesserit, ex his poteris conicere.

29. Praefati etenim pueri cum ad suos coadolescentes pervenissent, et quomodo ab episcopo habiti et instructi essent, et quanta esset apud illum disciplina et honestas, quanta pietas et mansuetudo ruminare coeperunt, mox etiam quantae munificentiae ac liberalitatis circa omnes extiterit, praedicare

1124. obliti non sunt. Atque in argumentum rei: *Cernite*, inquiunt, *his indumentis post omnia beneficia sua nos induit, his aureis cingulis honoravit. Pecunia sua captivos redimit, suis impensis eosdem vestit, cibo reficit, et liberos abire permittit; quid unquam simile visum auditumve est in terra Pomeranorum? quid simile pontifices nostri et sacerdotes faciunt? Hunc certe aliquem visibilem deum inter homines advenisse, ipsa gratuita redemptio captivorum, in cippis et compedibus putrefactorum, multos cives nostros fecerat autumare; sed ille hoc negans, non deum se, sed Dei altissimi servum pro nostra salute ad nos directum dici et credi optat, et animae immortalitatem et corporum resurrectionem et aeternae vitae gloriam doctrinam dicit esse christianorum. Quare non credatur ei?* Haec et his similia pagana iuventus a iuvenibus audiens, aspirante gratia Dei tracta est, et attracta per eosdem in eundem fidei fervorem; reversique ad episcopum pueri fide recenter imbuti, more columbarum alias trahentium, gregem non modicum adduxere coaevorum euangelii rudimenta suscipere cupientium. Quid multa? Cathezizantur, baptizantur, et a pueris et iuvenibus cana patrum prudentia se passa est erudiri; flammaque fidei paulatim progrediente, concaluit civitas universa, neque iam occulte vel pauci, sed publice ac multi simul cottidie veniebant ad fidem. Interea praefatae coniunx matronae et pater primitivorum in via domo absens ubi audivit, quod uxor et filii totaque domus eius, proiecto paganismo, ritu viveret christiano, mori voluit prae dolore. Sed uxor provida cognatos eius et amicos, qui malagma ei consolationis apponerent, obviam direxit aegroto; ipsa vero domi pro illius conversione preces Domino et vota non irrita offerre non cessavit. Itaque reversus ille cum non solum domesticos suos, verum et alios vicinos et concives suos, veterem hominem exutos in novitate vitae con-

spiceret ambulantes, ad conformandum se illis, Deo 1124.
visitante cor illius, facile inclinatus est.

30. Dum ea geruntur in civitate, Paulicius et legati tam illorum quam nostri a duce Poloniae veniunt, pacti mandata et scripta tiranni secundum haec verba reportantes: *Bolezlaus, omnipotentis Dei favente clementia dux Poloniorum et hostis omnium paganorum, genti Pomeranicae et populo Stetinensi promissae fidei sacramenta servanti pacem firmam et longas amicitias, non servanti vero caedem et incendia et aeternas inimicitias. Si occasiones quaererem adversum vos, iusta esse poterat indignatio mea, quod quasi fidei vestrae transgressores vos retrorsum abire conspicio, et quod dominum et patrem meum Ottonem episcopum, omni honore ac reverentia dignissimum, vita et fama in omni populo et gente praeclarum, vestrae saluti a Deo vero et nostro ministerio destinatum, sicut oportuit, non suscepistis, neque hactenus secundum Dei timorem illius doctrinae obedistis. Omnia haec vestrae valebant accusationi, sed interpellavere pro vobis responsales et mei et vestri, honorati viri ac prudentes, praecipue autem ipse pontifex apud vos manens, euangelista vester et apostolus. Horum ergo consilio ac petitioni acquiescere dignum iudicans, servitutis ac tributi pondus, ut iugum Christi eo alacriores suscipiatis, hoc modo relevare decrevi: Tota terra Pomeranorum duci Poloniae, quicumque sit ille,* 300 *tantum argenti marcas publici ponderis annis singulis persolvat. Si bellum ingruerit ei, hoc modo eum iuvabunt: Novem patres familias decimum in expeditionem armis et impensis habunde procurabunt, et eiusdem familiae interim domi fideliter providebunt. Ista servantes et fidei christianae consentientes, nostram pacem porrectione manus et aeternae vitae gaudium consequemini, et in omnibus oportunitatibus vestris praesidia semper et auxilia Polonensium tanquam socii et amici experiemini.* Igitur habita concione, ubi

1124. coram populo et principibus verba haec recitata sunt, multo quam dum apud Naclam armis subacti essent[1] laetiores facti, sacramenta devote suscipientes, remota omni controversia, euangelicis traditionibus se submiserunt. Episcopus ergo arrepto tempore pulpitum conscendens: *Nunc*, ait, *ad nostri sermonis officium ventum est.* Et incipiens: *Gaudete*, inquit, *in Domino semper! iterum dico, gaudete! Modestia vestra, fides et conversio vestra nota sit omnibus, nota sit omni mundo. Nam totus mundus pro vestra doluit infidelitate. Totus enim mundus, fratres karissimi, usque ad hunc terrae vestrae angulum lumen veritatis agnoscit, et vos in tenebris remanere voluistis. Pudeat et poeniteat vos creatorem vestrum hactenus non agnovisse! Nunc ergo tanto devotius, quanto serius ad ipsum convertimini, currite, festinate, ut eos qui vos in fide praecesserunt, consequamini, hoc agere soliciti, ut qui de vestra cecitate pie doluerunt, de vestra illuminatione possint in Christo gloriari. Et primo ipsis deceptoribus, diis vestris surdis et mutis, sculptilibus, et inmundis spiritibus qui in eis sunt, signo crucis armati, quantocius renunciate, fana diruite, simulacra conterite, ut hostibus eius eiectis a vobis dominus Deus vester, Deus vivus et verus, in medio vestri habitare dignetur. Nisi enim omnes alios abiciatis ipsum habere propitium non potestis. Fugit enim et indignum sibi reputat aliorum consortium deorum, et nulla communicatio templo eius cum idolis. Sed scio, quia nondum satis confiditis; scio, quod timetis demones, inhabitatores fanorum et sculptilium vestrorum, et idcirco non audetis ea comminuere. Sed pace vestra sit, ut ego ipse cum fratribus meis sacerdotibus et clericis simulacra et continas illas aggrediar; et si nos crucis sanctae signaculo praemunitos illaesos permanere videritis, eodem crucis muniti tropheo, vos omnes nobiscum in*

ad Philipp. 4,4.

1) Cf. supra II, 5.

securi et ascia excisis ianuis et parietibus, deicite illas 1124.
et incendite.

31. Quod cum audissent et annuissent, episcopus et sacerdotes, celebrata missa et accepta communione, armati securibus et sarpis[1], continas aggrediuntur et fana, comminuentes et excidentes omnia, scandentes tecta et convellentes. Stabant autem cives aspicientes, quid dii facerent miserrimi, utrumnam tecta sua defenderent necne. At ubi destructoribus nichil mali evenire vident: *Si*, inquiunt, *aliquid divinae virtutis haberent isti, quorum sacra et templa convelluntur, utique defenderent se. Si autem se defendere aut sibi prodesse non valent, quomodo nos defendere vel nobis prodesse poterunt?* Et haec dicentes facto impetu diruunt et comminuunt omnia, ipsamque lignorum materiam inter se diripientes, ad domos suas in usum foci coquendis panibus et cibis comportabant. Et quia plus rapienti plus habere fas erat, omnes illae continae numero 4 mira celeritate confractae sunt ac direptae.

Tiemo: Quare templa illa vocabant continas?

Sefridus: Sclavica lingua in plerisque vocibus latinitatem attingit, et ideo puto ab eo quod est continere continas esse vocatas[2].

32. Erant autem in civitate Stetinensi continae quatuor, sed una ex his, quae principalis erat, mirabili cultu et artificio constructa fuit, interius et exterius sculpturas habens, de parietibus prominentes imagines hominum et volucrum et bestiarum, tam proprie suis habitudinibus expressas, ut spirare putares ac vivere; quodque rarum dixerim, colores imaginum extrinsecarum nulla tempestate nivium vel imbrium fuscari vel dilui poterant, id agente industria pictorum. In hanc aedem ex prisca pa-

1) i. e. sarculis. 2) Polonis est *konczyna* finis, fastigium; continae igitur aedificia fastigata. Vid. Hering Beiträge zur Topographie Stettins, Balt. Stud. X, 1. p. 10.

1124. trum consuetudine captas opes et arma hostium, et quicquid ex praeda navali vel etiam terrestri pugna quaesitum erat, sub lege decimationis congerebant. Crateres etiam aureos vel argenteos, in quibus augurari, epulari et potare nobiles solebant ac potentes, in diebus solempnitatum quasi de sanctuario proferendos ibi collocaverant. Cornua etiam grandia taurorum agrestium deaurata et gemmis intexta, potibus apta, et cornua cantibus apta, mucrones et cultros, multamque suppellectilem preciosam, raram et visu pulcram, in ornatum et honorem deorum suorum ibi conservabant, quae omnia episcopo et sacerdotibus, ubi fanum dirutum fuerat, danda censebant. Sed ille: *Absit a me*, inquit, *ut a vobis ditemur, nam talia et his meliora domi nobis habundant; vos ea potius quorum sunt in vestros usus cum Dei benedictione distribuite.* Et aqua benedicta omnia conspergens et crucis super ea benedictione facta, iussit, ut inter se illa dividerent. Erat autem ibi simulacrum triceps, quod in uno corpore tria capita habens Triglaus vocabatur; quod solum accipiens, ipsa capitella sibi cohaerentia, corpore comminuto, secum inde quasi pro tropheo asportavit, et postea Romam pro argumento conversionis illorum transmisit, scilicet ad videndum domno apostolico[1] et universali eccle-
Ierem. 1, 10. siae, quid ipse illius obedientiarius vellendo et plantando, aedificando et destruendo, apud illam gentem profecisset. Tres vero aliae continae minus venerationis habebant minusque ornatae fuerant. Sedilia tantum intus in circuitu exstructa erant et mensae, quia ibi conciliabula et conventus suos habere soliti erant. Nam sive potare sive ludere sive seria sua tractare vellent, in easdem aedes certis diebus conveniebant et horis. Erat praeterea ibi quercus ingens et frondosa, et fons subter eam amoenissimus, quam plebs simplex numinis alicuius inhabitatione sacram

1) Honorio II.

aestimans, magna veneratione colebat. Hanc etiam episcopus cum post destructas continas incidere vellet, rogatus est a populo ne faceret. Promittebant enim nunquam se ulterius sub nomine religionis nec arborem illam colituros nec locum, sed solius umbrae atque amoenitatis gratia, quia hoc peccatum non sit, salvare illam potius quam salvari ab illa se velle. Qua suscepta promissione: *Acquiesco*, inquit episcopus, *de arbore; sed illud unum, vivum numen sortium vestrarum, de medio tolli oportet, quia nec augurium nec sortilegium exercere christianis licet.* 1124.

33. Habebant enim caballum mirae magnitudinis et pinguem, nigri coloris et acrem valde. Iste toto anni tempore vacabat, tantaeque fuit sanctitatis, ut nullum dignaretur sessorem, habuitque unum de quatuor sacerdotibus templorum custodem diligentissimum. Quando ergo itinere terrestri contra hostes aut praedatum ire cogitabant, eventum rei hoc modo per illum solebant praediscere: Hastae 9 disponebantur humo, spacio unius cubiti ab invicem disiunctae. Strato ergo caballo atque frenato, sacerdos, ad quem illius pertinebat custodia, tentum freno per iacentes hastas in transversum ducebat ter atque reducebat. Quod si pedibus inoffensis hastisque indisturbatis, equus transibat, signum habuere prosperitatis et securi pergebant; sin autem, quiescebant. Hoc ergo genus sortium aliasque ligneas calculationes, in quibus navalis pugnae vel praedae considerabant auguria, quamvis multum renitentibus aliquibus, Dei tandem auxilio penitus abrasit, ipsumque profani vaticinii caballum, ne simplicibus esset offensionis laqueus, in aliam terram vendi praecepit, asserens hunc magis quadrigis quam propheciis idoneum. Cumque omnes superstitiones et enormitates suas episcopo docente abiecissent, monuit, ut omnes christianos fratres suos reputantes, nec venderent, nec interficerent, neque captivando torquerent, nec

1124. terminos eorum turbarent, nec praedas ex eis tollerent, sed fraterne ac socialiter se cum omnibus gererent, eademque ab illis mutuo sperarent. Et quod omni immanitate crudelius erat, femineos partus enecare, ne ultra fieret, mulieres collaudare monebat. Nam usque ad haec tempora, si plures filias aliqua genuisset, ut ceteris facilius providerent, aliquas ex eis iugulabant, pro nichilo ducentes parricidium[1].

34. Emundata igitur civitate ab immanitate scelerum et spurcitiarum, abdicata etiam coniugum pluralitate, adiuvantibus et coeuangelizantibus illis qui ante universalem populi consensum fidem quasi privatim acceperant, fiunt cathecismi per vicos et capita platearum, tuba insonat euangelii, cruces eriguntur, crucifixus adoratur, omnis aetas, omnis lingua Christum nominat, Christum ruminat, verbaque fidei aut discunt omnes aut docent. In tam ingenti autem civitate, quae 900 patres familias absque parvulis et mulieribus et reliqua multitudine numeratos habebat[2], non est inventa persona, quae post generalem consensum ab euangelii veritate se retrahere niteretur, nisi tantum solus ille sacerdos, qui praefati caballi habebat curam. Hic autem cum multis importunitatibus fatigaret episcopum, et bono semini zizania superiaceret, die quadam, cum multa prece ab omnibus rogatus et ab episcopo multis rationibus superatus, ex obstinatione nullo modo vellet acquiescere veritati, nocte ipsa divina ultione percussus, tumore ventris ac dolore crepuit et mortuus est. Quod factum universae civitati magnum incussit terrorem, omnesque Christum laudantes, fortem Deum suaeque legis aemulatorem vocitabant.

35. *Tiemo:* Miror, quod tantae pietatis homo neque hunc sacerdotem neque viduam illam, quam

1) cfr. II, 18. 2) De his cfr. Hering l. l. Balt. Studien X, 1, p. 21.

etiam superius a Deo percussam meministi[1], ut con- 1124.
verti possent, a morte suscitavit. Nam de quibusdam sanctorum legitur persecutores suos hominesque impios conversionis gratia revocasse ad vitam.

Sefridus: Iudicia Domini abissus multa! Et illi Psal. 35, 7.
quidem, quia praedestinati erant ad vitam aeternam, idcirco huic vitae redditi sunt, ut converti possent et salvari. Isti autem, quia praedestinati non erant, nec resuscitati sunt nec salvati, sed propter blasphemiam in Deum a Deo iuste dampnati sunt, et condempnatione istorum alii docti sunt atque correcti.

Tiemo: Ut video, quia blasphemia Spiritus sancti irremissibilis est, idcirco tamquam blasphemos a vita eos irrevocabiliter sentis esse defunctos. Sic enim Phariseis blasphemantibus a Domino dictum recolo: *Omnis qui dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei; qui autem dixerit verbum contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque hic neque in futuro seculo.* Timide quidem et caute de divinis iudiciis disputandum est, sed quia fides catholica de incredulis omnibus generalem ante me fixit sententiam, eiusdem orbitam non excedere iustum puto. Videntur etenim hi, de quibus sermo est, blasphemi contra Spiritum sanctum sensisse, quod est verbum corde firmare — nam hoc proprie dici potest blasphemia — et idcirco non esse ad vitam reparatos. Sicut enim salvandi his ascensionis ad vitam nituntur gradibus, fide scilicet, spe et caritate — nam profecto fide incipimus, spe proficimus, caritate consummamur — ita e diverso hi qui pereunt per oppositum iter descensionis tendere videntur ad interitum. Initium enim perditionis perfidia eis est, profectus perditionis — quamvis insolite dicatur, quia melius defectus vocatur — desperatio, consummatio autem perditionis blasphemia aliquibus videtur. Sicut enim caritas, Matth. 12, 32.

1) II, 23.

1124. quae consummat hominem semper diligit et gratias agit, ita eius contrarium, quod blasphemiam dicunt, negligit, id est nequaquam diligit, sed bonis et donis Dei semper ingrata est, quod est iniuria Spiritus sancti. Unde hi, aliis contribulibus et concivibus suis cum gratiarum actione verbum salutis recipientibus, et fide incipientibus, spe proficientibus, ut ad arcem perfectionis, quae caritas est, quandoque pertingerent, proh dolor! in perfidia sua remanentes, in desperationis baratrum atque in blasphemiae abissum corruerunt.

Sefridus: Negare non audeo. Sed argute satis blasphemiam caritati dicis contrariam. Equidem, si recte perfidiam fidei dicimus contrariam et desperationem spei, quid magis contrarium sit caritati quam blasphemia, in omni genere vitiorum invenire non possum. Sed caritas est summum bonum, ergo eius contrarium, quod est blasphemia, est summum malum. Quomodo enim non summum malum, quod neque hic neque in futuro seculo praedicatur remittendum? Si autem summum malum est, summo
1 Tim. 1, 5. bono maxime contrarium est. Iterum caritas est diligere Deum de puro corde et conscientia bona et fide non ficta. E converso blasphemia est de impuro corde et mala conscientia et fide ficta odisse Deum. Nam de impuritate cordis et mala conscientia nascitur desperatio, fides autem ficta perfidia peior est. Ergo ex perfidia et desperatione perfidi et desperati homines, malo et servili timore timere incipientes, etiam odiunt eum, a quo sine dubio se dampnandos sciunt. Eo etiam ordine hostis antiquus in abissum descendit. Perfidus enim est, quia non credit in Deum, desperatus, quia non sperat, blasphemus, quia serviliter metuens, etiam odit eum, a quo se dampnatum et dampnandum novit. Perfidia est infernus, desperatio infernus inferior, blasphemia infernus infimus, quod est abissus. Ibi religatus tenetur ille in-

felix suae obstinationis ac divinae districtionis catena, nunquam ab illa exiturus blasphemia. *Imitantur autem illum, qui sunt de parte illius.* 1124. Sap. 2, 25.

Tiemo: Et in his omnibus tecum sum contra blasphemos et tu mecum. Atque proh dolor! iuste factum est, quod homines ingrati ad vitam se vocanti divinae bonitati, pro malo blasphemiae suae morte multati, resuscitari non meruerunt, cum tamen illorum resuscitatio recenti ecclesiae quemadmodum et extinctio lucro fuisset. Ast hic Herbordus quare ad haec omnia silet?

Egone? inquam: Satis superest illis vestra de illorum morte sententia; sed tamen circa hoc, quod resuscitati non sunt, quod sentio dicam, si placet. In historiis omnibus, tam veteris quam novi testamenti, ubi a prophetis et apostolis vel ab ipso Domino mortui resuscitati leguntur, aut fide aut peticione propinquorum id effectum considero. Sic Heliseus fide matris puerum suscitavit, sic Petrus Thabitam, sic et Dominus Lazarum a mortuis revocavit. Unde, si fides aut petitio proximorum pro his interpellasset, episcopo virtutem Dei ad miraculum non defuisse, haud dubium est. Quis sanctior Christo? et de ipso euangelista dicere non cunctatur: *Non poterat autem Iesus ibi facere quicquam propter illorum incredulitatem.* Matth. 13, 58. Hinc manifestum est viventium fidem necessariam esse ad mortuorum resuscitationem. Et de paralitico, quem per tegulas propinqui submiserunt ante Iesum, vide, quid dicat euangelium: *Et videns Iesus fidem illorum, dixit paralitico: „Tolle lectum tuum“* et cetera. Luc. 5, 20. 24. Sed audite quaeso adhuc! Dona Dei diversa esse quis nesciat? Petro datum est mortuos suscitare, infirmos curare, demones effugare, aliaque multa in hunc modum corporalia beneficia praestare per miracula, quibus ad spiritualia bona suos alliceret auditores; argentum autem et aurum, quod egenti daret, non habebat, sicut ipse pauperi claudo stipem

1124. poscenti respondit: *Argentum et aurum non est michi;*
Act. ap. 3, 6. *quod autem habeo, hoc tibi do.* Sed ab eo, qui dat
1 Cor. 12, 11. unicuique prout vult, Ottoni datum est multas opes habere cum bonitate et largitate admirabili. Petro igitur orante Christus languidos et debiles curavit, Ottone autem largiente Christus vincula et captivitates absolvit. Petri oratio et Ottonis largitio in salutem populi ab uno Christo dispensabantur. Alter sanctitate, alter liberalitate pollebat; ille prodigaliter, iste liberaliter beneficus erat; uterque carceres aperuit, vincula solvit, sed ille prece, iste pretio; ille mortuos suscitavit, iste ne morerentur homines morbos fugavit. Quid enim fames, sitis, gelu et alia incommoda vitae nostrae nisi morbi sunt, qui nisi congruis effugentur medicinis, profecto extinguunt hominem? Non tamen Ottonem Petro me quisquam putet velle adaequare, nisi forte ut Mantuam Romae, ut Maro quadam proportionis ratione res aequales fingit dicens:

Virg. Eclog. 1, 22. *Sic canibus catulos, sic magnis matribus hedos* assimilant; naturae scilicet ac formae proportione, non magnitudine corporis aut quantitate. Sed tu, quod coepisti, evolve!

36. Destructis igitur fanis, collisis simulacris, mulctato divinitus sacerdote, victoria crucis erigitur, construuntur baptisteria, dolia humo infodiuntur, cortinis velantur, omnibusque religiose ac sancte aptatis, populus per aliquot dies ante catezizatus ac instructus, ad aquam regenerationis cum multa gravitate ac disciplina se offerebat[1]; toto corpore balneis prius abluti, ac lotis et mundis vestibus induti, cereos ardentes et albas suas gestantes, et Spiritus sancti accensi desiderio, singuli apud se in cordibus
Psal. 41, 2. 3. suis cantantes: *Tanquam cervus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. Sitivit anima mea ad Deum fontem vivum; quando veniam*

1) cfr. II, 16.

et apparebo ante faciem Domini? Pater etiam spiri- 1124.
tualis fervorem et studia filiorum tacita mente considerans, habundantia laetitiae spiritum excitante, obortisque prae gaudio lacrimis, inter agendum in vocem exhortationis erupit dicens: *Venite, filii, audite* Ps. 33, 6. 12.
me! timorem Domini docebo vos; accedite ad eum et illuminamini, et facies vestrae non confundentur. Neque ab re fuit talis in ore sacerdotis exhortatio. Videbat enim, quod et nos alii cum magnae admirationis tripudio contuebamur, quodque ipsi cives nos contemplari monuerunt, in vultibus scilicet omnium baptizatorum quendam iocundum et spiritualis gratiae rutilare fulgorem, ita ut baptizati a non baptizatis, veluti lux a tenebris, facile discerni possent; quidve tenebrosus demon suis cultoribus, et quid Deus, lucis auctor et amator, suis dilectoribus conferre habeat, omnibus intueri promptum fuit. Currebant ergo de ipsa civitate et de omni circum provincia felices animae, ad regales nuptias ingredi festinantes. Et episcopo seorsum tingente solos mares pueros, aliis autem et aliis sacerdotibus seorsum viros et seorsum mulieres[1], apud omnes opera Dei fervebant, et de Egiptia servitute populo acquisitionis transito mari liberato, velut olim ad montem Synai, lex panditur euangelii, et quid christianis fugiendum sequendumve sit, sicut fide plena docentur, sic et plena intentione discunt et facere ardent. Mansimus ergo in eodem loco negociosi operatores fere aliis tribus mensibus[2], destruentes et aedificantes, Ierem. 1, 10.
evellentes et plantantes et plantata irrigantes, ipso agro dominico suis cultoribus grata et gratuita fecun-

1) cfr. II, 15. 20. 2) Otto per alios tres menses post 25. Oct. (cfr. II, 26. 27.) Stettinae commoratus esse nequit. Vetant duo menses postea exacti Iulinae II, 37 usque 2. Febr. Ebbo II, 18. et reditus Bambergam 28. Mart. 1125. Mon. Priefling. III, 2. Inter Domuzlai filios matri redditos 1. Nov., II, 27, legatorum ex Polonia reditum II, 30, templorum eversionem II, 31 et adventum Iulinae primis diebus Decembris quatuor vel tres circiter hebdomades praeterlapsae sunt.

1124. ditate victum praebente necessarium. In omnibus enim victui nostro competentibus liberales nobis extiterunt et humani, optantes ut, si fieri posset, nunquam a se divelleremur. Ordinatis autem illic omnibus quae rudi ecclesiae profutura credebantur, extructaque basilica diligenti artificio in medio foro Stetinensi, collatisque omnibus quae sacerdotalis officii ratio poscebat, qui populo praeesset, sicut ubique faciebat, sacerdotem investire curavit.

37. Iulinenses autem episcopo et nobis ignorantibus, quosdam homines cautos et gnaros Stetinam miserant, exploraturos tacite, quidnam illic ageremus, si ab eis reciperemur an non, et qui omnes vias nostras et studia nostra diligenter conspicerent atque referrent. At illi ubi habita exploratione diligentissimâ nichil imposturae aut doli circa nos invenerunt, et Stetinenses, licet tarde, fidem tamen unanimiter suscepisse viderunt, reversi ad suos, more apostolorum vel euangelistarum, pagani paganis, nobis absentibus, quanta bona vidissent et audissent, et quam bona, quam munda esset fides et doctrina christiana, praedicare non cessabant. Eorumque verbis paulatim scintillantibus, quasi arundinetum tota civitas incanduit, et iam taedere atque horrere super suis abominationibus, suaque idola et errores, quibus involuti tenebantur, execrari coeperunt. Episcopus autem tenorem pacti quo ab eis recesserat[1] mente habens, cogitabat quidem statim post conversionem Stetinae ad eos properare; sed rogatus est duo prius invisere castella, Gradiciam[2] videlicet et Lubinum; quae in confinio posita ad pagum pertinebant Stetinensem. At ubi homines illi, velut arida imbrem sitiens, verba euangelii suscipientes, fidei sacramentis imbuti sunt, extructo altari et sanctificato per castellum utrumque, atque ordinatis illic sacerdotibus, per Odoram flumen in mare[3] lapsi,

1) II, 25. 2) *Garz* ad Oderam et *Lubzin*. 3) Frische Haff.

vento meliori ad Iulinae litora navigavimus. Quanto autem exultationis tripudio illic recepti fuerimus, et quanta humilitate illorum et satisfactione priores iniurias oblivisci nos rogaverint, dicere non valeo. Quicquid autem suscipiendi christianismi ratio exigebat, discere et facere, assumere vel reicere non morabantur, ita ut impleri videres quod scriptum est: *Ipse dixit, et facta sunt*, et: *Populus quem non cognovi servivit michi, in auditu auris obedivit michi.* Haec autem fuit mutatio dexterae excelsi. Nam quos prius contis et fustibus a suis terminis satis inclementer exturbaverant, postmodum quasi angelos de coelo venientes summo studio venerati sunt, sanctum arbitrantes atque divinum, quicquid a nobis dictum vel factum est. Sed quid multis? Tota civitas et provincia cum populo suo apposita est ad Dominum, tantaque fuit multitudo virorum et mulierum et utriusque sexus puerorum, ut in spatio duorum mensium[1], quamvis sine cessatione instaremus operi, vix omnes tingere possemus. Quantum et illic sudoris et laboris sanctae semper memoriae Otto loquendo et clamando in turba, baptizando et multa faciendo pertulerit, qui videt omnia viderit Deus. Sed quia civitas haec in meditullio sita est Pomeraniae, civesque Iulinenses fortes et durae cervicis, tam dux Vratizlaus quam principes terrae sedem episcopatus illic constituendum fore censuerunt, scilicet ut gens aspera ex iugi doctoris praesentia mansuesceret, nec ad pristinos rediret errores, et quod de medio ad omnes terminos terrae crisma et alia, quae ab episcopo accipienda sunt, facilius deportari possunt. Itaque duas illic basilicas fieri praecipiens[2], altaria tantum et sanctuaria consecravit, quia reliqua pars interim consurgebat, et perfectionem expectare longum erat ad alia festinanti.

1124. c. 1. Dec.

Psalm. 148, 5. Psalm. 17, 45.

1) Intra quos itinera fecit Otto, II, 38. 39. 2) SS. Adalberti et Wenceslai et S. Petri; Ebbo II, 15.

1124. 38. Moventes autem a Iulina Clodonam[1] venimus, nichilque difficultatis aut contradictionis illic invenientes, sanctae crucis tropheum ibi ereximus, et quia locus nemorosus erat et amoenus, et ligna ad aedificandum suppetebant, in honore sanctae crucis ingentem ecclesiam de nobili artificio fundavimus, et cum laetitia et gaudio populum catezizantes et baptizantes, quia messis multa erat, ad ulteriora festinavimus. Transito autem flumine qui Clodonam praeterlabitur, civitatem quandam invenimus, magnam quidem ambitu et spaciosam, sed raros incolas. Nam ferro et incendio se vastatam, adustionum signis et cadaverum acervis spectantibus indicabat[2]. Ipsi autem incolae tenues illorum se fuisse clientulos, qui a duce Poloniae illic interfecti erant et captivati, asserebant, et a facie gladii salvatos se fugae praesidio. Fecerant autem ex ramis et virgultis circa ruinas parietum tuguria et umbracula quibus tegebantur, quousque tecta meliora instaurarent. Hos pater optimus verbis consolans et stipe relevans, benignissime instruxit et baptizavit. Multi etiam de viculis circumpositis ruriculae illic confluentes, fidei percepere sacramenta.

39. Inde Colobregam[3] pervenimus, quae super litus maris sita est. Sed quia cives illius paene omnes institorum more ad exteras insulas negociandi causa navigaverant, illi qui domi reperti sunt, absentibus suis concivibus nichil se novi aggressuros dicebant, atque sub tali occasione aliquandiu restiterunt euangelio. Tandem exhortationibus crebris ab episcopo superati sunt. Confirmatis ergo eis in fide sanctae Trinitatis et baptismo regeneratis, et fundato altari et sanctuario, caeterisque quae nascenti ecclesiae utilia credebantur ordine peractis, diei unius itinere distantem a Colobrega Belgradam[4] petens, simili

1) *Klötikow* ad Regam; Quandt Balt. Stud. X, 2. p. 127. 2) cf. II, 5.
3) *Colberg.* 4) *Belgard.*

operum effectu illic laetificatus est, omnibus se Do- 1124.
mino sponte applicantibus. Quod ubi factum erat, visum est ei bonum esse, omissis 4 quae supererant civitatibus cum pagis, viculis et insulis suis, Uznoimia[1] videlicet, Hologosta[2], Gozgougia[3] et Timina[4], quia tempus eum revocabat — hiemps quippe erat — id quod plantaverat interim irrigare, ne forte dilatando tantum agrum suum et non etiam excolendo, in vacuum curreret aut cucurrisset. Quin etiam, si ulterius procederet, ante diem palmarum, sicut disposuerat, redire ad suam sedem consecraturus crisma minime potuisset.

40. Discretus ergo pontifex apud Belgradam terminum ponens euangelii, omnia loca et civitates superius nominatas, in quibus semina fidei sparserat, fidus agricola denuo perlustravit, cogniturus quomodo se haberent sata, et ecce, omnes quas imperfectas reliquerat basilicas et ecclesias, perfectas invenit. Ad opus ergo dedicationis devotus et laetus accingitur, atque inter dedicandum crismatis unctione populum confirmans, etiam quam plurimos invenit baptizandos, qui generali baptismo prius interesse non poterant, eo quod in exteris partibus peregrinati, negocia sua exercerent, quorum profecto Clodonae, Iulinae, Stetinae maxima erat copia. Mira quippe aviditate, audito quod episcopus ab eis discedere vellet, ad eum confluxerunt, infelices se reputantes, quibus̄ sine illius benedictione remanere contingeret. Quae res in singulis locis aliquandiu nobis remorandi causa fuit. Nullam autem civitatem aut locum plantationis suae relinquere voluit, quam non semel aut saepius ante exitum a terra confortationis et consolationis causa reviseret. Talibus ergo visi- 1125.
tationibus regione peragrata, consolando, confir- Febr.
mando atque salutando amicos patrinos et filiolos 2.
nostros, in pacis osculo dimisimus eos, et dimissi

1) *Usedom.* 2) *Wolgast.* 3) *Gützkow.* 4) *Demmin.*

1125. sumus lacrimis et gemitibus divulsionis, dolorem utrinque temperantes. Multotiens etiam toto conamine nos iugiter apud se retinere moliti, dominum meum, ut episcopatum ibi gubernaret, ardentissime rogabant, se ipsos et omnia sua illius ditioni servire pollicentes. Et ut verum fatear, tanto amore suae plantationis flagrabat episcopus, quod voluntatem plenariam apud eos remanendi haberet, sed a clericis suis dissuasus est.

41. *Tiemo:* Ut video, inquit, tua narratio ad sedem suam reducere vult Ottonem nostrum; sed de ipsius terrae quam deseris oportunitate vel fecunditate vellem aliquid diceres. Possentne illic esse coenobia?

Sefridus: Possent utique, et maxime huius temporis sanctorum, qui terram uberem quam scopulos aridos vel squalentem heremum incolere malunt, suae memores imbecillitatis. Nam piscium illic, tam ex mari quam ex aquis et lacubus et stagnis, habundantia est incredibilis, carratamque pro denario recentis acciperes allecis, de cuius sapore vel crassitudine gulositatis arguerer, si dicerem quod sentio. Ferinae cervorum, bubalorum et equulorum agrestium, ursorum, aprorum, porcorum omniumque ferarum copia redundat omnis provincia; butirum
Deut. 32, 14. de armento et lac de ovibus cum adipe agnorum et arietum, cum habundantia mellis et tritici, cum canapo[1] et papavere et cuncti generis legumine, atque si vitem et oleam et ficum haberet, terram esse putares repromissionis, propter lignorum habundantiam fructiferorum. Sed episcopus vitem illi terrae deesse nolens, in secunda profectione cuppam surculis plenam attulit et implantari fecit, ut tellus ea vel sacrificio vinum procrearet. Tanta vero est fides et societas inter eos, ut furtorum et fraudium penitus inexperti, cistas aut scrinia serata non habeant.

1) i. e. cannabi.

Nam seram vel clavem ibi non vidimus, sed et ipsi admodum mirati sunt, quod clitellas nostras et scrinia serata viderunt. Vestes suas, pecuniam et omnia preciosa sua in cuppis et doliis suis simpliciter coopertis recondunt, fraudem nullam metuentes, utpote inexperti. Et quod mirum dictu, mensa illorum nunquam disarmatur, nunquam deferculatur, sed quilibet pater familias domum habet seorsum mundam et honestam, tantum refectioni vacantem. Illic mensa cum omnibus quae bibi ac mandi possunt nunquam vacuatur, sed aliis absumptis alia subrogantur; non sorex, non sorilegus[1] admittitur, sed de mappa mundissima fercula teguntur, comesuros expectantia. Quacunque igitur hora reficere placuerit, hospites sint domestici sint, omnia parata inveniunt intromissi ad mensam. Et de his satis dictum est. 1125.

42. Revertentes autem de terra illa rursum transitum fecimus per patrem nostrum ducem Poloniae. Retribuat illi dominus Iesus in die agnitionis omnia bona quae ostendit omnibus nobis! Nam tantae affectionis tantaeque benignitatis circa nos extitit, ut etiam in Pomerania positis hiemis tempore ille vir optimus vestes nobis mitteret hiemales, episcopo et unicuique secundum suam personam idoneas, tam clericis quam militibus sive scutiferis omnibus. Nunc ergo consummatis his ad quae nos vocaverat, ipse ad se reversos omnes nos ut filios carissimos excipiens, episcopum et caeteros quosque congruis honoribus habitos, nullum reliquit indonatum. Dein quia festinantes vidit, cum multa gratiarum actione dimissos usque in Boemiam nos fecit conduci. Episcopus vero propter festinantiam de episcopatu Pomeraniae pro voto suo tunc ordinare non potuit, sed de prudentia ducis confisus, ei ex otio commisit ordinandum. At ille unum de cappellanis suis Adal- Febr. 11. Febr. 24.

1) *soricilegus* corrigit Gretserus. Estne felis?

1125. bertum nomine, quem de latere suo cum aliis duobus sacerdotibus in adiutorium concesserat episcopo, praesulatus honore in gente illa sublimavit. Itaque, Mart. 28. ut brevius sim, iuxta propositum suum ante diem palmarum[1] ad sedem suam Otto reversus est.

EXPLICIT LIBER SECUNDUS.

INCIPIUNT CAPITULA LIBRI TERTII IN VITAM SANCTI OTTONIS EPISCOPI.

1. *De secunda profectione quomodo et qua ierit.*

2. *De periculo vel causis periculi in introitu terrae.*

3. *De colloquio ducis et principum Uznoimiae, et res fidei quomodo ibi promotae sint per ipsius ducis exhortationem.*

4. *De dissensione vulgi super conversione principum, et de impostura sacerdotis Hologostae.*

5. *De divisione apostolorum, et de periculo duorum apud viduam latitantium Hologostae.*

6. *Item de periculo clericorum in eadem civitate, et de uno ad templum fugiente.*

7. *De operibus eius Gozgaugiae.*

8. *De legatis suis et marchionis Adalberti de Saxonia.*

9. *De Mizlao rectore civitatis et benefactis eius.*

10. *De pavore Pomeranorum, et quomodo per episcopum liberati sunt.*

11. *De Verania insula et gente barbarissima.*

12. *De Udalrico sacerdote illuc directo euangelizandi gratia.*

13. *De apostasia Stetinensium, et quomodo episcopus illuc ire volens prohibitus sit.*

14. *Quomodo tandem illuc pervenerit, et quae pericula illic invenerit.*

15. *De Wiscaco cive illius urbis quomodo per episcopum liberatus sit et testimonium fidei perhibuerit.*

1) i. e. 22. Mart. sed falso; accuratio Ebbo II, 18. Mon. Priefling. III, 1.

16. *De causis apostasiae per divinationem sacerdotum.*

17. *Item quomodo Witscacus episcopo ad omnia servierit, miraculum predicans liberationis suae.*

18. *De impietate sacerdotis impedientis episcopum, et de correcta populi temeritate.*

19. *De pueris in plateis ludentibus.*

20. *De consilio maiorum et de fidelitate Witscaci.*

21. *De insolita piscatura.*

22. *De incisione nuceae arboris et periculo episcopi.*

23. *De profunda inclinatione Adalberti presbiteri post evasionem periculi.*

24. *Quomodo Stetinenses fidei reconciliatos duci suo reconciliaverit, et de interitu sacerdotum episcopo insidiantium.*

25. *Quomodo episcopus transitis insidiis Iulinam venerit et ipsam de apostasia correxerit.*

26. *De illuminata ibi ceca muliere.*

27. *De filio militis lunatico in papilione reliquiarum liberato.*

28. *Item de alio milite frenetico liberato.*

29. *De Boccheo presbitero et segete incensa in die sancti Laurentii.*

30. *De rupta societate Ruthenorum propter fidem Stetinensium, et de archiepiscopo Danorum.*

31. *De bello inter Ruthenos et Stetinenses et de victoria Stetinensium, ac de reditu episcopi.*

32. *De ortu, studiis ac profectu Ottonis pueri.*

33. *Quomodo in Polonia duci Boleslao iunctus inde ad curiam imperatoris Heinrici senioris transierit.*

34. *Quibus modis in curia imperatoris prosperatus sit.*

35. *Quod illis diebus investituras ecclesiarum imperatores dare solebant.*

36. *De opere Spirensis monasterii.*

37. *De insignibus ad imperatorem allatis in obitu Ruperti Babenbergensis episcopi.*

38. *De postulatione cleri et populi ad Sanctum Michahelem pro idoneo rectore agentibus nunciis apud imperatorem, et qua imperatoris commendatione Otto eis designatus sit.*

39. *Qua honestate illum ad sedem direxerit et quomodo susceptus sit.*

40. *De litteris ad apostolicum pro sua causa directis, et de responso ipsius apostolici.*

41. *Quomodo investitus et consecratus sit per manus domni apostolici.*

42. *De litteris ipsius apostolici ecclesiae suae ipsum commendantis.*

EXPLICIUNT CAPITULA LIBRI TERTII.

INCIPIT LIBER TERTIUS IN VITAM BEATI OTTONIS EPISCOPI POMERANICAE GENTIS APOSTOLI.

1. Post quadriennium vero, licet multis domi teneretur negociis, ipse tamen amore novellae colo-
1127. niae suae flagrans, omnibus postpositis illam re-
Mart. visere aggreditur[1]. Sed ne forte gravaret, per quos
31. April. dudum transierat, ducem Boemiae[2] vel ducem Poloniae aliosve illius viae hospites et amicos suos, per Saxoniam iter disposuit, et apud Hallam naves victualibus onerans, per Albam flumen in Habalam prolapsus, Leuticiae littora usque adductus est. Et ne inanis et vacuus adveniens sponsae suae vilesceret, neve hi qui adhuc convertendi erant, si modo cum sumptu poneret qui prius sine sumptu posuerat euangelium, contra se murmurarent, in auri et argenti copia, in purpura et bisso et pannis preciosis, et muneribus magnis et variis pro varietate personarum, dives studuit advenire, cunctaque Hallae coempta[3], et navigio usque in Leuticiam portata, curribus et quadrigis 50[4] cum annona imponens, ibi

1) i. e. quarto anno numerato a primi itineris anno 1124. De 31. Mart. 1127. vid. Ebbo II, 16. III, 3. 22. 2) Sobezlaum. 3) Vid. I, 36. 4) 30 Havelbergae Ebbo III, 3.

per terram Leuticiae usque Timinam, civitatem Po- 1127.
meraniae, transportavit. Quo ubi cum labore ac fatigatione ventum esset, multos horrores et pavores illa nocte ibi sustinuimus. Nam civitas illa, Dei adhuc ignara, cruda quodammodo et barbara fuit christianis, et nos ignoti ad ignotos venimus. Solum tamen urbis praefectum in priori peregrinatione cognitum habentes, ipsum de hospicio convenimus, sed ille amice nos suscipiens, et alios quoque se hospites habiturum dicens, aream iuxta civitatem in veteri castello nostrae mansioni designavit, in qua fixis tentoriis nos requieturos sperantes, vanis terroribus tota illa nocte agitabamur.

2. Nam dux Pomeraniae populaturus Leuticiam, Mai.
cum exercitu eadem nocte illo venturus erat; Timinenses autem Leuticios audierant ad pugnam ibi ei occursuros, unde non modica trepidatio fuit in civitate. Ingruente igitur noctis silentio, exercitus ducis Ebbo III, 5.
per turmas suas illuc confluxit, factumque est, ut una cohors peditum et altera cohors equitum e diverso iuxta civitatem convenientes, quia nox erat utrumque se hostes suspicati, diutissime gladiis se caederent. Nos vero strepitu ac tinnitu armorum excitati et exterriti, ignem in castris nostris aqua perfudimus, fugam meditantes. Interea socios se agnoscentes, illi a pugna desierunt. Praefectus vero misso satellite causam illius tumultus nobis insinuans, ne timeremus rogavit, sicque animati, constitimus in loco nostro. Facto mane, dux cum exercitu omni ad praedam festinans, episcopum videre non potuit, sed missis nunciis ibidem illum die illa rogavit se expectare. Circa meridiem vero Leuticiam quaqua versum fumigare aspeximus, signum omnia vastantis exercitus. Ad vesperum autem, ecce dux, voti compos, multa onustus praeda, cum suis omnibus laetus et incolomis revertitur. Nobis ergo inspicientibus dividebant spolia, vestes, pecuniam,

1127. pecora et aliam diversi generis substantiam; homines quoque quos captivaverant inter se distribuebant. Ibi vero fletus et gemitus et dolores innumeri, cum ad diversos dominos, pro ratione divisionis, vir ab uxore et uxor a viro, et filii a parentibus et parentes a filiis discedebant. Et quamvis pagani essent omnes communis quos huiusmodi miseria involverat, episcopus tamen pius semper et misericors, conditionem miseratus humanam, lacrimas tenere non potuit. Dux vero, et successu rerum et de adventu episcopi laetissimus, videns quia hoc eius voto placuit, teneriores et infirmiores quosdam absolvi iussit, et quibus separatio dolori erat, manere simul eius interventu ordinabat, auditoque eo multa faciebat et libenter eum audiebat. Episcopus etiam multos precio absolvit, quos tamen fide imbutos baptismoque novit regeneratos, liberos abire permisit. Dein cum mutuis se colloquiis recreassent et invicem muneribus honorassent, duce ad sua negocia digresso[1], nos omnem substantiam nostram Timinae navibus imponentes, per Penae fluminis undam tribus diebus Uznoimiam vecti sumus, episcopo itinere terrestri cum paucis gradiente. Nec mora, euangelico vomere agrum Domini sui proscindens, semen spargit fidei; neque ibi difficultas erat in opere, quia civitas illa praecompluta fuerat imbre doctrinae salutaris. Sacerdotes etenim, quos pater beatus operis sui vicarios in gente illa reliquerat, Uznoimiam ex magna parte converterant; reliqua vero pars per episcopum apposita est ad Dominum.

Tiemo: Ne festines, obsecro, sed huius quoque secundae profectionis eius operatio qua specie, modo, vel ordine processerit, diligentius exequere. Memineris meum esse quod refers, unde et in referendo nobis morem gerere tuum est, quem sanctae obedientiae lora constringunt.

1) Similis locutio II, 11. III, 7.

Sefridus: Obedio et, ut vultis, licet succinctus mallem, ad imperium vestrum distinctus incedam. 1127.

3. Igitur in hac civitate, quia prope fuit festum adventus Spiritus sancti, dux terrae Wortizlaus, toto corde christianus, instinctu Ottonis baronibus et capitaneis totius provinciae ac praefectis civitatum in festo pentecostes conventum indixit, causam simul Christi mandans, euangelium et euangelistam iterum advenisse Ottonem episcopum. Itaque statuto die congregatis omnibus, adducto in medium episcopo, dux ait: *En, ad quod venistis! En coram est nuncius Altissimi! Pacem fert, non arma; neque vestra sibi, sed vosmet ipsos Deo lucrari quaerit. Attendite, oro. Ante hoc quadriennium*[1] *in superioribus huius terrae partibus*[2] *docens, me teste — nostis quoque et ipsi — omnia replevit euangelio. Et tunc quidem has partes visitare volebat*[3]*, sed Deo prosperante negocia sua, toto anno illo sanctis operibus illic tenebatur occupatus, emensoque anno ad sua reverti suae sedis rationibus cogebatur, nec ad vos venire praevaluit. Sed, quaeso, una mecum et huius et illius viae causas diligenter advertite; quodque in omni causa fieri solet, quis, quid, quare, quomodo agat, altius contemplemur. Et primo de persona id vobis constat, quia homo religiosus senio et canicie venerabilis est, hoc enim et ipsi videtis; de cuius nobilitate opera testantur et virtutes, et alta, ut fida relatione didicimus, avorum et proavorum eius linea nativitatis. Porro si dignitatem quaerimus, praesulari fulget officio, et universis Teutonici regni principibus speculum est et lucerna. Imperatori quoque Romano et apostolicae sedis pontifici gratus valde est et unice familiaris; in auro quoque et argento, in ministerialibus et feodatis, in agris et possessionibus, et quaecunque hic mundus preciosa vocat, domi eum divitem novimus et gloriosum. Huc etiam opulentus ad-* Mai. 22. Ebbo III, 6.

1) i. e. 1124. ut III, 1. 2) in Oderae ripa dextra. 3) supra II, 39.

1127. Mai. 22. *venit vestrae saluti ministraturus, nec aliunde quam de suis sumptibus apud vos vivere propositum habens. Sed rogo, quid intendit, ut quid tantae viae laborem aggressus, nec proprio corpori nec sumptibus parcit? Sed ut breviter dicam, sicut et pridem, nichil aliud quaerit, nisi vos omnes separare a diabolo, et per fidem catholicam iungere domino Iesu Christo. Sed quonam modo? Non fraudulenter, non violenter, non lucri alicuius terreni sed vestrae tantum salutis et Dei honoris gratia. Et nunc quidem nichil iustae excusationis a vobis inveniri poterit super hoc tali viro, quominus eum audire debeatis. Neque enim is est, cui necem aut patibulum ob circumventionis vel imposturae culpam intentari conveniat, vel alterius generis iniurias, quemadmodum peregrinis et pauperibus Christi praedicatoribus paulo ante fecistis, suspicati dolo et fraude quaestusve gratia nudos homines et inopes rerum loqui verbum Dei. Sed illi quidem plagis et verberibus pro veritate subacti, a vestris finibus abscesserunt*[1]*, vos autem huc usque in infidelitate perstitistis. Pudeat iam et poeniteat vos longi erroris et ignorantiae, et qui noluistis audire mendicos euangelistas, audite opulentos. Dixistis namque, et subsannando blasphemastis, quia Deus christianorum omnibus diis vilior esset atque inferior, qui suae doctrinae ministros habere non posset, nisi tantum homines imperitos et rusticos, mendicitati egestatique addictos. Et vos quidem in insania vestra haec dixistis; ille vero pius et misericors et praestabilis super malitia, quasi moram gerens insipientiae vestrae, de imperitia vel rusticitate, de inopia vel mendicitate legati, omnem vobis detrahendi abstulit occasionem. Superest modo, ut nos, qui primi et maiores dicimur ac sumus, nostrae dignitati consulamus, tam dignissimae ac sanctissimae rei consentientes, ut populus, qui nobis subiectus est, nostro possit erudiri exemplo. Quicquid enim religionis vel honestatis se-*

1) Bernhardus, Ebbo II, 1.

cundum Deum vel homines aggrediendum est, iustius atque decentius autumo, ut a capite hoc in membra, quam ut a membris derivetur in caput. Et in primitiva quidem ecclesia, sicut audivimus, religio fidei christianae a plebe et plebeiis personis incipiens, ad mediocres progressa, etiam maximos huius mundi principes involvit; reddamus vicem ecclesiae primitivae, ut a nobis principibus incipiens et usque ad mediocres progressa, facili proventu totum et populum et gentem sanctificatio divinae religionis illustret. Sed quid plura? Affuit Spiritus sancti gratia, et sermonem ducis omnium cordibus altius quam dici queat inplantavit, omnesque pari voto, pari consensu faciendum spondent, quicquid episcopus suaderet. Igitur occasione ipsius temporis de adventu Spiritus sancti, de remissione peccatorum, de variis carismatum donis, de bonitate et clementia divina, sermone mirabili praesul eos alloquens, euangelizavit illis Iesum. Et quosdam quidem iam dudum christianos, sed errore paganismi denuo inquinatos, praesenti sermone ad conpunctionem et validam cordis contritionem emollitos, cum magno fructu aspicientium, per manus impositionem ecclesiae reconciliavit; alios autem certatim sese offerentes, cathezizatos ac pro tempore breviter instructos, baptizavit, et totam illam ebdomodam doctrinae sacrisque operibus instabat gaudio ingenti, adeo ut vere Spiritus sancti praesentiam illic adesse certissime constaret. Itaque concilium hoc non antea solutum est, quam principes ipsi et omnes qui cum eis advenerant baptismi sacramenta percepissent.

1127. Mai. 22. Mai. 29.

4. Porro fama facti repente in universam provinciam vulgatur, villas et vicos in studia diversa conscindens, aliis dicentibus quia *bene est*, aliis autem dicentibus quia *non! sed magis seductio magnates apprehendit.* Ipsi vero sacerdotes idolorum non minima causa huius conscissionis erant, appositi eis

Ebbo III, 8.

1127. quibus displicebat quod factum fuerat, sua nimirum lucra cessatum iri non ignorantes, si cultura daemonum illic aboleretur; unde modis omnibus rem praepedire moliti, varia calliditatis suae argumenta visionibus, sompniis, prodigiis et variis terroribus confinxerunt. Quin etiam in Hologosta civitate, quo tunc proxime adventurus nunciabatur episcopus, sacerdos qui illic idolo ministrabat, nocturno tempore vicinam silvam ingressus, et in loco editiori secus viam inter condensa fruticum sacerdotalibus indutus astabat, et mane summo quendam rusticum de rure ad forum gradientem his alloquitur: *Heus tu,* inquit, *bone homo!* At ille respiciens in eam partem, unde vocem audierat, inter virgulta personam candidis indutam, quamvis dubia luce, videre coepit et timere. Et ille: *Sta!* inquit, *et accipe quae dico. Ego sum deus tuus; ego sum qui vestio et graminibus campos et frontibus nemora; fructus agrorum et lignorum, fetus pecorum, et omnia quaecunque usibus hominum serviunt, in mea sunt potestate. Haec dare soleo cultoribus meis, et his qui me contempnunt auferre. Dic ergo eis qui sunt in civitate Hologostensi, ne suscipiant deum alienum, qui eis prodesse non possit; mone etiam, ut alterius religionis nuncios, quos ad eos venturos praedico, vivere non patiantur.* Haec ubi attonito ruricolae daemon visibilis edixerat, ad densiora nemoris se contulit impostor. Rusticus vero quasi de oraculo stupidus, corruens pronus, adoravit in terra. Deinde abiens in civitatem, coepit annunciare visionem. Quid plura? Credidit populus; iterum atque iterum circumdantes hominem, eadem saepius narrare cogebant, moti videlicet monstri novitate. Postremo, acsi nescius omnium, advenit sacerdos, indignationem primo simulans quasi de mendacio, deinde attentius audire et obtestari coepit hominem, ut vera tantum narrans, nullo figmento populum sollicitaret. At ille, ut erat rusticanae simplicitatis,

manus tendere, oculos ad coelum levare magnis- 1127.
que iuramentis et forti protestatione rem ita se habere asserens, etiam locum ipsius apparitionis se ostensurum pollicetur. Tunc sacerdos conversus ad populum, vane suspirans: *En, hoc est,* inquit, *quod toto anno dicebam! Quid nobis cum alieno deo? quid nobis cum religione christianorum? Iuste movetur et irascitur deus noster, si post omnia benefacta eius stulti et ingrati ad alium convertimur. Sed ne iratus occidat nos, illis irascamur et occidamus eos, qui nos seducere veniunt.* Quod dictum cum placuisset omnibus, firmaverunt decretum, ut, si Otto episcopus vel quisquam de societate eius civitatem intraret, sine mora occideretur. Item firmaverunt sibi sermonem nequam, scilicet ut si nocte vel clam intrantes quisquam tecto reciperet, simili sententiae subiaceret Et haec agentes multis opprobriis et verborum iniuriis religionem nostram blasphemantes deridebant.

5. Interea vero apud Uznoimiam rebus feliciter consummatis, solutoque coetu primatum, dux cum episcopo remanens, de his quae post agenda videbantur, et de progressione vel quonam diverteret, consilium habuit, multaque devotione studiis episcopi gratias agens: *Ecce,* inquit, *terra omnis coram te est; securus esto, domne pater; non est qui tibi contradicat, maioribus natu ac principibus omnibus iam fide imbutis.* Qua securitate fretus antistes, quasi lun.
exemplo domini Iesu Christi binos et binos de discipulis suis praemittebat ante faciem suam in omnem civitatem et locum, quo erat ipse venturus. Contigit ergo Uodalricum et Albwinum, duos presbiteros simul pergentes, Hologostam intrare, ubi a matrona quadam, uxore videlicet praefecti, hospicio suscepti atque satis humane tractati sunt. Nam haec, quamvis pagana, multum hospitalitati dedita fuit ac divino timori ac religiosa valde, adeo ut esset eis admirationi Post refectionem vero Albwinus, Sclavicae Ebbo III, 7.

1127. linguae gnarus, matronae adhuc ignoranti rem omnem secreto aperit, scilicet quinam essent et quare advenissent. At illa vehementer attonita: *Me miseram!* inquit, *o domini mei, quare ad me intrastis? De vobis enim iam apud magistratus data sententia est, et de me quoque, si vos non prodidero.*

Tiemo: Putasne hic trepidabant apostoli?

Sefridus: Reor inquam. Nam ipse Uodalricus noster, cuius memoria semper in benedictione sit, ut postea saepe iocari solebat, tutior ad larem sancti Egidii sedisset cum sororibus suis in Babenberc[1].

Sed divina clementia servos suos ubique tueri novit. Nam matrona illa divinitus, ut puto, commonita, in superiori quodam coenaculo eos abscondit, et quasi Raab Ierichontina ne proderentur effecit. Equitaturas etenim illorum et sarcinas, et quaecunque habere poterant, illa per pueros suos subito extra civitatem deduci et in praedio suo collocari fecit. Quibus deductis, ecce, gladiatores et turba populi cum telis et fustibus tecta matronae irrumpunt, cum tumultu et clamore valido illos ignotos homines sibi exhiberi iubentes. At illa: *Fateor*, inquit, *homines ignoti ac peregrini, ut saepe solent, ad me declinaverant; sed accepto prandio, mox in viam suam abierunt.* At illi scrutantes omnia, cum nec iumenta nec vestes nec ulla signa itinerantium invenissent, furere desierunt. Porro illis per triduum ibi latitantibus, nec usquam prodire nec ullo modo vel mutire praesumentibus, episcopus cum duce ab Uznoimia profectus, multa manu militum et sociorum Hologostam intravit, spem salutis et praesidium portans apostolis in conclavi latitantibus.

6. Itaque urbem ingressus, duce fideliter ac strennue ad omnia cooperante, semen sparsit euangelii, et dura incredulorum corda placidae praedicationis ungento paulatim detumescere faciebat. In-

1) De his vide Ebbonem II, 3. III, 14.

terea quidam de sociis nostris Uodalricum et Albwi- 1127.
num, de latibulis suis emergentes et iunctos nobis timorem suum referentes, deriserunt, et quasi eis insultantes, securius sese habere coeperunt, et longius a suis digressi, fana etiam idolorum, episcopo sermonem exhortationis protrahente, speculatum vagabantur. Verum quidam maligni homines, apud quos radix paganismi adhuc valentius vigebat: *En*, inquiunt, *isti explorant quomodo templa nostra incendant.* Et congregantes se in platea, etiam arma portare ac fustes coeperunt, et qua transituri videbamur nobis obviam stare. Uodalricus autem intuens illos Ebbo III, 8.
eminus, et subsistens: *Non advertitis*, inquit, *hos non sine causa convenire? nam et turbulenter se habent et arma portant omnes;* et prioris periculi recordans: *Nolo*, inquit, *totiens temptare Deum meum.* Et conversus, illo ubi episcopum dimiserat, redire coepit, aliis omnibus eum sequentibus praeter clericum quendam nomine Theodericum, qui longius ante illos progressus, iam fores delubri tenebat. Videntes autem pagani qui convenerant illos a coepta via reversos, persequi eos quidem non audebant, sed ad illum clericum interficiendum omnes accurrerunt. Quo viso, ille aliud quo declinaret non habens, fanum ipsum audacter, quamvis exterritus, intravit. Erat autem illic clipeus pendens in pariete mirae magnitudinis, operoso artificio, auri laminis obtectus, quem contingere nulli mortalium liceret, eo quod esset illis nescio quid in hoc sacrosanctum ac paganae religionis auspicium, in tantum ut nunquam nisi belli solummodo tempore a loco suo moveri deberet. Nam, ut postea comperimus, deo suo Gerovito, qui lingua Latina Mars dicitur, erat consecratus, et in omni proelio victores sese hoc praevio confidebant. Clericus autem, vir acris ingenii, dum metu mortis in templo huc illucque diffugeret, telum aliquod vel atibulum quaeritans, clipeum corripuit, et a mento

1127. collo iniecto, laevaque loris inserta, in medium turbae furentis e ianua prosiliit. Rustici vero prodigialem armaturam videntes, partim in fugam conversi, partim etiam quasi exanimes facti in terram cadunt; ille autem proiecto clipeo, versus hospicium ad so-
Aen. VIII, cios currere coepit, et pedibus timor addidit alas.
224. Cumque anhelans et pallidus ad suos pervenisset, de ipsa huius trepidatione et eorum qui praemissi fuerant triduana occultatione apud omnes, praecipue vero apud episcopum et ducem, tota nocte illa iocunda erat narratio. Monuit tamen pius pater filios suos et discipulos propter insidias latentis inimici, ut se circumspecte agerent. Tam diu ergo mansit in loco illo[1] disputans et suadens de regno Dei, quousque omnis populus fidei sacramenta suscipiens, fana sua destrueret et ecclesiae sanctuarium cum altari praepararet. Quod episcopus consecrans, Iohannem presbiterum eis ordinavit, et ut reliquam basilicae fabricam post suum discessum promoveret, ammonuit.

Iun. 7. Dein omni populo valefaciens, et in multa caritate omnipotenti Deo illos committens, ad Gozgaugiam iter divertit. In hac siquidem civitate mirae magnitudinis ac pulchritudinis templum fuit, sed episcopus cum de fide christianae religionis eos per interpretem alloqueretur — nam dux ad sua negocia iam ab eo discesserat — illi ad omnia se paratos asserebant, si modo fanum eorum intactum remanere potuisset; magnis enim sumptibus nuper exstructum fuerat, multumque in illo gloriabantur, eo quod videretur magnum totius civitatis esse ornamentum. Temptabant etiam, occulte immittentes quosdam, pontificis animum lenire muneribus pro aedis conservatione, tandem rogantes, ut vel in basilicam ordinaretur. Sed episcopus constanter agens, indignum esse dicebat, aedem sub titulo demonis

1) unam hebdomadam, Ebbo III, 9.

aedificatam immundoque ritu profanatam divinis usibus mancipari. *Nam quae conventio Christi ad Belial, aut quae communicatio templo Dei cum templo idolorum?* Dicebat autem illis et similitudinem: *Numquid seminatis frumenta vestra super dumos aut spinas? Non puto. Sicut ergo de agris vestris spinas primo eradicatis ac tribulos, ut, iactis bonis seminibus, optatas segetes ferre queant, ita et hanc radicem idolatriae spinamque perditionis de medio vestrum funditus exstirpari oportet, ut de bono euangelii semine corda vestra fructificent in vitam aeternam.* His et aliis huiusmodi sermonibus oportune importune, obsecrando, increpando, arguendo per singulos dies insistens, duros gentilium animos tandem ita emollivit, ut ipsi aedem execrabilem, de qua tota quaestio fuit, suis manibus confringerent et simulacra protererent. 1127. 2 Cor. 6, 15 16.

8. Dum ea gerebantur, legati marchionis Adalberti de Saxonia supervenere, opera et statum episcopi studiose inquirentes. Marchio etenim, cum esset amicus valde ac familiaris episcopo, in gente barbara hunc periclitari metuebat, unde si opus haberet, praesidium ei et opem ferre cupiebat. Affuere simul ipsius episcopi economi et procuratorum nuncii, aurum et argentum, vestes quoque et alia necessaria ei deferentes; ut enim supra dictum est[1], licet euangelium annuncians de euangelio vivere deberet, ipse nichil horum uti volens, suis se tantum sumptibus transigebat. Igitur legatos omnes apud se ibi tam diu retinuit, quousque videndo et audiendo discerent, quid de ipsius operibus aut statu referre deberent[2]. Porro baptizatis omnibus tam viris quam mulieribus totius civitatis, ad dedicationem altaris ac sanctuarii iam surgentis basilicae, multa exultatione populi, devotus praesul accingitur, omni studio ac diligentia ipsi festo decorem et reverentiam procurans, quatinus de amissione prioris fani vel Ebbo III, 10. 1 Cor. 9, 14. Ebbo III, 9.

1) III, 1. 2) cfr. III, 10.

1127. celebritatis minime dolerent, melioris solempnitatis tripudio et melioris fabricae ornamento consolati.

Ebbo III, 12. 9. Inter agendum vero, quid ipsa dedicatio vel quid singula opera dedicationis significare haberent, rudi populo antistes exposuit, praecipue vero Mizlaum, ipsius civitatis principem, quem pridem in pentecoste cum aliis primatibus Uznoimiae baptizaverat, ut in eo caeteros erudiret, de omnibus his alloquitur, sacramentum dedicationis ad animam cuiusque fidelis pertinere sufficienti sermone demonstrans, quae sancti Spiritus templum efficitur, vel in cuius corde Christus per fidem inhabitat. Dein sermonem ad ipsum principem ex toto convertens: *Tu es*, inquit, *fili karissime, vera domus Dei. Tu ipse hodie dicandus et dedicandus es omnipotenti Deo creatori tuo, ut emunis ab omni alieno possessore, ipsius tantum mansio fias atque possessio; non ergo impedias dedicationem tuam, fili karissime. Nichil enim prodest istam quam cernis domum foris dedicari, nisi etiam dedicatio ipsa ad cordis tui sanctificationem proficiat.* Ille vero hac exhortatione compunctus ait: *Et quid est, pater sancte, quod me iubes facere, ut dedicatio ista in me compleatur?* Episcopus autem intelligens adesse Spiritum sanctum: *Ex parte*, inquit, *fili, domus Dei esse coepisti; fac, ut ex toto sis. Iam enim idolatriam fide commutasti, baptismi gratiam consecutus, nunc sequitur, ut fidem pietatis operibus exnornes, impietates, violentias et crudelitates, oppressiones, rapinas, homicidia et fraudes penitus devita, postremo, quicquid tibi fieri ab alio non vis, alii ne feceris. Captivitates quas habes absolve omnes; quodsi non omnes, vel eos certe qui christiani sunt, tuae fidei consortes.* Tum ille parum haesitans: *Durum*, inquit, *michi est, pater, dimittere omnes, quia magnis rationibus ac debitis quidam ex eis michi detinentur.* Tunc episcopus: *Debita*, inquit, *pro debitis dimitti et sermo euangelicus et dominica suadet oratio; sic*

enim omnium debitorum tuorum apud Deum certam remissionem consequeris, si omnes debitores tuos in eius nomine absolvis. At ille altius ingemiscens: *En,* inquit, *in nomine domini Iesu omnes absolvo, ut, secundum verbum tuum, dimissis peccatis meis, dedicatio ista hodie in me compleatur.* Et vocans ministrum qui super captivos erat, omnes dimitti praecepit. Erat autem inter eos adolescens nobilis, filius cuiusdam potentis de Dacia. Iste absolutis aliis in cavea quadam subterranea vinctus cippo et catenis tenebatur, eo quod pater eius, 500 librarum debitor, hunc vadem posuisset. Cumque de absolutione captivitatum, de obedientia et religione Mizlai principis multa esset tam populo quam episcopo et omnibus qui aderant in Domino exultatio, et ad consummationem dedicationis ministri ac sacerdotes alacriter festinarent et necessaria praepararent, habitis omnibus, vas cum cineribus, quod ad aram positum erat, inveniri non potuit. Cumque ministri commixtionem salis et vini et cinerum facturi, de non inventis cineribus turbarentur, Uodalricus sacerdos correpta concha, vicinas domos unam vel duas scrutatus, in eis cinerem non invenit. Deinde ad tertiam currens, criptam quandam subterraneam, in qua praedictus adolescens in abditiore parte claudebatur, intravit. Sed captivus per fenestram manu porrecta et sonitu facto currentem sacerdotem ad se vocat, rogans, ut pro sui liberatione episcopo significet. Sacerdos vero, correptis cineribus, properanter ad ecclesiam rediit, et operienti episcopo aliisque fratribus de illo captivo insinuat. Episcopus vero, quamvis misericordia moveretur: *Tanta,* inquit, *praestitit nobis, ut amplius eum rogando gravare non audeam. Tamen ne gaudium festi huius aliqua ex parte claudicet, super huius quoque miseria Dei misericordiam invocemus.* Et conversus ad orientem, cum ministris quasi hora una preces fudit ad 1127.

1127. Dominum. Deinde sacerdotibus ait: *Seorsum accipite Mizlaum, et quam modestius potestis super hoc verbo exhortamini.* Quod cum facerent, Mizlaus ait: *In hoc uno homine parcat michi velim prudentia vestra, nam pater eius maioribus michi debitis astrictus est, quam ut gratis absolvi possit. Sufficiat vobis, quod tantos absolvi.* Tunc illi: *Revera,* inquiunt, *multum est quod fecisti. Miratur hoc domnus episcopus, miramur et nos, nec in longo tempore a christianis tale quid in terra nostra comperimus, unde et domnus noster episcopus et omnes fratres gratias tibi referunt, et honori te habent et semper habebunt, Deoque omnipotenti, cuius te servum exhibuisti, quo de omnibus vicem tibi rependat, devote supplicabunt. Nam et domnus episcopus tam magni pendit quod fecisti, ut ultra quicquam rogare te iniuriam putet; unde quasi parcens dilectioni tuae, ore proprio te rogare verecundatus est. Sed noveris in veritate, quoniam, si quo pacto te ipsum vincens, hoc bonum caeteris tuis meritis superaddere posses, magna tibi gratia magnaque recompensatio apud Deum cumularetur; magnus etenim dominus Deus noster, et magna virtus eius, morisque illi cum sit pro parvis magna restituere, quanto magis pro magnis maxima? Quod si hoc magnum et difficile tibi pro ipso feceris, non sine mercede maxima ab eo indonatus remanebis.* Sed quid multis? Ingemit homo, tactusque ab intus spiritu pietatis, totus solvitur in lacrimas. Deinde cum ipsis clericis ad episcopum tendens: *En,* ait, *pater sanctissime, in ista quoque petitione Deum meum et te, servum eius, dominosque meos sacerdotes, ministros tuos, honorabo; quin imo pro nomine domini mei Iesu corpus meum et omnia mea, si ratio postulaverit, devotus impendam.* Et iubens adduci vinctum ferro et catenis oneratum, flentibus omnibus qui aderant, in hostiam et oblationem Deo arae imposuit, petens sibi remissionem peccatorum a Domino pro ipso recom-

pensari. Ita ergo in plenitudine gaudii spiritualis 1127.
tota illa ecclesia fervente, et laudes Deo super universis bonis ac donis eius concinente, dedicatio consummatur, omnesque alii exemplo Mizlai principis vias suas correxerunt, unusquisque ab iniustitiis et violentiis seu oppressionibus suis temperando et vi ablata proximis suis restituendo.

10. Ecclesia igitur proficiebat et crescebat, et, licet invidente diabolo, ambulans in timore Domini Spiritu sancto replebatur. Sed hostis antiquus dam- Ebbo III, 13.
pna sua non ferens, opera Dei turbare molitus, validis terroribus universam provinciam concussit. Nam Bolezlaus, dux Poloniorum invictissimus, in multa fortitudine et copioso militum apparatu de terra sua veniens, iam in ipsis terminis Pomeraniae castra metatus ferebatur[1], in furore gravi terram ipsam ingressurus. Audierat enim, quod post priorem beati Ottonis praedicationem nec pacti secum foederis nec susceptae religionis iura servare curarent. Insuper compertum habebat, quod civitates quae pridem conversae fuerant cum his quae conversae nondum fuerant, remissi tributi veniam aspernati[2], suique mediatoris obliti, viribus suis se deinceps tutos fore confiderent, munitionibus et castris, quae bellica vi complanata fuerant, ex magna parte hoc intervallo reparatis. Unde quasi iustam commotionem habens dux, iterum eos conterere veniebat, suaeque ditioni subiugare. Quod illi audientes, missisque saepius atque remissis exploratoribus, exercitum iam in proximo cognoscentes, multum ubique trepidare coeperunt, partimque fugere ac res suas ad loca munita deferre, partim etiam arma contra movere, finesque suos defendere meditabantur. In ipso tamen articulo, ut puto a Deo inspirati, omnes, quasi oves ad pastorem, sic ad episcopum confugientes,

1) Vid. II, 10. 2) II, 30. Quod 1126 factum esse vid. infra III, 26 et Ebbo III, 1.

1127. quid facto opus esset consilium quaerebant. At ille pietatis visceribus affluens, ecclesiam rudem et neophitam bellico tumultu vexari perniciosum sciens, de divina misericordia, simul etiam de Bolezlai ducis amicitia, non vane praesumens, bellum simul et causam belli, si modo consiliis eius parere velint, dissolvere pollicetur. Quo audito, illi prudentiam et sanctitatem doctoris sui attendentes, nec sinistre casurum arbitrati negocium, quod ille in timore Domini suscepisset, communi decreto semet ipsos et omnia sua consilia eius sapientiae commiserunt.

Iun.ex. Assumptis igitur clericis, pater venerabilis sarcinas quidem et omnem supellectilem suam ibi[1] relinquens, obviam se parat exercitui, iunctis sibi viris honorabilibus de terra, qui a duce obiectis respondere et omnibus controversiis decidendis hinc inde exortis possent sufficere. Ubi ergo ad castra venit, a duce honorabiliter susceptus est, mirumque dictu, quam facile divinis eloquiis animi eius feritate delenita, ad omne quod volebat principem inclinaverit. Ille namque multum protestabatur, non alia ex causa hoc tempore bellum contra eos suscepisse, quam ob iniuriae Dei omnipotentis ultionem et mutui foederis ruptionem, quia et christianismi iura in plerisque locis rediviva paganitate violassent, et initae societatis et compositionis legem minime servassent. Episcopus ergo haec omnia emendatione dignissima fassus, legatosque aliquantulum pro his obiurgans, ad pristinae compositionis pactum partem revocat utramque, sese tunc temporis, quemadmodum et nunc, pacis mediatorem extitisse commemorans. Placabat autem maxime ducem Poloniae Vratizlai ducis fides et devotio ab episcopo laudata, quia et in priori et in secunda praedicatione aeque fidelis inventus, multa bona praedicatoribus ostendisset. Stetinensibus vero, quod aliqui ex eis ad errores pristi-

1) Uznoimiae.

nos revoluti essent, divinae indignationis ac suae 1127.
mandat non defore vindictam, nisi quantocius apostasiae immundicias congrua diluant satisfactione, indulgentia petita doctoris. Dux itaque talibus modis a beato viro mitigatus, licet nimis murmurantem exercitum, utpote praedae avidum, versis aquilis ad sua redire praecepit. Porro episcopus voti Iul.
compos cum legatis rediens, attonitis gregibus suis optatae pacis et securitatis nuncium reportavit. Et quantum illi pridem de metu belli moestificati fuerant et concussi, in tantum alacres facti sunt et in fide christiana fundati, sane doctori suo ascribentes patriae liberationem; servusque Dei magnificatus est vehementer in terra Pomeranorum. Illi vero nichil meritis suis tribuens, tanto se humiliorem apud Deum et homines exhibuit, quanto sine illius auxilio se nichil posse sciebat; dimittensque nuncios, de quibus supra dictum est[1], marchioni et Saxonibus gratias egit pro bona voluntate, de Dei operibus et de suo statu mandans quae audissent et vidissent ad Dei gloriam domi narrare.

11. Erat autem Uznoimiae illis diebus dux pariter et episcopus. Est autem insula quaedam non longe a civitate illa, habens mare interiectum quasi itinere unius diei, Verania nomine. Sed loci huius Ebbo III, 14.
incolae duri erant et barbari, singulari feritate crudeles. Hii praedicatione beati viri dudum comperta, omnia quae de illo dicebantur aspernati, mortem ei, si ad eos veniret, minabantur. Sed quo amplius duras eorum minas audierat, eo amplius in animo suo fixum habebat illo ire, sperans ibi martirii coronam se adepturum. De hoc vero cum duce et aliis familiaribus suis dum consilium tractaret, propter inmanitatem periculi ab omnibus dissuasus est. Quod aegerrime ferens, ingeniosus agere coepit, quomodo se nescientibus eis illo proriperet. Hoc sentientes

1) III, 8.

1127. illi, cautius eum observabant, nullamque secreti oportunitatem, quo id aggredi posset, ei concedebant, salutem illius vitamque longiorem multis utilem ac necessariam memorantes. Verum desiderii magnitudine nichil huiusmodi rationum audire potuit, illos potius modicae fidei arguens, ac pusillanimitatem eorum increpans, fidem christianam factis magis firmandam aiebat quam verbis satisque inertes aeternae vitae praedicatores, qui pro illa vitam praesentem expendere formidarent: *Et quid*, inquit, *fieret, si in his barbaris nationibus euangelizantes pro Christi nomine omnes occumberemus? Nimirum gloriosior esset praedicatio, quae martirum sanguine firmaretur. Sed, o dolor! de tanto fratrum numero nec unus, puto, dignus habebitur, morte sua vitae quam speramus perhibere testimonium.* Atqui verbis talibus verecundia nata est trepidantibus.

12. Udalricus autem venerabilis sacerdos con-
Ebbo III, 14 stantior factus, sciens hoc etiam seni placere, huic se periculo intrepidus offerebat, comitem tantum et viae ducem postulans. Accepta igitur benedictione, paraturam sacerdotalem, calicem quoque ac librum et caetera, quae faciendae missae ratio postulat assumens, navem conscendit. Sed nos videntes fratrem nostrum unice carum solum ad martirii palmam properantem, cum dehortari eum non auderemus, viam eius lacrimis uberioribus prosecuti sumus. Qui horis quasi tribus prosperis flatibus navigans, fere iam ab oculis nostris ablatus fuerat, et ecce, tempestas oritur, ventisque contrariis ratem huc illucque pellentibus, viam tenere non potuit, sed ad litus unde exierat post multam fatigationem appulsus est. Ille vero, tametsi tempestatis iniuria et imbribus desuper irruentibus, et procellis navem deorsum implentibus, totus esset madidus vixque spirare videretur, a coepto desistere noluit, neque ad terram exivit, sed sedens in navicula tranquillitatem maris

expectabat, interim aquam de navi vasculo proiciens. 1127.
Ventis itaque paululum sedatis, iterum navigare coepit, iterumque simili modo impeditus est. Tertia quoque vice ire temptans, sed nichilominus nocte ac tempestate ingruente, ponti saevitiam vix et quasi per miraculum evasit; tempestas vero infra 7 dies non cessavit. Intellexit ergo vir Dei Veranos euangelicae gratiae indignos, currensque cum clericis discipulum, quasi de palestra coronatum, de litore duxit ad tectum, super ipsius constantia fideique magnitudine Dominum benedicens. At ubi coenatum fuit, fratres de navigatione Udalrici iocari coeperunt: *Et quis*, inquiunt, *si perisset homo, reus homicidii teneretur?* Adalbertus autem interpres, cui maxime factum displicuerat: *Quis iustius*, inquit, *homicidium lueret, quam is qui hunc ad tale periculum direxit?* Verum episcopus, quamvis ab eodem fratre de hoc verbo ante pulsatus fuerit, nil motus, ad euangelium se convertit, et exemplo domini Iesu discipulos quasi oves inter lupos mittentis, factum suum defendit. *Quis enim*, ait, *homicidii reus tenebatur, discipulis qui a Domino mittebantur interfectis? Qui oves ad lupos misit, profecto a lupis oves devorandas scivit. Devoratae sunt oves a lupis, interfecti sunt apostoli a tirannis.* Deinde parabolam hanc facto suo coaptans, plena rationis doctrina discipulos animavit, dignisque exhortationibus in gaudio spirituali magnam partem noctis expendit. Et mane facto, quidnam agerent vel quo diverterent, inter se tractabant. Verum haut diu nutabundi, quod superfuit de opere in agro Domini, coloni fideles inter se distribuunt, aliis retro ad Thiminam, aliis autem ad alia loca euangelizandi gratia divertentibus

13. Episcopus vero ad Stetinam iter proposuit cum ministris suis, de apostasiae nequitia in spiritu vehementi arguere superbos. Sed clerici, qui cum ipso ituri erant, Stetinenses barbaros et crudeles

1127. agnoscentes, suae pariter et illius saluti metuebant. Unde ne illuc veniat, dehortantur studiosius. Cumque illi molesti essent: *Video*, ait, *tantum ad delicias venimus; quicquid asperum vel difficile occurrit, totum declinandum iudicamus. Sed esto! nam ad gloriam martirii sicut nullum cogere volo, ita, si fieri posset, omnes vos hortari vellem. Rogo autem, si iuvare non vultis, saltem ne me impediatis. Suae vitae potestatem habeat unusquisque; liberi estis vos, liber et ego. Dimittite me michi, obsecro.* Et eiectis omnibus, sese in cubili suo usque ad vesperam in orationem dedit. Deinde vocat puerum familiarem, praecipiens ut, clausis undique ostiis, a se omnes dimoveat, nullumque admittat sine ipsius conscientia. Quo facto, secreti sui compos, fugam meditatur; itineralia induitur, succingitur, indumenta sua sacerdotalia cum libro, calice aliisque utensilibus in mantica ponens, omnia in humeros levat, tectusque umbra noctis, clam, cunctis nescientibus, incomitatus urbem egreditur, viam carpens quae vergit Stetinam. Cumque aspexisset huc atque illuc, et nullum se comitari videret, laetus et alacer de prosperitate furti, Deum benedicens, matutinale inchoat officium, gliscens et properans totum iter nocte illa complere. Cumque nocturnus viator viam ardenter carperet, hora noctis decima iam instabat. Clerici autem e diversis stratis consurgentes, cum ad dicendas matutinas se colligerent, quidam ex eis[1] suspenso gradu ad cubiculum pergunt episcopi, utrum dormiat an vigilet, vel quid agat, explorare cupientes. Verum ubi propius propiusque admoti, episcopum non inveniunt, consternati sunt animo. Et diligenter omnia scrutantes, cubicularium ipsum et alios qui iuxta erant crebro sciscitantes, quod factum fuerat tandem ediscunt. Quid multis? Turbantur omnes, aliique pedibus, alii vero vero ascensis equis, huc illucque pon-

1) Udalricus; Ebbo III, 15.

tificem quaesituri discurrunt. Factoque mane, hii qui 1127.
in equis fuerant, directo calle ac concito gradu versus mare viam insequuntur abeuntis, et abeuntem consequuntur. At ille ubi eminus venientes iam intraturus navem agnovit, turbatus est valde, et altius ingemiscens: *Heu*, inquit, *domine Iesu, unice Dei, unice virginis, dulce nomen spei meae, numquid me fraudabis a desiderio meo? Fac, oro, ut hi, qui veniunt, aut mecum eant, aut me a proposito meo non impediant.* His dictis, illi accurrebant, moxque ab equis desilientes, pedibus illius prosternuntur. Sed quid? prosternitur et ipse; levantur illi, levatur et ipse; flebant illi, flebat et ipse, vocemque moeror ac tristicia et his et huic diutissime interclusit. Tandem post multas lacrimas in hanc vocem senior moestus erupit: *Ad quid venistis? Redite, quaeso, ad hospicium, et ego pergam viam quam coepi.* At illi: *Absit*, inquiunt, *sufficit nobis haec tam grandis confusio; amodo te nequaquam deseremus. Si redire vis, laeti redibimus tecum; sin autem progredi mavis, tecum progrediemur. Sed placeat sanctitati tuae consilium nostrum. Redeamus pariter ad fratres et ad pueros nostros hodie; cras, ecce, coram Deo loquimur, sive in vitam sive in mortem omnes tecum veniemus.*

14. Tali ergo pacto episcopus cum eis rever- Iul. ex.
sus, crastina die omnibus se comitantibus eandem viam ingreditur, ascensaque navi prosperis flatibus Stetinam vecti sumus. Homines autem de civitate inter se divisi erant, aliis adhuc in fide manentibus, aliis autem ex maiori parte ad paganismum reversis. Fuit autem basilica[1] ante introitum civitatis in area spaciosa, quam ipse in priori profectione dedicaverat; quam ingressi, hospitari coepimus. Fideles igitur de adventu episcopi gaudebant, infideles autem turbabantur. Prae omnibus autem nefandi sacerdotes furere et furorem in turba excitare festinant,

1) S. Petri; Ebbo III, 1.

1127. adeo ut collecta manu armatorum ecclesiam undique cingerent, et insanis tumultibus debachantes, aedem ipsam convellendam, et omnes qui erant ibi una cum magistro interficiendos clamitarent. Epi-
Ebbo III, 15. scopus vero martirii avidus, pontificalibus se induens, arma sua, crucem tollit et reliquias, psalmosque ac ymnos cum clericis personans, agonem suum Domino commendabat. Barbari vero audito cantu mirati sunt valde, quod quasi in articulo mortis positi cantare potuissent. Et auscultantes mutuoque se invicem respicientes, virtute, ut puto, verborum incantati, clementius se habere coeperunt, et iam non viribus sed ratione magis opus esse dicebant, ad talia recipienda vel etiam propulsanda. Dein sapientiores quique super his rebus ipsos sacerdotes secretius conveniunt, ipsorum esse dicentes congruis rationibus religionem suam defendere. Talia inter se mussitantes, paulatim singuli ad sua digrediuntur. Erat
Iul. 29. autem 6. feria[1], et episcopus cum suis illa die sabbatoque ieiuniis et orationibus sacrisque meditationibus usque in diem dominicam intensius operam dabat.

15. Interea civis quidam nobilis eiusdem civitatis Witscacus nomine, in conventu populi, in plateis et domibus, ubicunque et quandocunque facultatem habuit, regnum Dei et fidem praedicare non desiit, christianas traditiones et omnia documenta episcopi sana et sancta et veritatis plena contestans. Hic etenim non longo tempore ante adventum piissimi Ottonis cum aliis concivibus suis contra paganos piraticam[2] exercendo, dum incautius ageret, in hostes inciderat, multisque ibi trucidatis, cum aliis vitae relictis in captivitatem ductus fuerat. Cumque ferro et catenis et tenebrosi carceris custodia clau-

1) Si in computationibus ad Ebbonem III, 13. SS. XII, 869 datis stare liceat, erat 29. Iul. et dies dominica decima Trinitatis 31. Iul.
2) Danos 1126; accuratius Ebbo III, 2.

deretur, orando ad Dominum per merita episcopi liberatus fuit. Nempe cum diuturna oratione fatigatus in sompnum resolutus esset, episcopum Ottonem, qui eum baptizaverat et de sacro fonte levaverat, sibi assistentem videbat. Quem dum ille agnosceret, rogat iterum et genua flectit pro ereptione. At ille: *Ad hoc ipsum*, inquit, *veni; sed tu liberatus, ea quae Stetinensibus mando, ferre ne dubites.* Et mox datis mandati verbis, et signo crucis ad eum facto, captivum exire iubet. Expergefactus homo de visu laetatur, movet gressum, effectum probat visionis. Et ecce, catenae omnes et vincula solvebantur, progreditur ad ostium, et carcer apertus erat. Sentit ergo virtutem adesse divinam, altumque suspirans gratias agit omnipotenti Deo, ac timido gressu invisam domum exivit, suspectisque locis leniter transitis, cursum tendit ad mare, diuque huc illucque discurrens navem quaerebat, sed nullam inveniens admodum anxiari coepit; nam se denuo capi, denuo incarcerari metuebat. Sed quid faceret? Ad ultimum, formidine maioris mali, cum iam sine remige corpus in undas mittere pararet, Ottonem suum nominans, ingemuit ad Dominum. Et ecce, de insperato cimba litori adlabitur, quam sibi a Deo paratam videns, cum gratias egisset, ascendit, manibusque ambabus fluctus verberans, ratem convertit in altum, mirumque dictu, quam citissime prosperante Deo patriis oris appulsus est. Quod miraculum assiduo relatu notum fecerat, et Stetinam veniens, responsa episcopi civibus in unum congregatis, ut iussus erat, praemissa ex ordine liberatione sua, ita exposuit: *O cives, doctor et magister noster beatus Otto sic et sic fecit michi, et haec mandat vobis. Gravis et dura nimis ab omnipotente Deo vindicta super vos et super civitatem istam ordinata est, pro eo quod eius fidem et culturam polluitis, partim cum eo, partim pro eo idolis servientes.* 1127.

1127. 16. Nefandi quippe sacerdotes, dum peste ac mortibus homines et iumenta quodam anno[1] ex inaequalitate aeris ibi laborarent, a diis malum hoc immissum asserebant, et voluntate populi ecclesiam sancti Adalberti martiris, tintinnabulo et campanis deiectis, destruere coeperant; unusque illorum dum malleo cementarii altare percuteret, subito languore ac stupore a Domino percussus est. Cumque malleus de manu eius caderet, cecidit et ipse. Dein post longum spiritu parum resumpto, populum astantem, quasi ex plaga emendatus, sic adorsus est: *Frustra, o cives, nitimur; Deus christianorum fortis est, et nostra vi a nobis expelli non potest. Michi autem consilium videtur, ut illum habeamus, et tamen antiquos deos nostros non dimittamus, et iuxta illius aram nostris quoque diis aram constituamus, ut eos omnes pariter colendo, illum et istos pariter habeamus propicios.* Quid faceret populus? Territus prodigio consilium probavit, exstructoque nefando altari iuxta dominicum altare, Deo servierunt et daemonibus, iuxta historiam antiquitatis, qua dicitur: *Populus Samariae deos gentium colens, nichilominus Domino serviebat.*

17. Witscacus ergo fidei zelo calens, non semel aut bis legationem quam acceperat egit ad populum, sed ex quo a captivitate rediit, numquam cessavit regnum Dei euangelizare, misericordiam Domini et merita liberatoris sui civibus inculcans, et nisi ab errore quiescant, divinam eis ultionem intentans. Tota vero civitas, exceptis sacerdotibus, factum hoc cum veneratione mirabatur, et tamen praevalente consuetudine a paganismi ritibus cessare non potuerunt. Sed iam de praesentia domni episcopi responsalis eius audentior factus, linguam laxat eloquio, victorque idolorum et vatum vana de his vaticinantium, ad servum Dei veniens cum amicis

1) 1126; Ebbo III, 1.

et cognatis suis, pronus adorat, gratias agit, remque 1127.
omnem refert ex ordine, ipsumque ardenter ad opus praedicationis instigat, auxilium ei et consilium ex sua suorumque parte ad omnia pollicitus. Itaque die dominico, completis missarum sollempniis, sicut Iul. 31.
erat sacra indutus armatura, vexillo crucis ex more Ebbo III, 15.
praelato, in medium forum civitatis duci se rogavit. Cumque ad portam ventum esset, ecce, per quam sine remigio trans mare Witscacus vectus erat, navicula poste pendebat, et admotus lateri pontificis: *Vides*, ait, *pater?* Et feriens eam hasta: *Haec*, inquit, *cimba testimonium sanctitatis tuae, firmamentum fidei meae, argumentum legationis meae ad populum istum.* Erat autem alveus brevissimus, qui a duobus viris facile portaretur. Substitit episcopus et diligenter rem considerabat, perpenditque, quod in pacatissimo amne vix conto gubernatus unam personam portare sufficeret, nedum in fluctibus marinis sine omni gubernaculo, nisi hoc divinae virtutis esset gubernaculum. Gratias agit Deo beatus antistes, quod incredulae genti virtutem suam tali facto demonstrasset. Liberatus autem subridens: *Hanc idcirco suspendi feci ad portam, ut ingredientes et egredientes hoc facto discerent, quid in suis necessitatibus de misericordia Dei ac de tuis meritis, sanctissime pater, sperare deberent.* His dictis in confertissimas turbas paganorum, ministris comitantibus in medium forum sese intulit episcopus. Erant autem ibi gradus lignei[1], de quibus praecones et magistratus ad populum concionari soliti erant. In quibus stans minister euangelii, sermonem coepit; fremitum autem dissidentis populi Witscacus vice praeconis manu et voce sedabat.

18. Cumque omnes conticuissent, et verbum exhortationis pars maxima libenter audiret, ecce,

1) Ebboni pyramides. Vid. Hering Beiträge zur Topographie Stettins. Balt. Stud. X, 1. p. 8.

1127. unus sacerdotum, vir Belial, plenus furore, pinguis et procerus, in medium turbae sese fortiter intrudens, cambucam suam manu gestabat, spiransque et anhelans usque ad ipsos gradus accessit, levataque manu semel et bis columpnam graduum validissime percussit. Dein clamore magno et verbis nescio quibus contumeliose prolatis, silentium mandat loquenti, suaeque vocis grossitudine magnum tonans, sermonem interpretis et episcopi pariter oppressit, populoque ait: *Sic, o insensati, stulti et inertes, quare decepti et incantati estis? Ecce, hostis vester, et hostis deorum vestrorum! Quid expectatis? Ferentne impune et contemptum et iniuriam?* Omnes autem incedebant hastati. Ait ergo: *Haec dies omnibus erroribus eius finem imponet!* Omnesque adhortans, singillatim quosque de quorum malignitate certus erat, propriis nominibus compellabat. Et quicunque spiritu vesano agitabantur, quibusque familiare fuit audacter magis quam consulte rem agere, ad dicentis vocem inflammati, hastas levant. Quas dum ad iaciendum vibrant, actu rigent in ipso, mirumque dictu, nec hastas iacere, nec demittere dextras, vel de loco moveri poterant. Stabant igitur ut simulacra immobiles, fidelibus et religiosis facti spectaculum. Quotquot enim erant infideles et maligni, qui a fide christianismi defecerant, et in infidelitate sua pertinaci dementia stantes, impias manus contra servum Dei levaverant, hac poena tam diu mulctati stabant, quousque in sua fide boni firmarentur, et illi a pravitate cordis per poenam corporis corrigerentur. Nam et episcopus arrepta miraculi occasione: *Cernitis,* inquit, *fratres, quanta sit potentia Domini. Certe, ut video, divinitus ligati estis. Quare non iacitis hastas? Quare non demittitis dextras? Quamdiu in hoc nisu apparebitis?* Illi autem, nescio an prae confusione aut prae stupore, nichil respondebant. Tunc ille: *En,* inquit, *dii vestri, pro quorum religione certatis, si quid possunt,*

Ebbo III, 16.

auxilientur vobis. Sed et iste vester tumultuosus sacer- 1127.
dos invocet nunc deos suos super vos, det consilium, det auxilium! Si quid novit, si quid potest, iam tempus est. Ille vero iamdudum eventu rerum stabat attonitus, iam ulterius nec mutire praesumens. Cumque ingenti pavore omnes silerent, episcopus miseratione tactus: *Gratias*, inquit, *tibi, domine Iesu Christe, qui potentiam fortitudinis tuae, cum tempus est, ad terrendos adversarios et ad protegendos servos tuos exercere soles. Sed quia pius et misericors es, ignosce, rogamus, ignorantiae sive temeritati populi huius, et usum corporum suorum, quo te ligante privati sunt, solita illis miseratione restitue!* Quo dicto, crucisque signo ad eos facto, effectus orationem mox insecutus est. Et subiungens: *En*, inquit episcopus, *si audire hactenus noluistis, tangite saltem et sensu ipso probate, quanta sit misericordia Dei nostri, quanta sit veritas fidei quam praedicamus vobis;* et longius de iudicio et misericordia Dei et de praesentis vitae incerto et de perseverantia aeternorum profunde disputans, conterritos in Syon peccatores erudivit, tandemque medicamine salutaris eloquii aliquantum mansuefactos benedixit, et coetum dimisit. Descendens vero de gradibus, ecclesiam sancti Adalberti cum fidelibus, zelo zelatis pro domo Dei, visitavit, ac praemissa inibi orationis sollempnitate, altare abominationis fregit, comminuit et eiecit; factaque reconcilationis emundatione, fracturas basilicae suis impensis emendari fecit.

19. Cumque saepius eandem frequentaret ecclesiam, quodam tempore pueros in platea ludentes invenit. Quos dum lingua barbara salutasset, veluti coniocando illis, etiam crucis signo in nomine Domini eos benedixit, et paululum procedens, animadvertit, quod universi, relictis lusibus suis, visendi studio collecti, a tergo sequuntur episcopum, hominum ignotorum, ut est mos illi aetati, aspectum habi-

1127. tumque admirati. Substitit homo Dei, et circumfusos blande alloquens, sciscitatur, si aliqui ex eis baptisma percepissent. Illi sese mutuo respicientes, coeperunt invicem prodere, qui fuerint ex eis baptizati. Quos episcopus seorsum vocans, quaerit ab eis, si voluntatis eorum sit, tenere fidem, quae ad baptismum spectat an non. Illis autem se tenere velle constanter affirmantibus, episcopus: *Si*, inquit, *christiani esse vultis, et fidem servare baptismi, istos non baptizatos et infideles pueros ad ludum vestrum admittere non debetis.* Qui statim iuxta verbum episcopi similes cum similibus congregati, pueri baptizati non baptizatos a se abicere et abominari coeperunt, nulla eis ludi societate communicantes. Itaque videre pulchrum erat, quomodo hi de professione christiani nominis gloriantes, familiarius agere et avidius intueri et audire doctorem etiam inter ludos suos, illi autem, quasi de infidelitate confusi et exterriti, a longius stare solerent. Sed pater optimus et credentes miti sermone ad fidem plenius pro ipsorum capacitate instruxit, non credentes vero ad credendum tam diu exhortabatur, quousque se baptizari et christianos fieri omnes flagitarent.

20. Interim vero maiores natu et sapientiores quique, de rebus istis altius inter se tractaturi, consederant, et a mane usque ad medium noctis huic deliberationi vacantes, de salute propria et totius populi, de statu civitatis et conservatione patriae secundum prudentiam saeculi diligenter disputabant. Praecipue autem universa quae Ottonis erant dicta vel facta examussim trutinabant, et mediante Spiritu sancto in hanc sententiam omnes communiter cedunt, ut funditus exstirpata idolorum cultura, ex integro se religioni christianae submittant; atque in hoc verbo concilium solvunt. Witscacus autem, qui omnibus his intererat, nocte ipsa cum paucis ad episcopum veniens, optatum nuncium affert,

omne consilium ei breviter insinuans. Dein col- 1127.
lectis ad episcopum clericis et aliis familiaribus, omnia quae audierat, quaeque in concilio de ipso dicta fuerant, scilicet ordinem liberationis ipsius qui loquebatur, et de miraculo, quod hastas vibrantes contra episcopum pridie obriguerant, et quod adhuc latebat episcopum, quando ad ecclesiam cum ministris per plateam praeparatus incedebat, tantus splendor vestium apparuit, ut maligni homines, qui ad eum necandum ex insidiis veniebant, nimiae claritatis aspectu in fugam, territi ac turbati, versi fuerint, denique virum illum, virum Belial, sacerdotem qui ei concionanti ad populum impedimento fuerat, ab ipsis civibus eiectum nunciat. Porro apud eos eius liberalitatis et elemosinarum inaestimatas largitiones et captivorum redemptiones, quodque sine magna recompensatione nullius eorum opes vel substantiam oblatam contigerit, suis impensis sese atque suos transigens, etiam basilicas exstrueret, destructasque reaedificaret; omnia haec quantae venerationis quantaeve admirationis habita sint, cum gaudio referebat. Igitur de mane consurgens episco- Aug.
pus, et cum gratiarum actione missas celebrans, 15.
convenientes cives iterum alloquitur, et pronos atque obedientes ad omnia invenit[1]. Quicunque enim sese apostasiae vicio inquinaverant, Spiritus sancti virtute faciente compuncti, per manus impositionem in fonte lacrimarum suarum loti, ecclesiae sanctae reformantur. Pueri vero, et quicunque sacramentum baptismi nondum erant consecuti, baptizantur; fana destruuntur, ecclesiarum fracturae solidantur, et si quae destructae fuerant, reparantur. Omnis ergo populus iam quasi vir unus id ipsum sapiebat in Domino, gaudet episcopus, laetantur sacerdotes: *Magnificata sunt in consilio iustorum opera Domini!*

1) De hoc colloquio accuratius Ebbo III, 16, quod circa 15. Aug. factum apparet ex capite sequenti et Ebbone III, 16.

1127. 21. Praeter hanc autem spiritualis laeticiae occasionem, divina bonitas illi civitati etiam de in-
Ebbo III, 17. opinato corporale commodum exhibuit. Nam immensae molis ac magnitudinis rombonem, circa portus maris et naves se ostentantem, piscatorum ma-
Aug. nus ad litus eiecit in mense Augusto, cum tamen in locis illis talis captura non nisi vernali tempore occurrat. Ex cuius carnibus ac pinguedine omnes cives partes capiunt, et episcopo, cuius meritis hoc munus asscribebant, plus quam absumere cum suis omnibus posset, apportant.

22. Verumtamen laetis eventibus temptatio non defuit. Nam cum delendis et exstirpandis fanis idolorum et sacris diligentius insisteret episcopus,
Ebbo III, 18. etiam arborem nucis mirandae pulchritudinis idolo dicatam, ne scandalo esset rudibus, volebat incidere[1]. Vicini autem, qui umbra eius et amoenitate saepe delectati fuerant, ne incideret eam, rogabant. Porro agri possessor vehementius irasci atque indignari coepit, aliisque modeste agentibus, hic minis et clamoribus longius assistens, furorem cordis evomuit. Itaque quasi paululum furore sopito, silenter a tergo accedit, nulloque sperante, securim bellicam utrisque manibus levans, caput episcopi ferire nisus est. Sed illo praesentiente atque in aliam partem se rapiente, bipennis casso vulnere in trabem pontis, iuxta quem stabant, perlata est tam fortiter, ut a feriente reduci non posset. Accurrunt omnes, comprehendunt, trahunt, trudunt infelicem illum, et nisi per interventum episcopi, eadem securi trucidassent.

Tiemo: Hic forte, hic aliquis grunniet malivolus auditor. Nam et ego quoque miror — si ita est, ut asseris — qui alias ad martirii palmam ultro se ingerere paratus fuit, quod hunc tam validum ictum non suscepit. *Qui enim totiens mortem appetiit,* dicet aliquis, *quare nunc venientem non sustinuit?*

1) Vid. supra II, 32.

Sefridus: An nescis, aliud esse ex consilio et fortitudine mentis corpus morti obicere, digna existente aliqua necessitate, atque aliud ex infirmitate carnis eandem pertimescere? Sed hoc etiam considerare potes, quod non de agone passionis tunc temporis cogitabat, sed magis de arbore nucis, de cuius incisione cum civibus tractabat. Et si altius rem contemplari volueris, animalis spiritus naturaliter exterioris substantiae salutem, quantum in ipso est, tueri solet — appetit conducibilia, fugit contraria — quem tamen interna mentis ratio saniori consilio a conducibilibus interdum abstrahit, et contrariis passionibus affligit. Nichil ergo mirum, si ratione alias intentus, teneritudine oculorum faciente venientem ictum expavit. Denique divino etiam nutu hoc factum arbitror, scilicet ne multis aliis adhuc profuturus ibi occumberet, neve a christianis, qui nuper fidem susceperant, vel etiam amissam receperant, et in novitate reconciliationis et gratiae divinae doctor ipse interfectus praedicaretur. 1127.

Tiemo: Nonnichil dictum est. Perge quo coepisti.

23. *Sefridus:* Ottone sic a periculo liberato, et percussore suo de manibus percutientium salvato, inter astantes Adalbertus presbiter, ad Teutonicas partes se vertens, profundius inclinat, Deo et sancto Michaheli in Babenberc et fratrum orationibus gratias agit. Et conversus ad episcopum: *En*, inquit, *scutum orationis fratrum et protectio sancti Michaelis archangeli!* De arbore vero ne incideretur, tandem cives multis precibus obtinuerunt, iureiurando firmantes, nichil unquam divinitatis vel sanctitatis arbori sese adscripturos, neque numinis vel idoli alicuius vice se illam habituros, sed magis pro utilitate fructuum et amoenitate umbrarum. Ebbo III, 19.

24. Omnibus ergo quae ad cultum fidei spectant rite illic ordinatis, dum ad alia loca ire[1] para-

1) Usedomam; Ebbo III, 20.

1127. ret, ab universis natu maioribus et prudentioribus civitatis rogatus est, ut, quia Deus cum illo erat et multa bona eis ostenderat, ducem Vratizlaum, cuius offensam gravibus culpis incurrerant, eis placare studeret, atque hoc facto cuncta circa se studia sua deauraret. Annuit; eligit viros honorabiles, aptos
Sept. ad responsa reddenda vel accipienda, ducem adiit[1], preces fundit, accusat populum et excusat. Dein potenti suadela mitigat indignantem, iubet, obsecrat, facit compositionem, pacatisque ad perfectum omnibus, legatus cum legatis pacem affert civitati. Hinc toti ecclesiae valefaciens, miris affectionibus Iulinam ire dimittitur. Maligni vero sacerdotes, pleni demonibus, cum iam aperte non possent, vel per insidias servo Dei nocere moliti sunt. Conducta etenim magna sicariorum multitudine[2] viam abeuntis in arctioribus navigii locis obsederunt, suis amicis, istarum rerum nesciis, mortem episcopi quasi per divinationem praenunciantes. At ubi ad insidias ventum est, hostes arma corripiunt, funambulos tenent, navigantes invadunt, sanguinem episcopi super omnia sitientes. At vero Stetinenses et nostri qui cum episcopo erant arma capiunt, ex rate prosiliunt, partim terra partim aqua consistunt, vim viribus audacter arcentes. Cumque aliquamdiu pugnatum esset, hi qui de insidiis erant a Stetinensibus coeperunt agnosci; et confusi de malefacto fugerunt. At sacerdos, qui haec machinatus fuerat, eadem hora domi cum amicis suis residens, paralisi et vehementissimo languore vexari coepit, suis, ut arbitror, diis eum non immerito laniantibus. Cumque ore, oculis ac tota facie distorta, frontem ad scapulas verteret, et miserabili corporis agitatione in mortem solveretur, exclama-
Ebbo III, 20. vit: *Haec patior propter insidias et mala quae contra*

1) Ut accuratius habet Ebbo III. 21. 23, prius Iulinam, dein Caminam ad ducem profectus est Otto, ultimis diebus Augusti relicta Stetina, Ebbo III, 17.

Ottonem feci! In hac voce vitam finivit. Tantus 1127.
autem foetor subsecutus est, ut Pluto ipse infernalis — vel quisquis illic maximus est — ab huius faucibus spirare putaretur. Item alius quidam de sacerdotibus Ottoni contrarius, cum ad negocia sua cum institoribus forte navigaret, et in insula quadam nautae, ut assolent, ad suas commoditates applicuissent, iste alienata mente, nec vultu nec voce sanum quid agens, a comitibus notatus est. Cumque seorsum ab aliis in silva veluti per amentiam vagaretur, iuvenes quidam quasi per lasciviam secuti, delirum fune per guttur ad arborem ligant et discedunt. Ille vero incautis motibus, vinculorum impatiens, se solvere luctabatur, sed divino iudicio constrictus, per funem, qui collo iniectus erat, intercluso anhelitu, mortuus est.

25. Episcopus autem Dei protectus auxilio cum Iulinam venisset, nichil ibi adversitatis invenit. Omnes eius redargutiones de apostasia seu de aliis excessibus patienter ferebant, indigna et mala opera sua dignis emendationibus ad eius doctrinam expurgare et corrigere parati. Ille vero per manus impositionem et sacri verbi exhortationem sanctae et apostolicae ecclesiae omnes reformavit, baptizatis pueris et quoscumque huius sacramenti expertes invenit. Sicut enim exemplo Stetinensium pridem a fide recesserant, ita denuo, conversis illis, facile convertebantur. Illos enim per omnia imitari quasi pro sententia eis fuit.

26. Cum autem sacris operibus illic instaret episcopus, mulier quaedam in rure posita, nescio quo eventu subita cecitate percussa est. Audiens autem antistitem adhuc esse in civitate, duci se illo iubet. Et veniens corruit ante pedes eius, auxilium petens super clade sua. Signum autem aeris ante fores pendebat ecclesiae, quod simplices, cum intrabant oraturi, quasi ad excitandum sanctos pulsare

1127. consueverant. Episcopus ergo dum ad succurren-
Ebbo III, 21. dum a muliere crebro invocaretur: *Vade*, ait, *mater, vade ad ecclesiam, quassa campanam, excita sanctum Adalbertum, ut te adiuvet.* Abiit illa, Deum et sanctum Adalbertum invocans, arreptoque fune non prius a pulsatione signi cessavit, quam lumen oculorum reciperet. Videntes autem cives, gratias agunt Domino super gratia huiuscemodi, et magis in fide catholica roborati sunt. Sed dum hoc factum episcopi meritis ascribere vellent, prohibuit eos dicens: *Non me miraculorum factorem sed peccatorem sciatis, potius hoc beati martiris Adalberti meritis ascribendum certissime noveritis. Num obliti estis, quomodo priori anno*[1]*, cum tota civitas ista incendio vastaretur, hanc aediculam suam beatus martir in mediis flammis positam liberavit? Sed moneo, ut illius calamitatis memores, nec Iulium ipsum nec Iulii hastam, nec statunculas idolorum vel simulacra ullo modo colatis denuo, pristina mala iterantes, ne mortem, pestilentiam, incendia et bella divina ultione incurratis.* Haec et his similia servus Dei ad eruditionem populi blanda oratione loquebatur.

Ebbo III, 21. 27. Die vero quadam miles habens filium lunaticum, benedicendum eum obtulit episcopo, adductis cum eo quatuor bubus pascualibus, donarium et gratiam pro benedictione. Sed doctor bonus manus suas excutere suetus ab omni munere, benedictionem quidem puero tribuit, ipsum autem puerum cum patre ac donariis ad papilionem suum, ubi capsae ac reliquiae sanctorum erant, deduci iubet, ut ibi, si vellent, facta oratione et oblatione Dei misericordiam invocarent. Vadunt, sanatur puer, gratias agunt.

28. Miles quidam frenesi ac dementia interdum capitis languore vexatus, in loco, ubi ad orandum steterant pedes eius, sese proiciens, sanitatem recepit.

1) 1126. Vide Ebbo III, 1.

29. In die sancti Laurentii Bocceus, presbiter beati viri, ad villam pergebat[1]. Homines autem terrae illius nondum consueverant observare dies feriatos; in ipsa ergo die transeunte presbitero, rustici segetem metebant. Ille autem de observantia festi eos alloquens, merita martiris praedicabat, atque ut ab opere cessarent, sub contestatione ac reverentia beati Laurentii admonebat. Sed scriptum est: *Stultus verbis non corrigitur;* unde homo, qui magister operis erat, spreta sacerdotis admonitione, operarios suos magis ac magis urgebat. Contristatus ergo super illorum temeritate, presbiter cum abiret imprecatus est Dominum, ut digna ultione contemptum martiris sui vindicaret. Nec mora, ex improviso ignis venit et stantem segetem et eam quae iam messa fuerat undique afflavit, tantaque vis ardentis stipulae fuit, ut ipsi rustici de campo fugerent. Factumque est, ut qui salvis frugibus ab opere sponte cessare noluerant, perditis omnibus cessarent inviti. Simile quiddam eodem presbitero per viam pergente in assumptione beatae semperque virginis Mariae factum comperimus, duobus, videlicet rustico et eius uxore, in agro metentibus. Zelo etenim religionis presbiter eos prohibebat, dicens huic diei propter assumptionem Dei genitricis Mariae honorem deberi. Erat autem secunda feria[2]. Dicebat ergo rusticus: *Heri propter dominicam operari non licuit, et iterum hodie vacare iubemur. Quae est haec doctrina, quae homines a rebus necessariis et bonis iubet cessare? Quando ergo collectas videbimus fruges nostras? Puto vos invidere utilitatibus nostris.* Cumque iam ad blasphemandum os aperire vellet, et falcem crebris tractibus messor vehemens in calamos vibraret, mirum dictu, subito extinctus, in sulcos cecidit, falcemque in dextra, segetem autem in sinistra, ut absecta erat,

1127. Aug. 10. Ebbo III, 22.

Aug. 15.

1) Haec miracula Ebbone teste Caminae facta sunt; Otto erat Stetinae; III, 20. 21. 2) Simile miraculum cfr. II, 23.

1127. tam fortiter etiam mortuus tenebat, ut a nullo auferri posset. Mulier autem infelix, socia operis, morte quidem mulctata non est, puto quia sub viri obedientia posita fuit, sed tamen sine poena et confusione non evasit. Nam corpus exanimis viri ad ecclesiam secuta, falcem et segetem de manibus suis et ipsa excutere non potuit, quousque coram populo et clero argumentum hoc illicitae operationis probaretur. Sepulto ergo viro, et abeunte cum timore populo, mulier soluta est. Ex hoc autem facto populus maiorem Dei genitrici reverentiam maioremque aliis festis celebritatem doctus est exhibere.

30. Interea Rutheni[1], comperta fide et conversione Stetinensium, et quia in christianitate penitus roborati sunt, a societate illorum se avertunt, commercia omnia mutuaque negocia institorum ex indignatione abrumpentes, quasi alterius iam fidei populo communicare in talibus non deberent. Isti autem saepenumero a multis praedicatoribus[2] ad fidem vocati, de integro numquam venire voluerunt, sed aliis interdum credentibus, alii non credebant, atque ex maiore parte paganicis ritibus degentes, semina fidei, veluti spinae suffocando, illic convalescere non sinebant. Ruthenia vero Danos adiunctos habet, porro archiepiscopo Danorum[3] etiam Ruthenia subiecta esse debuit. Sed populo fidem catholicam propulsante, superfluum est sacerdotes de parochiae terminis litigare. Rutheni ergo paulatim crescente odio, Stetinensibus publice adversari coeperunt, et primo quidem naves illorum a litoribus suis arcent, post etiam ex communi decreto hostes eos haberi statuunt, Ottoni episcopo mandantes — audierant enim, quod illo ad praedicandum venire vellet — ne unquam fines eorum attingeret. Dicebant enim nichil eum apud se inventurum, nisi acerbas poenas et mortem certissimam. Ille autem accepta legatione

1) Verani; Ebbo III, 23. 2) Danorum. 3) Lundensi, tunc Adcerio.

tali, tacite apud se exultat, animum parat ad marti- 1127.
rium, cogitat et disponit omnia, tractat anxie apud se, an melius sit solum se ad tale convivium ire an cum multis. Stetinenses autem quidam viri boni et prudentes in comitatu episcopi erant Iulinae, gnari locorum provinciarum et morum cuiusque gentis. Hos ergo episcopus paulatim interrogationibus praetemptabat, scire volens, si quomodo eum illuc perducere velint. At illi de origine Ruthenae gentis, de feritate animorum, et de instabilitate fidei et bestiali eorum conversatione multa ei narrantes, etiam hoc quod archiepiscopo Danorum subiecti esse debuerint, non tacebant. Sperans ergo episcopus gratum fore illi, si converti possent, simulque attendens congruum esse, quod eius per licentiam ac permissionem ad praedicandum in eius parrochiam veniret, Iwanum venerabilem presbiterum de latere suo et alios nuncios navigio cum litteris et muneribus illo pro licentia direxit. Archiepiscopus vero in maximo gaudio et honore legatos accepit, habitisque apud se multa humanitate, plurima de statu, de doctrina et operibus beati Ottonis percontabatur. Erat autem vir bonus et simplex, bonarum rerum cupidus auditor, non mediocris scientiae ac religionis, in exterioribus tamen Slavicae rusticitatis. Nam et homines terrae illius tales sunt, ut in maxima ubertate atque divitiis generali quadam duritia omnes inculti videantur et agrestes. Urbes ibi et castra sine muro et turribus ligno tantum et fossatis muniuntur; ecclesiae ac domus nobilium humiles et vili scemate. Studia hominum aut venatio aut piscatio est vel pecorum pastura. In his etenim omnes diviciae illorum consistunt; siquidem agrorum cultus rarus ibi est. Porro in victu vel in habitu vestium parum lauti habent aut pulchritudinis. Nostri ergo mediocres in comparatione illorum gloriosi erant. Iwanus vero presbiter archiepiscopo ipso maior esse videbatur.

1127. Cumque esset boni oris, ad omnia composite respondens, illum valde oblectabat, nichilque satis ei esse potuit, quicquid de Ottone audiebat. Fama etenim ante annos plures[1] hunc notum habuit, et nunc gloriari atque laetari habundantius coepit, quod eius dignos et praeclaros nuncios praesentes haberet, cuius tanta et tam praeclara facta vulgari fama passim praedicari prius audisset. De legatione autem eius ad praesens nichil se respondere posse dicebat, nisi ante principes Danorum atque magnates per aliquas inducias consuluisset. Iwanus autem et legati hoc longum sibi iudicantes, dimitti se rogant, ne super eorum mora contristaretur episcopus. Annuit ille cum benignitate, ac litteras, donaria navemque grandiusculam, butiro plenam, signum dilectionis et amicitiae mittens, episcopo dicebat quantocius ex consilio principum per suos legatos de
Oct.ex. verbo praedicationis se responsurum[2]. Quod utrum perperam an simpliciter dixerit, parum nobis compertum est. Nam dum per aliquos dies eius nuncios expectaremus, de partibus Alamanniae et de domo Babenbergensi plures nuncii venerunt, magnis et necessariis causis episcopum revocantes.

Sept. 31. Rutheni autem crebris insultibus Pomera-
Ebbo III, 23. nos lacessunt, et Stetinensium fines armatis navibus perturbant. Cumque semel et bis repercussi a bello cessare noluissent, Stetinenses ex consilio communi arma tractare coeperunt, atque iterum venientibus coadunatis viribus occurrere. Sed quid plura? Tanta strage Rutheni fusi sunt, et tanti ex eis in captivitatem redacti, ut qui evadere potuerunt, nullum ultra victoribus bellum intulerunt[3]. Stetinenses igitur hac victoria gloriosi, domino Iesu Christo et servo eius Ottoni honorem adscribebant, Ruthenos ultra iam

1) tempore primi itineris. 2) Post 6 hebdomadas i. e. exeunte mense Octobri rediit Iwanus; Ebbo III, 23. 3) Ebbo III, 23 narrat Iwanum post has victorias de Ruthenis reportatas in Daniam missum esse.

non timentes, sed ex captivitatibus etiam ad humiles 1127.
et satis indignas compositiones eos astringentes. At-
qui Otto beatissimus, omnibus propter quae venerat Nov.
bene completis, et civitatibus omnique populo in in.
gaudio et fide apta compositis, visitans omnes quos
potuit, decorum vale in maxima leticia illis faciebat
per ducem Poloniae ac per alios amicos suos, iter
ad sedem suam religens. Itaque aliquot diebus [1] Nov.
gratiosa praesentia sui et caris aspectibus ducem et ex.
Polonienses, dilectos dilectores suos, in plenitudine
sanctitatis mansuetudinis et gratiae laetificans, ita
se promovit, ut in vigilia sancti Thomae Babenberc Dec.
in ecclesia kathedrali in multo desiderio et expecta- 20.
tione suorum, quasi de victoria cum exultatione re- Ebbo III, 24.
diens, susciperetur, cantantibus clero et monachis
tota mente totisque viribus: *Domine, suscipe me, ut cum fratribus meis sim!* Et ecce hic excursus eius fuit et recursus, et haec opera bis peregrinantis pro dilatanda fide catholica. Fateor, insipiens factus sum; vos me coegistis.

Tiemo: Non te, ait, aestimes adhuc liberum, quia ex prima conventione nostra plura tibi ad narrandum servata recordor, quorum quidem unam partem, scilicet quid in barbaris nationibus egerit, tantum explicuisti; quomodo autem apud principem in curia deguerit, vel qua oportunitate in curiam venerit, et inde ad pontificatus dignitatem, nondum a te audivimus.

Sefridus: Ut video quasi debitorem me constringis, atqui ex voluntate obedire felicius puto quam ex necessitate. Igitur qua oportunitate Otto vester in curiam venerit, si audire libet, etiam ortum eius et prima rudimenta breviter edicam.

32. Semper honorandae ac divae memoriae Otto beatissimus ex Suevia duxit originem. Parentes equi-

1) octo; Ebbo III, 24.

dem eius, patrem dico ac matrem[1], ut verum fateamur, nobilitate magis quam divitiis claruerant. Nam ingenui conditione summis principibus pares erant, sed opibus impares. Cumque Ottonem filium suum prima aetate litteris traditum, diligenti cura proviso ei magisterio, ad annos discretionis perduxissent, defuncti sunt, et quae in possessionibus et pecunia reliquerunt, alter filius eorum Fridericus, miles futurus, possedit[2]. Ottone igitur gratia studii apud extera loca demorante, frater eius puer domum pro suo posse gubernabat, tenuiter adiuvans fratrem in studio positum. Otto autem, percursis aliquibus poetis et philosophis et grammaticae metrorumque regulis tenaci memoriae commendatis, cum ad altiora studia sumptus non haberet, fratri suo sive aliis cognatis importunus esse noluit vel odiosus, iam tum in ipsa adolescentia verecundiam secutus et
c. bonae opinionis pulchritudinem. Itaque in Poloniam
1080. peregre vadens, ubi sciebat litteratorum esse penuriam, scolam puerorum accepit, et alios docendo seque ipsum instruendo brevi tempore ditatus atque honori habitus est. Linguam quoque terrae illius apprehendit, et ad altiora paulatim progrediens, parsimoniae, frugalitatis et castimoniae disciplinis litteraturam suam adornabat. Ob ea igitur studia omnibus gratus, magnorum virorum atque poten-
Ebbo I, 1. tum, suffragante sibi etiam corporis elegantia, contubernio ac familiaritati sese applicuit; legationibus etiam et responsis inter magnas personas deferendis adprime aptus erat.

33. Denique occasione legationum duci Poloniae[3] innotuit, magnamque in oculis eius et totius

1) Vide quae de his diseruimus SS. XII, 747 n. 2. p. 748 n. 3. 2) 8. *Kal. Nov. Fridericus l. fr. Ottonis epi.* legitur in Necrolog. S. Michael. in Siebenter Bericht des histor. Vereins zu Bamberg p. 277. Num Otto noster alios duos habuerit fratres, ut ex eodem necrologio coniicitur ibid. p. 88, tacente vitae scriptore, valde dubito. 3) Wladislao Hermanno, patri Boleslai III.

curiae gratiam invenit, ita ut duci placeret talis clerici obsequio domum suam honestare. Ita ergo se multa oportunitate ac modestia duci aptavit, et toti curiae gratum fecit. Cumque aliquot annos probe ac sapienter ibi mansisset, uxor ducis defuncta est[1]. 1085. Dec. 25. Expletis igitur diebus lamentationis et luctus, cum se laetius dux habere coepisset, Otto, cum maioribus terrae, qui frequentes erant, tractare et investigare coepit de animo ducis, si quo modo ultra ad alios thoros venire cogitaret, adiungens, quod in partibus Teutonicis honestissimum posset invenire matrimonium, per quod magna nobilitas, immo tocius Teutonici regni potentia summis amicitiis ei coniungeretur. Dum haec Otto crebro moneret, sermo ad ducem perlatus est. Primo aput se ille tractare coepit, deinde consilium cum aliis habere, postmodum autem ipsum Ottonem ad consilium vocare, plenius ab eo rem cogniturus. Itaque Otto de imperatore ac potentia regni Teutonici et de nobilitate principis pauca praemittens, de viduitate sororis eius dominae Iuditae[2], quodque imperator digno eam coniugio copulare volens aliquamdiu eam non sine labore servaverit, felicem fore, cui tantae pulchritudinis, tantae nobilitatis thorus contingeret; ex parte autem ducis monebat ultra in nuptiis nichil ei quaerendum, nisi amicos, genus et potentiam, utpote cui opes habunde suppeditarent. Quid plura? Dux ipse omnesque consilii eius participes a Deo sermonem esse dicunt. Dein magis ac magis ducem hortantur sui, monent publice ac privatim, hoc tam ingens decus, tam oportune venientem gloriam mature captandam. Ubi autem ad plenum duci res animo sedit, non prius aggredi voluit, nisi et hoc

1) Iuditha, filia Wratislai Boemorum ducis 25. Dec. 1085, testibus Cosma et Chron. Polonor. II, 1. SS. IX, 91. 444. 2) Vidua erat Salomonis regis Ungarorum 1087 interempti test. Bernoldo SS. V, 446. Ann. Sax. SS. VI, 724.

principibus placeret Poloniae. Habito igitur colloquio invenit assensum; idem omnes sentiunt, probant, cupiunt tanta claritate tantaque nobilitate illustrari Poloniam. Otto magnus et clarus haberi pro tali consilio. Et ecce, qua illum sublimare parabat divinae gratiae bonitas! Quid enim? Agitur de nunciis, Otto eligitur, comites digni magnique viri ei decernuntur, vestitur, ornatur, ditatur, omnibusque necessariis, quae usus honorque poscebat, habunde instruitur, sicque in multa gratia dirigitur, gratam sane imperatori legationem portaturus. Eo etenim tempore soror imperatoris in contubernio eius morabatur, in qua ille saepius, licet alias felix, fortunae infelicitatem expertus, quia eam honeste servare non potuit, removendi eam a se occasiones anxie quaerebat honestas. Acceptis igitur nuntiis et petitione ducis, gaudet, miratur, dissimulative tamen corde premens et gravitate virili gaudii magnitudinem, gratias agens Deo, vota sua de sorore oportune promotum iri. Ergo ne forte vilitas negocio ex facilitate inferretur, moras trahit, consilium capit cum episcopis, archiepiscopis aliisque principibus seu magnis viris, magnifice tractat rem et retractat, nunciis interim ad decus imperiale bene habitis. Dein ubi satis omnia exquisita videntur, vocatis eis, rem per se breviter exsequitur imperator; ducem Poloniae nobilitate, opibus ac potentia dignum altis thalamis, sororem quoque suam, unicam[1] unici fratris, gratam sibi prae cunctis rebus, libenti animo tali viro copulare, quia suis fidissimis hoc visum sit consiliariis. Addidit etiam hoc commercio duos populos confoederari, Poloniae res nobilitari, duci amicos potentes et gloriam conquiri. Figitur ergo contractui locus et tempus, remittuntur nuncii magnis cumulati muneribus, ingens utrimque apparatus pro personarum dignitate nuptialibus rebus componi-

1) Praeter Iuditham tres fuisse Heinrico sorores constat.

tur[1]. Duce igitur optatis thalamis potito, maior iterum gratia Ottoni accessit, suique paranimphi domina oblita non est, in omni domo sua inclitum carum et familiarem eum habens. Et quotiens germano suo imperatori dona vel responsa mittebat, Otto internuncius et fidus mediator fuit, factaque est per eum quasi una res publica domus imperatoris et domus ducis. Cumque inter eos saepe iret et rediret, imperator, vir sagax, legati fidem ac prudentiam animadvertit, et quamvis sorori ac sororis marito commodum eum ac necessarium cognosceret, intelligebat tamen altiori dignitati hunc fore oportunum. Quare clementi beneficentia eum alliciens, sorori pro eo scripsit verba postulationis, suis dicens talem clericum obsequiis necessarium. Soror autem et dux in multis divitiis benefacientes capellano suo, in multa honestatis gratia imperatori eum, quamvis inviti, dimiserunt[2]. c. 1088. Ebbo I, 1. 1088–1090. Ebbo I, 3. 1089.

34. Imperator vero primo in levibus eum rebus exercens, familiari eius servitio in multis bene usus, etiam psalmos et orationes privatas, si quando vacabat, cum eo ruminare solebat. Nam adeo litteratus erat imperator, ut per se breves legeret ac faceret. Videns igitur hoc placere imperatori, psalmos et ymnos, capitula et orationes per totum annum, ut memoriter cursum dicere posset, affirmare clericus elaborabat; aliisque capellanis alias intentis, hic semper praesto erat, et psalterium, quo uti solebat Ebbo I, 6.

1) Medio a. 1090 Iuditha erat uxor Wladislai ducis; Chron. Polon. II, 1. SS. IX, 445. 2) Si Ottonem ipsum audis in litteris datis ad Paschalem papam infra III, 40, *in obsequio imperatoris per annos aliquot degens* primo renuit episcopatum, id est Augustanum, ut testatur Heinricus III, 38; quod demum factum est post Sigifridi episcopi mortem 2. Non. Dec. 1096. Quum vero imperator a tempore vernali 1090. usque 1097. in Italia commoratus sit, cf. Böhmer Reg. 1939, Stumpf Die Reichskanzler 2903, Bernold. et Ekkehard. 1097, et de Ottonis itinere Italico his annis facto nullibi fiat mentio, eum iam anno 1089. in aulam revocatum esse nunc mihi persuadeam. Quae scripsit Boleslaus dux ad Ottonem II, 6, non ex sua sed aliorum memoria intelligenda sunt.

imperator, sub ascella sua iugiter ferens, vel ad sellam suam dependens, quociens opus erat, requirenti obtulit imperatori. Nichil enim Ottonis sollertia negligendum putabat, quo sibi gratiam domini conciliare valeret, unde mane, vespere, et omni tempore cum psalterio suo ad manum imperatoris praesto se exhibuit. Ipsum etiam psalterium usu et vetustate in extrinsecis lacerum diligenter ligatum novis rebus induit. At princeps cum ex more librum posceret, Otto praesto erat offerens ei renovatum. At ille: *Non hunc*, ait, *sed psalterium meum requiro.* E contra clericus: *Hoc est*, inquit, *domine, psalterium vestrum.* Quod tollens ille vertit ac revertit, visoque bene factum esse aiebat, corde magis quam verbo diligentiam probans. His ergo atque talibus modis, quos singillatim perstringere longum est, suos capellanos gratia et caritate longe antevadens, omnibus humilior fuit, nichil de se magnum, nichil immoderatum sentiens.

35. Porro illis diebus investituras ecclesiarum imperatores dare solebant, et quotiens episcopus decedebat, id moris erat, ut ecclesia illa baculum et annulum imperatori transmittens, de curia sibi postu-
Ebbo I, 7. laret episcopum. Multi ergo nobiles et magni viri, cognati ac filii principum, in curia degebant, spe promotionis vice capellanorum imperatori obsequentes. Inter quos omnes tam aequaliter et composite Otto se gerebat, ut neque ex elatione invidiam, neque ex vilitate despectum incurreret. Denique quodam eorum qui cancellarius fuit ad episcopatum sublimato, Otto sigillum imperatoris et officium cancellariae suscepit[1]; tantaque industria et bonitate se in illa gessit, ut ab omnibus curialibus amaretur, et a cunctis ei honor deferretur.

1) Ekkehardus 1102. consentit; at Ottonis nomen in nulla quod sciam Heinrici tabula occurrit. Mirandum, si Otto revera fuerit cancellarius, eum a legatis Babenbergensibus inter dominos curiae non habitum esse III, 38.

36. Imperator vero famosum illud ac laboriosum opus Spirensis monasterii habebat in manibus, omnes sapientes et industrios architectos, fabros et cementarios aliosque opifices regni sui, vel etiam de aliis regnis in opere ipso habens, aurum et argentum et pecuniam multam sumptusque infinitos annis singulis expendebat. At magistri operis, partim negligentes, partim etiam sua commoda sectati, rem tarde promovebant. Commonitus ergo princeps a fidelibus suis de iactura impensarum, diligentius tractare coepit, ac securus de Ottonis sui fide, diligentia et sagacitate, omne opus ei commisit, praecipiens, ut tam opifices quam magistri eorum illi soli parerent, omnem pecuniam, sumptus et impensas ab eo expeterent illique retaxarent. Sed quid? Non facile dici potest, quanta conservatio rerum facta sit, et quanta structurae promotio. Ita ergo in omnibus sibi Deo propitio praestabilem se et carum summis et mediocribus Otto faciebat, in aula regis quasi alter Ioseph curam gerens universorum. Ebbo I, 4. Ebbo I, 3.

37. Interea Rupertus Babenbergensis episcopus hominem exivit[1]. Itaque ex more temporis insignia episcopatus ad curiam allata sunt, et petitio ecclesiae pro pastore. Imperator sex mensium consilio ponit inducias, ecclesia vero Babenbergensis cum clero et populo Deo interim devotissime pro idoneo rectore supplicabat. Elapsis ergo induciarum diebus, cum iam tempus esset mittendi ad curiam pro episcopo, et imperator benignitatis et gratiae litteris nuncios evocans, idoneum illi ecclesiae inventum nunciaret episcopum, inter spem et metum anxii, attentius rem Domino Babenbergenses commendabant. 1102. Iun. 11. Ebbo I, 7.

38. Abeuntibus ergo nunciis, summis et praecipuis de ipsa ecclesia viris, tam clericis quam laicis,

1) Ekkehard. 1102. 3. Id. Iun. Necrolog. cath. Babenb. Siebenter Bericht p. 193.

Ebbo 1, 8. Dec. 21. reliqui omnes a minimo usque ad maximum in proxima dominica ante nativitatem Domini, elatis crucibus, cum processione montem sancti Michaelis ascendunt, angelica suffragia quaesituri, scilicet ut beatus Michahel archangelus, coelestis militiae signifer, negocio huic se ingereret, ut eius strennuo interventu strennuum, bonum et gnarum super se provisorem accipere mererentur. Quos in misericordia et veritate summa divinitas et beatus archangelus exaudisse ipse rerum probavit eventus. Nam et legati ecclesiae ab imperatoria maiestate honorabiliter suscepti sunt[1], et optime de negocio suo expediti. Imperator etenim accitis eis: *Quantam*, inquit, *sollicitudinem geramus pro ecclesia vestra, hinc advertere potestis, quod non temere aut subito rectorem vobis destinandum putavimus, sed magis consilio et deliberatione, mora temporis et cura diligenter exquisita. Nec mirum sane; a nostris enim proximis ac progenitoribus, ut nostis, ecclesia illa fundata, praediis ac possessionibus feodatis et ministerialibus et omnium rerum affluentia ditata et sublimata est; et quod de aliis ecclesiis dicere non possumus, haec omnia illi adhuc integra manent et conservata. Quare in talem domum, providum et sagacem, et rerum conservatorem, non vanum, non superbum convenit intromitti rectorem. Unde alias non ita solliciti fuimus, sed cito et absque trepidatione fecimus quod faciendum erat.* Cumque his et huiusmodi verbis consilium suum legatis semel et iterum commendaret imperator, quidam ex eis, tanquam pertesi dilatione, ubinam vel quisnam esset sciscitantur. Imperator vero: *En*, inquit, *praesto est!* et manu arripiens Ottonem capellanum suum — erat autem elegantis personae ac bonis indutus vestibus, tonsura, forma totoque habitu intus et exterius clericum praeferens —: *En*, inquit, *hic est! Hic est*

1) Moguntiae, ubi imperator nativitatem Domini celebravit a. 1102. test. Ekkehardo et Annal. Hildeshem.

dominus vester, hic est Babenbergensis ecclesiae antistes. Consternati ad horam illi sese invicem respiciunt, illumque oculis deiectis sumunt et resumunt, aliique nobiles circumstantes, qui aut sibi aut suis cupiebant, nutu ac mussitatione legatos quasi ad contradictionem instigabant. Legati autem subtristes: *Sperabamus,* inquiunt, *aliquem ex dominis ac principibus curiae vestrae, parentatum ac nobis notum, dominatorem nos accepturos. Nam hunc, quis sit aut unde sit, ignoramus.* Imperator autem reprobationem personae haud sustinens: *Et vultis,* ait, *scire quis sit? Volumus,* inquiunt. *Profecto,* ait, *ego pater eius sum, et Babenberc mater eius esse debet. Verbum hoc mutare non poterimus. Qui contra fuerit, sine dubio metum nostrum incurret. Non enim levitate aut privatis commodis ducimur, sed quod honestissimum, et maxime illi ecclesiae necessarium esse perspeximus, id simplici animo in hoc negocio sectati sumus. De expertis non incertum iudicium est. Longa hunc hominem experientia et probatione totum didicimus, fidem eius, longanimitatem, pacientiam, prudentiam, sagacitatem et diligentiam in exequendis parvis rebus, strennuitatem eius in magnis negociis notam habemus. Denique absentatio eius magnum domui nostrae impedimentum fiet, quam ipse de omnibus rebus strennue ac fideliter expedire solebat.* Otto igitur audita clementia imperatoris, ad pedes eius sternitur ubertim lacrimas fundens. Accurrunt legati, prostratum levant; ille humiliter recusat, se pauperem, se indignum tantae dignitatis affirmans; iustius esse viros ingenuos, claros, nobiles, potentes ac divites dominos et concapellanos suos, ad tales honores conscendere. *Cernitis,* ait imperator, *qua hic homo feratur ambitione? Iam tertio recusat, iam duos episcopatus sibi oblatos ad socios suos traiecit. Quid vobis videtur? Augustensi episcopatu eum locare voluimus, sed ille sciens, quia hereditas ad quam primo festinatur in fine benedictione* 1102. Ebbo I, 8. Prov. 20, 21.

1102. *carebit, eos qui se priores in laboribus et exerciciis curiae nostrae extiterant, prius ad quietem venire iustum esse dicebat. Postea vero de Halberstatensi episcopatu*[1] *sibi a nobis oblato similiter fecit. Quid ergo? Spero,* ait, *Babenbergensi ecclesiae hunc divinitus esse reservatum.* Haec dicens, annulum episcopalem digito eius infixit et baculum dedit, sicque investitum legatis consignavit, moxque ab omni curia ei acclamatur. Legati ergo rem a Deo esse cognoscentes, suscipiunt, amplectuntur, dominum et patrem suum illum vocantes. Quos etiam alloquens imperator: *Assumite,* ait, *dominum vestrum, et omni reverentia, dilectione ac bonitate ipsum complectimini. Testor eum qui novit omnia, non me hodie nosse mortalem, cui honestius ac tutius eius loci cura credi potuisset. Me quoque vivo et in imperio Romanorum posito, qui hunc tetigerit, tanget pupillam oculi mei.* His modis, hoc ordine ad pontificatus gradum scandere coactus, aegre quidem et cum multa haesitatione consensit, propter de investitura contentionem inter regnum et sacerdotium, et propter electiones ecclesiarum, quas evacuare ac sibi vendicare vi magis quam iuste laborabat imperialis auctoritas. Cogitabat etiam non absque divinitatis nutu tertia iam vice episcopatum sibi offerri; quem si tertio repudiasset, timuit, ne sententiam incurreret illam, qua dicitur: *Noluit benedictionem et elongabitur ab eo.* Itaque in his angustiis positus, quod solum salutare putabat, ad sanctae et apostolicae sedis et catholicae matris auxilium confugere elegit. In ipso igitur articulo adhuc in curia positus, votum vovit Domino nunquam se in episcopatu mansurum, nisi et consecrationem pariter et investituram canonice, consensu et petitione ecclesiae suae, a manu domini apostolici suscipere meretur. Diem autem natalis Domini Moguntiae cum imperatore celebravit, dehinc retentis ex parte at-

Ps. 108, 18.

Dec. 25.

1) De hoc turbato atque de Augustano vid. Ann. Sax. 1100.

que ex parte dimissis legatis, qui pro se venerant, in curia mansit diebus pene 40 decore magno et honestate, imperatore ipso et omni aula plurimum ei deferente. 1103. Ian.

39. Post haec princeps Augustensi[1] et Wirzeburgensi[2] mandat episcopis aliisque de curia sua honoratis viris, qui honestissima societate atque ingenti comitatu ad sedem suam in vigilia purificationis beatae semper virginis Mariae Babenberc eum deducebant, omni clero et populo in magno desiderio et expectatione positis. Itaque propinquante illo ad locum, ubi primitus conspicere potuit monasterium cathedrale*, ab equo descendit, calciamenta solvit, humilitatem cordis habitu corporis ostendit, frigora, nives et glaciem Februarii nudis pedibus usque in aedem beati Georgii calcavit, occurrentibus ei longo examine clericis et monachis nobilibusque laicis in multitudine copiosa cum universa plebe Babenbergensis ecclesiae, in pompa et processione gloriosa, in ornamentis et reliquiis sanctorum, in ymnis et cancionibus personae ac tempori oportunis; tantaque fuit exultatio et decus susceptionis, ut verbis explicari non queat. Salutatione autem completa, penetrabile gelu pedes episcopi sic adusserat, ut vitae sedem, cor et vitalia, frigus ex toto paene possederit. Episcopus autem rerum gnarus, aliis calidam aquam ad lavandos pedes offerentibus, ille frigidam poposcit, et imponens pedes frigore frigus pulsavit. Memor ergo voti sui, post paucos dies susceptionis suae, antequam de aliis rebus suis ordinaret, nuncios Romam mittit et litteras in hunc modum: Febr. 1. Ebbo I, 9.

40. *Domino et patri suo Paschali, sanctae et apostolicae sedis universali episcopo, Otto Babenbergensis ecclesiae id quod est, tam devotae quam debitae sub-*

* Nota, paululum extra villam Ampherbach. 1 *in margine.*

1) Herimanno. 2) Emehardo.

iectionis orationes et servitium. Quia totius ecclesiasticae dignitatis ac religionis firmamentum in Christo petra est, et in Petro eius discipulo et eius successoribus, idcirco ab hac linea, ab hac virga directionis, virga regnorum, pontificatuum et omnium potestatum in ecclesia, insanum duxi aberrare. Vobis igitur, pater sanctissime, et sanctae matri meae Romanae ecclesiae collum devote submittens, auxilium et consilium de rebus meis flagito. In obsequio enim domini mei imperatoris per annos aliquot degens, et gratiam in oculis eius inveniens, suspectam habens de manu principis investituram, semel et iterum, cum dare vellet, rennui episcopatum. Nunc vero iam tertio in Babenbergensi episcopatu me ordinavit, in quo tamen minime permanebo, nisi vestrae complaceat sanctitati per vos me investire et consecrare. Quicquid ergo placeat discretioni vestrae de me, per nuncios meos significate
Gal. 2,3. *michi servo vestro, ne forte in vacuum curram, si ad vos currere incipiam. Omnipotens Deus michi propitiam incolumitatem vestram custodiat.* Dominus autem apostolicus visis litteris gavisus est, eo quod pauci episcopi Teutonici regni in ea malignitate temporum matri suae, ut iustum est, deferrent; ac tales ei litteras destinavit: *Paschalis*[1], *servus servorum Dei, Ottoni dilecto fratri, Babenbergensis ecclesiae digno*
Prov. 10, 1. *electo, salutem et apostolicam benedictionem. Filius sapiens laetificat matrem suam. Opera tua et consilia tua virum praeferunt sensatum. Nos igitur honorare te et profectus tuos iuvare congruum duximus. Nichil ergo de nostra benivolentia dubitans tuam nobis, quantocius vales, praesentiam exhibeto. Certi enim sumus, quod divina sapientia etiam malis hominum bene uti novit.*

1106. 41. Igitur acceptis litteris, iuxta verbum domni

1) Jaffé Reg. pontiff. 4516. Iam mihi hae litterae cum Herbordo ad a. 1103. videntur reiiciendae; at quae sequuntur III, 42 non sunt, ut vult, eiusdem anni, sed 1106. Haud pauca vitae scriptores silentio praeterierunt.

apostolici beatus Otto Romam, in ascensione Domini veniens, transivit, et in Anagnia, civitate Campaniae, domnum apostolicum invenit. Porro viri honorati qui cum eo erant, data et accepta salute, domnum apostolicum etiam ex parte salutant ecclesiae[1], subdentes petitionem et vota sua pro electo. Otto vero nil cunctatus, ordinem et modum accessionis aperit, fatetur omnia, baculum ponit et annulum ad pedes apostolici, temeritatis vel errati veniam petit, insinuans tamen non voluntate sua sed potestate factum aliena; pro quo et severus in se canonicae districtionis sibimet imprecatur ultionem. Apostolicus vero, vir summae prudentiae, constantiam eius admiratus, levare iubet insignia. Negat ille, indignum se et peccatorem protestatus. Tum apostolicus: *Sancti Spiritus*, inquit, *festum appropinquat; tanti arbitri consiliis rem hanc commendare debemus.* Dein ubi de his satis utrimque dictum est, benedictione accepta, Otto cum suis ad hospicium digreditur. Ibi multa secum tota nocte illa et sequenti die tractabat, maliciam temporum, anxietates et pericula pastorum, inobedientiam et inquietudines subditorum; postremo quicquid in tali re duri vel adversi esse potest, ante oculos ponebat, ac plena deliberatione, omnibus depositis, privatus et quietus apud se vivere decrevit. Itaque ascitis sociis viae, quid deliberasset aperuit. Moxque vale faciens domno apostolico et curiae, per viam qua venerat redire coepit. Cumque iter diei cucurrisset *, missis legatis sub sanctae obedientiae mandato apostolicus redire iubet abeuntem; mittit dona donorum significativa, monet cor et corpus aptare donis Spiritus sancti. Quid faceret? Obedientia retrahitur, a comitibus impellitur, et cum tremore ac reverentia iuxta mandatum domni apostolici reversus, in sancto die sacrosanctae pente-

1106. Mai. 5. Mai. 12. Mai. 13.

* Nota, ad locum videlicet Sudra dictum 1 *in margine.*

1) Bambergensis.

1106. Mai. 13. costes, petentibus nunciis ecclesiae suae, ab ipso domno apostolico investitur, multoque decore ac laetitia totius curiae, sancti Spiritus invocatione, inter missarum solempnia in episcopum consecratur[1]. Et revertens has de itinere litteras expectanti ecclesiae suae praemisit: *Otto, gratia Dei Babenbergensis episcopus, Eberhardo praeposito, Adalberto decano*[2]*, caeterisque fratribus omne bonum. Quantum ego novi et expertus sum caritatem vestram, scio vos iam diu expectare eventum nostri laboris, ut de nostro successu, si quid bene per misericordiam Dei successerit, gaudeatis. Ne ergo diutius suspensi aut dubii sitis de nobis, aut si iustum est, sincerissime gaudeatis, litteris istis vobis significare decrevimus, quam misericorditer Deus more suo post labores immensos et sudores plurimos nobiscum operatus sit. In die sancto pentecostes, qui dies ex adventu sancti Spiritus sacratus et cunctis fidelibus iure sollempnis est, illo inquam die Deo sic ordinante, in Anagnia, civitate Campaniae, quae Romaniam dividit et Apuliam, episcopalis benedictionis munus, quamvis indignus, Domino largiente suscepi, venerabili papa domno Paschali manum imponente, caeteris vero episcopis plurimis cooperantibus, clero quoque Romanae ecclesiae, cuius magna pars ea die in eandem civitatem convenerat, astante et consentiente; quod nulli a Romano pontifice consecrato nostris temporibus contigit, sine obligatione alicuius iuramenti consecratus sum. Huius loci, huius diei, huius gratuitae misericordiae Dei semper memores esse debemus, et ut vos memores esse velitis, cum gratiarum actione, obnixe precamur, praecipue cum aliae quam plures venerandae personae de magnis rebus aput apostolicam sedem agentes, infecto negocio redierint. Valete.*

1) In chronographia Heimonis SS. X, 3. legitur 4. Id. Mai. sed accuratissime descripsit Ebbo I, 11. 13 Mai. 1106. 2) Extremam huius epistolae partem, hic et in cod. Udalr. 229. resectam, habet Ebbo I, 15.

42. Apostolicus vero has commendaticias eccle- 1106.
siae scripsit pro dilectione Ottonis episcopi: *Paschalis*[1] *episcopus, servus servorum Dei, clero et populo Babenbergensi salutem et apostolicam benedictionem. Quantae affectionis debito Babenbergensis ecclesia ab ipso suae constitutionis primordio sedi apostolicae constringatur, etsi nos lateret, litterarum vestrarum significatio manifestat. Quod affectionis debitum venerabilis frater noster Otto, vestrae ecclesiae electus, non inconstanter tenuisse ac tenere cognoscitur, cum per tot et tanta pericula ad apostolicae sedis visitationem tendere procuravit. Nos igitur eum debitae benignitatis affectione suscepimus, et iuxta vestrae dilectionis desiderium, nostris tanquam beati Petri manibus, salvo metropolitani iure, vobis per Dei gratiam praesulem ordinavimus. Hunc igitur sub praesentium litterarum prosecutione ad ecclesiae vestrae regimen remittentes, plena hortamur affectione diligi, plena humilitate venerari. Confidimus enim eum disciplinae ecclesiasticae futurum esse custodem, et salutis vestrae sollicitum provisorem. Huic ergo sedulis officiis obedite, et gratiam vobis in eo conciliate coelestem. Integritatem catholicae fidei firmam semper in omnibus conservate, sedi apostolicae semper devotius adhaerete, ut per eius consortium a contagiis omnibus liberi, ad aeternae salutis portum feliciter pervenire Domino largiente mereamini. Pax vobiscum.* Cunctis ergo diebus, quocunque statu ecclesiae, apostolicae sedi constanter ac fideliter adhaesit beatissimus Otto epi-
scopus, adeo ut in illa dolenda excommunicatione 1112.
imperatoris Heinrici iunioris toto tempore scismatis cum sacerdocio perstiterit[2], canonicis non sine ingenio quidem imperio pro conservatione rerum temporalium faventibus.

1) Ebbo I, 14. Cod. Udalric. 230. Jaffé Reg. 4531. 2) Fidem eius pallii praemio ornavit papa 1111, vid. Ebbo I, 12.

Ecce habes quod volebas; vel adhuc me liberum fateare devotum caritatis tuae obedienciarium.

EXPLICIT DE VITA ET PREDICATIONE BEATI OTTONIS EPISCOPI.

EX SERMONIBUS IN MEMORIAM OTTONIS EPISCOPI.

f. 88. 1. Sed ut ad id redeam unde sum rerum necessariarum annotatione digressus, tanto pii Ottonis ad predicanda divinitatis eloquia igne pectus incaluit, atque in lucrandis Deo animabus tam valido amore flagravit, ut nichil illi dulcius quam populo Dei pervigili instantia verba eructuare celestia, quibus illum denunciato terrore supplicii a peccati delectatione frenaret, et ostensa suavitate superna amatorem regni celestis efficeret. Et ut exteriora quoque eius non taceam, erat ei in voce predicationis libera auctoritas, in auctoritate alta sonoritas, in sonoritate iocunda claritas, in claritate mira suavitas, quippe cuius vestimentis inserta fuere tintinabula, hoc est rectis eius operibus vox predicationis adiuncta. Predicabat operibus, insonabat et vocibus, sciens se spiritualem esse gallum, qui a Domino percipiens intelligentiam, dum alios ad vigilias bonae actionis clamoribus excitare parabat, semet ipsum prius cogitationum alis feriebat. Erat sermo eius sapientiae sale conditus, qui non nimia fuit prolixitate protensus, sed omnibus amabilis, omnibus utilis, omnibus conveniens, omnibus sufficiens, omnibus proficuus, omnibus aptus, quia et pectoribus vulnera amoris inflixit et ad fletum vulnerata corda compunxit.

f. 88′. Is ergo cui Deus omnipotens sapientiae et intellectus donum tribuit, in cuius anima spiritus consilii et fortitudinis sedem posuit, cuius spiritus scientiae et pietatis presto affuit, quem sedes apostolica speciali affectu semper amavit, cui imperatorum,

cui regum[1], cui episcoporum, cui universorum dignitas principum venerationem detulit, cuius pedibus barbararum gentium feritas se stravit, cui divitum, cui pauperum devotio colla submisit, cui denique divitiarum secularium honor arrisit, is inquam spiritu timoris Domini repletus fuit, dum in tot dona gratiarum cor humile gessit.

Iam vero compassionem piae mentis qua brevi- f. 89v.
tate percurram? quibus verbis exponam? Pretereo pietatis viscera, quibus afflictis et tribulatis indoluit, et pretermitto vestes, nummos, cibos, quibus egenis miseratus semper occurrit; taceo quod famis tempore tot milia hominum peritura morti subtraxit; non recenseo quod antequam cibum ori suo offerret, cottidiano victu nunc suis nunc aliorum manibus inopum turbas saciare consuevit[2]; hoc solum narro, hoc solum promitto, hoc cunctis seculis audiendum, sciendum mirandumque proclamo, ad huius rei imitationem omnes Christi sacerdotes invito, quod Otto noster ille felix, ille beatus, christianorum in remotis mundi partibus a paganis captorum curam gessit, angustias flevit, vulnera planxit, dolores misertus ingemuit, ac pro eorundem redemptione captorum eisdem paganis ingentis precii quantitatem crebro direxit, ereptosque de vinculis, de carceribus ac de truncis quemque ad loca desiderata distinavit[3].

2.

INCIPIT SERMO IN MEMORIAM BEATI OTTONIS. f. 90.

Memoriam iusti cum laudibus celebrare nos mo- Prov. 10, 7.
net sermo divinus, ut devotio nostra, quae debitum iustis impendit honorem, nobis proficiat ad salutem. Ad hoc siquidem iustorum memoriam frequentamus, ut dum iugiter eorum gloriam contemplamur, exemplis eorum instructi mundum cum suis oblectatio-

1) Belae regis Ungarorum, Herbord. I, 37; ducum Polonorum.
2) Herbord. I, 31. 33. 28. 3) Mon. Prieſl. III, 2. Herbord. I, 36.

nibus spernamus, et ad gaudia vitae inmortalis toto desiderio anhelemus. Vox est gratulationis, vox est exultationis et salutis quae resonat in ore fidelium, laudibus prosequens sanctam venerandamque iustorum memoriam: *In memoria aeterna erunt iusti, ab auditione mala non timebunt.* Quaenam uberior laetitia, quae maior iocunditas, quae excellentior est dignitas, quam iusti animam et apud Deum aeternae beatitudinis premia possidere, et in ecclesia sanctorum habere laudem et inter benedictos benedici?

Psalm. 111, 7.

In illo itaque cetu iustorum clarissimo, quorum nomina beatae predestinationis liber in supernis ascripta retinet, quorum memoriam sancta ecclesia venerabiliter recolit, egregius presul Otto vita et moribus preclarus emicat, qui in diebus suis ad exornandam sponsam Christi ecclesiam virtutum insigne pretulit decus, verbo et exemplo lucens omnibus qui in domo Dei sunt. Erat siquidem ardentissimus sanctae religionis amator ac strennuus divini cultus propagator, ecclesiae sanctae cui auctore Deo prefuit omnimodis magis prodesse quam preesse studuit, non dominari in clero affectabat, sed sic se gregi suo conformare atque coaptare satagebat, ut tamquam pater filios miro pietatis affectu omnes foveret. Nam adeo visceribus misericordiae affluebat, tantaque caritatis amplitudine sinum dilatabat, ut summa vigilantia omnem curam gereret ac sollicita circumspectione provideret, ne vel cibus doctrinae spiritalis vel alimonia corporalis indigentibus deesset. Sic sibi commissam Babenbergensem regebat ecclesiam, ut preter quae specialiter ad eius curam pertinebant, de hiis quoque quae in remotis terrae partibus erant paternam sollicitudinem gereret. Volvebat siquidem animo quo ingenio, qua industria, qua ratione ad id pertingere posset, ut de faucibus antiqui hostis erueret animas vario gentilitatis errore delusas; proinde desiderium animae eius

tribuit ei Dominus, et quo inspirante fideliter expetiit, eius celeri largitate perfecit. Denique Pomeranorum fines ingressus, predicationis verbo ac lavacro regenerationis sanctae novam Christo familiam lucratus est, multaque hominum milia gremio sanctae matris ecclesiae sociavit. Gaudeat ergo bonus agricola, qui de terra illa, quam in sudore vultus sui indefessus excoluit, de qua spinas et tribulos infidelitatis eradicavit, cui in tempestate persecutionis verbi divini semina committere non cessavit, tam uberem fructum fidei metit, tam multam fidelium messem collegit! Revera operibus manuum eius benedixit Dominus, per quem ovium suarum numerum auxit, per quem terminos possessionis suae adeo dilatavit, illius inquam possessionis, de qua pater ad filium: *Postula*, inquit, *a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam et possessionem tuam terminos terrae.* Ecce, vir iste beatus iam de corruptione huius vitae ad incorruptionis gloriam translatus, fines intravit possessionis magnae, ubi in domo summi patrisfamilias splendidum possidet mansionis locum. Haec est illa domus spaciosa, haec est illa possessio amplissima, de qua scriptura sancta loquitur ad Israel: *O Israel, quam magna domus Dei et quam ingens locus possessionis eius!* Haec est hereditas pii patris nostri Ottonis, qui preter Christum nichil in hoc mundo possidere affectabat. Veraciter namque cum propheta dicere noverat: *Dominus pars hereditatis meae.* Nam partem illam hereditatis quam in seculo habuit ad opus pietatis ex toto convertit, ac patrimonii sui heredem Christum fecit; unde gaudens in spe celestium bonorum Domino cum psalmista canebat: *Tu es qui restitues hereditatem meam michi.* Speciali prerogativa caritatis monachos fovebat, quos in monasteriis, quae ipse copiosis sumptibus diversis in locis construxit, temporalibus subsidiis sustentans, nomini Domini cottidiana preparavit obsequia. Hinc

Psalm. 2, 8.

Baruch 3, 24.

Psalm. 15, 5.

Psalm. 15, 5.

pater monachorum iure appellatur, hinc, ut fidelis et prudens dispensator ecclesiasticae familiae, celesti remuneratione dignus super omnia bona Domini constituitur. Tanta siquidem pius pater sollicitudine necessitatibus pauperum communicabat, ut letaretur in refectione illorum, quos suis impendiis saciabat, iocundaretur in vestitu eorum quorum nuditatem indumentis necessariis contegebat. Sentiebant humanitatem eius egritudines decumbentium, imbecillitates debilium, labores exulum, destitutio pupillorum, desolatarum lamenta viduarum, in quibus iuvandis precipuam solitus erat exercere benivolentiam. Huius ergo patris merita gloriosa dignis attollamus preconiis, cuius venerandam memoriam anniversario depositionis ipsius die sincera filiorum devotio se suscepisse gratulatur; tempus quippe instat, quod ad laudandum virum iustum oportunum fore sacra scriptura insinuat; nam sicut ex auctoritate sacri eloquii laudare hominem in vita sua prohibemur, sic laudare post vitam iubemur magnificareque post consummationem. Laudanda est militis fortitudo, sed postquam devicto hoste triumphum obtinuerit, laudanda est navigantis felicitas, sed cum navim ad littus perduxerit; quam ob rem memoriae hominum dare magis laudem debemus quam vitae, quia quamdiu vita nostra super terram temptationibus exercetur, dubio belli exitu inter carnem et spiritum certamen agitur, nec prius secure quisquam laudatur, quam post huius carnis terminum bonum certamen se certasse fidemque servasse letetur, hinc denique et apud Deum corona iustitiae iusti vita decoratur. Tunc etenim utiliter quisque meritam laudem consequitur, quoniam nec laudantem notat adulatio, nec laudatum temptat elatio.

Nos proinde memoriam dilecti patris nostri Ottonis cum laudibus celebremus, qui ut merito ab omnibus laudari debeat, laudabili vita ipse prome-

ruit. Siquidem laus eius ipse Christus est, qui glorificantem se servum suum glorificabat, qui in opus sacri ministerii illum ascivit, qui in edificatione corporis sui, quod est ecclesia, sacerdotio eum fungi et habere laudem in nomine ipsius decrevit. Eius nempe industria sanctae ecclesiae structura et corporalibus proficit spaciis et spiritalibus amplificata est augmentis; superna namque aspirante gratia divini operis fructum propensius exequebatur, quia nimius amor Dei qui numquam est ociosus in illius flagrans mente, per eum magna operabatur. Non incongrue ipsius personae aptantur dicta, quibus quidam magni meriti vir in divinis sermonibus laudatur: *Ecce,* ait, *sacerdos magnus qui in vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex edificatio et excelsi parietes templi.* Sirach 50, 1. 2. Qui videlicet omni tempore sacerdotii sui sicut novas basilicas fabricarat, sic fabricatarum sarta tecta cum summo studio reparat, easque reditibus, luminaribus, officiis atque donariis magnifice dotavit, in omnibus et super omnia divinis rebus intentus, et pastorali sollicitudine hinc inde circumspectus, ut celeste animal undique oculatus erat. Sic in exterioribus curis utilitati proximorum deserviebat, ut tamen in intimis fixa intentione duraret; cum Martha erga plurima occupatus suorum et maxime domesticorum curam summo opere agebat, cum Maria pedes Domini amplectens, in auditorio verbi divini dulces theoriae fructus iugiter carpebat. Sex opera pietatis, quae sunt esurientem pascere, sicienti potum dare, hospitem colligere, nudum cooperire, infirmum visitare, ad eum qui in carcere est venire, tanta diligentia exercere studuit, ut in his omnibus quasi presentem cerneret, quibus haec humanitatis officia exhibebat. His iustitiae ac pietatis fructibus vir Deo et hominibus dilectus habundabat, hiis benivolentiae operi-

bus animam suam sicut adipe et pinguedine replevit. Magna quippe benivolentiae virtus est, quam si ex usu hominum tollis, tale est acsi solem mundo subtrahas. Nemo nisi benivolentia comite utilitati proximorum famulatur, nemo nisi ex usu benivolentiae peregrinanti viam monstrare, errantem revocare, hospicium deferre consuevit. Porro precipua pietatis opera, quae iam supra senario numero sunt comprehensa, cum ceteris virtutum ornamentis de bono thesauro cordis sui venerabilis ac Deo dignus Otto episcopus pius proferens, faciem ecclesiae conspicuo decore depinxit, vitam suam illustravit, ac perpetuam sui memoriam seculo dereliquit. Tandem consummata laboriosa huius peregrinationis actione, in requiem Domini verum cum populo Dei sabbatismum acturus feliciter introivit. In hoc profecto sui opificis similitudinem beata eius anima, meritis plena felicibus, habere novit, ut sicut ille sex diebus mundi opera perfecit et in septimo requievit, sic ille sex virtutum operibus exercetur, ut cum suo conditore post huius vitae laborem quasi post sex dies requiescere mereretur.

Hebr. 4, 9.